

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 20.

Onsdagen den 17 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 231, av herr *Ekströmer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer; och
nr 232, av herr *Ström, Torsten*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skyddsuppföstran m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Undéns* motion, nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om lag-sökning och om handräckning för fordran m. m.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 51, i anledning av kam-rarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till upplysningsarbete för freden, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 28—33.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 34, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1936 försålda och bortbytta tomter.

Vid föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 267, angående omorganisation av vissa läroverk i Göteborg;
nr 268, angående omorganisation av Chalmers tekniska institut m. m.; samt
nr 270, angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner om tull å spillånga och skaldjur samt om importförbud för orensad makrill och för hummer, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. skatten å automobilgummiringar. Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av väckta motioner avseende ändringar i fråga om skatten å automobilgummiringar.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner, avseende ändringar i fråga om skatten å automobilgummiringar, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 163 i första kammaren av herr *Sederholm* m. fl. och nr 143 i andra kammaren av herrar *Sjögren* och *Liedberg*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om snar prövning av hela frågan om skattens å automobilringar eventuella successiva avveckling och om de förslag, som därav kunde föranledas; samt

2) motionen nr 328 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö, vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att 1 § förordningen den 2 juni 1922 om särskild skatt å automobilgummiringar skulle erhålla sådan ändrad lydelse, att gummiringar av den beskaffenhet, att de endast kunde komma till användning å medelst handkraft framförda fordon eller redskap, bleve fria från beskattning enligt nämnda förordning.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att motionen II:328 av herr *Hagberg* i Malmö, om viss ändring av 1 § förordningen om särskild skatt å automobilgummiringar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I:163 av herr *Sederholm* m. fl. och II:143 av herrar *Sjögren* och *Liedberg*, angående eventuell avveckling av skatten å automobilgummiringar, icke heller måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande motiveringen hade reservation avgivits av herr *Löfvander*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Löfvander: Herr talman! Mot utskottets motivering i detta ärende har jag avgivit en reservation. Utskottet anför i sitt betänkande bl. a. att »icke några mera vägande principiella invändningar kunna göras mot skatterna å förbrukningsartiklarna». Jag är för min del av en annan mening. Jag har fått upplysningar av utöware inom den tunga lastbilstrafiken, att det mycket ofta händer att relativt nya gummiringar förolyckas. I sådana fall är det uppenbart, att gummiringsskatten kan drabba hårt och orättvist och att omständigheter kunna anföras, som tarva en jämkning i dessa skatter.

Vidare anser sig utskottet »icke kunna förorda utredning om eventuell avveckling av skatten å automobilgummiringar». Jag har inte kunnat undgå att finna, att efter fjolårets beslut i denna fråga, då riksdagen beslöt begära en utredning hos Kungl. Maj:t, måste man onödigtvis binda riksdagen genom ett sådant uttalande. Skall denna utredning bli fullständig, måste väl även frågan om beskattningen av gummiringar upptagas till behandling. Jag vill sålunda tvärtom hoppas att den utredning, som enligt vad utskottet tagit reda på snart skall igångsättas, även kommer att utreda frågan om gummiringsskatten.

Beträffande skattefriheten för sådana gummiringar, som användas till hästfordon, är detta en fråga som tränger sig fram speciellt i dessa tider, då man

Ang. skatten å automobilgummiringar. (Forts.)

ju skall gå att införa en förkortad arbetstid vid jordbruket. Det blir då nödvändigt för jordbrukarna att skaffa sig större fordon för att kunna hinna med det arbete, som de måste få färdigt under den tid som är bestämd.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa. Jag har endast velat göra dessa anmärkningar till utskottets motivering.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 266, angående socialstyrelsens organisation m. m.; och

nr 273, angående vissa anslag till polisväsendet.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § och 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316), bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

Punkten 1.

I de likalydande motionerna I:37 av herr *Wahlmark* och II:92 av fröken *Hesselgren* m. fl. hade hemställts, att f. d. lärarinnan *Karin Lämmerhirt*, född *Petersson*, måtte tillerkännas tilläggs-pension, beräknad enligt bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 18 november 1921 angående tilläggs-pensioner åt vissa vid statsunderstödda enskilda läroanstalter anställda lärarinnor, vilka avgå med pension med utgången av juni 1921.

Om tilläggs-pension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner I:37 och II:92 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Åkerberg*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Jag skulle vara synnerligen tacksam, för den händelse kammaren ville lyssna några minuter till vad som kan behöva anföras på denna punkt. Jag förmodar att det stora flertalet av kammarens ledamöter inte är mycket bättre än jag själv, att de inte läsa igenom något annat riksdagstryck, än det man tycker har ett särskilt intresse för ens eget vidkommande, och att följaktligen ytterst få verkligen gått igenom de olika handlingar, som här föreligga till prövning.

Det gäller en lärarinna, som på grund av ogynnsamma omständigheter inte har fått den pension, som motionärerna anse vara den riktiga och som med en smula bättre tur säkerligen också varit större än vad den har blivit.

Jag måste till att börja med bekänna, att allt vad som framställes i motionen om tur och otur inte mycket påverkar mig. Det är en sak för sig, som vi alla äro underkastade, och vi få ta det som det kommer. Jag vill således inte på något vis spela på de strängarna. Då jag nu likväl tagit upp denna fråga

Om tilläggs pension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt. (Forts.)
och sålunda blandar mig i ett ärende, som man ju i vanliga fall överlämnar åt utskottsledamöterna, beror detta därpå, att jag såsom medlem av direktionen för lärarinnornas pensionsanstalt ifrån första början varit med om att lägga upp detta ärende och att jag på det viset liksom kommit att se denna pensionsfråga inifrån.

Den pension, som utgår till de enskilda läroverkens lärarinnor, kan man säga går ut i två avdelningar; först ha vi en grundpension och så ovanpå denna en tilläggs pension. Grundpensionen bekostas till lika delar av tre parter, lärarinnan själv, vidare anstalten, där hon verkar, och till sist staten. Man kan säga om denna pension att den är liten — för att inte säga ytterst liten. Tilläggs pensionen är däremot statens bidrag ensamt, och den är, så långt jag kunnat följa de båda pensionernas storlek, mycket större — i närvarande stund i varje fall avsevärt större — än grundpensionen. Denna tilläggs pension är egentligen en storartad gåva från staten till de enskilda läroanstaltens lärarinnor. Den kom till under den värsta kristiden, och man kan utan överdrift säga, att den räddade våra lärarinnor från att fara illa — i många fall bokstavligen räddade dem ifrån svält.

Jag meddelar detta, som ju ligger något utanför, uteslutande för att ge en säker bakgrund, mot vilken man bör se ärendet, när vi komma till själva kärnpunkten, och jag skall be att få övergå till denna omedelbart.

Den motion, som här blivit avstyrkt av bankoutskottet, rör inte grundpensionen. Den har en gång bestämts till 217 kronor per år, och om den säges här ingenting. Vad det gäller är den andra delen av lärarinnans pension, nämligen tilläggs pensionen. Den har av myndigheterna fastställts till 218 kronor, d. v. s. till ett belopp, som enligt motionärernas uppfattning är för litet. Den borde vara 628 kronor, om allt skulle vara riktigt, således 410 kronor mer än vad som nu utgår. Detta är den springande punkten, som vi speciellt skola lägga märke till. Det gäller således att försöka ta reda på, huruvida det är riktigt att pensionen satts till denna summa eller om det inte är riktigt. Den kungörelse, enligt vilken pensionen skulle utgå, är utfärdad 1921 och den innehåller följande i den punkt, som här avses: »Rätt att efter avgång från sådan anställning, som i § 2 av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt sägs, erhålla tilläggs pension inträder det kalenderår, då pensionstagaren fyller 60 år, dock icke före den 1 juli 1921, med villkor dels att hon under minst 10 tjänstår, beräknade på sätt nedan under punkt c) sägs, bestritt sådan tjänstgöring vid enskild läroanstalt, att hon enligt eljest gällande bestämmelser ägt rätt att tillgodoräkna sig densamma för uppflyttning i högre lönegrad, dels ock att hon efter utgången av år 1906 tjänstgjort minst 10 år.»

Detta är bestämmelsen och frågan gäller således, huruvida bankoutskottet har rätt eller orätt. Personligen anser jag, att bankoutskottet har fullkomligt rätt. Bankoutskottet bygger egentligen på yttranden, som kommit från skolöverstyrelsen, statens pensionsanstalt, statskontoret och till sist regeringsrätten. Det är ju visserligen så, att exempelvis skolöverstyrelsen och statskontoret tvista om saker och ting, men det är inte någonting sådant som berör detta ärende i någon central del. Då jag som sagt ifrån början varit med om att gå igenom alla handlingar, tror jag mig med skäl kunna påstå, att bankoutskottet har fullkomligt rätt i sin uppfattning om saken. Enligt den kungörelse, som jag nyss läst upp, skulle nämligen en lärarinna för att bli delaktig av den tilläggs pension, som skall utgå enligt denna kungörelse, ha tjänstgjort 20 lästerminer. Frågan är således huruvida lärarinnan Karin Lämmerhirt verkligen uppfyller detta krav. Man finner, att hon i själva verket tjänstgjort 20 lästerminer, men det är ett år — eller rättare två terminer av dessa 20 — som man kan yttra tvivel om, nämligen året 1913. Vårterminen detta år började hon sin

Om tilläggspension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt. (Forts.)
tjänstgöring först den 5 februari — anledningen kan jag uppriktigt sagt inte nu erinra mig. Terminen blev således inte fullständig, utan det saknades några veckor. Höstterminen var hon i tjänstgöring, men inte vid en enskild läroanstalt, utan jag vill minnas att hon i stället tjänstgjorde vid Östermalms treklassiga läroverk. Det är dessa båda hakar, som finnas, dels de felande veckorna i början av vårterminen 1913 och dels den omständigheten, att det läroverk hon tjänstgjorde vid hösten 1913 inte var ett enskilt läroverk. Och det står i kungörelsen, som jag har läst upp, att det är lärarinnor vid *enskilda* läroverk, som komma i åtnjutande av denna pension.

Man måste ju medge, att de myndigheter, som yttrat sig om saken, inte kunnat ta hänsyn till någonting annat än vad som står i kungörelsen. Dessa myndigheter ha skyldighet att undersöka hur förordningen lyder och om villkoren äro uppfyllda. Men å andra sidan måste man ju också kunna göra gällande, att både bankoutskottet och riksdagen ha en friare ställning. Om de finna skäl tala i annan riktning än vad en kungörelse ordagrant anger, är det klart att de kunna ta hänsyn till dessa skäl, oberoende av vad kungörelsen säger.

Det är ju nämligen på det viset, att våra förordningar gå igenom samhällets olika förhållanden nästan som raka streck. De säga hur det bör vara. Kring dessa raka linjer slingrar sig sedan livet i dess olika växlingar. Är det så att dessa sluta sig nära intill förordningsstrecket, kan det mycket väl hända, att vi låta dem sammanfalla med förordningen. Är det åter så, att de däremot avlägsna sig alltför långt kunna vi icke erkänna dem såsom normala och i allmänhet låta vi de människor, som på ett eller annat sätt kommit bort från förordningarna, märka detta.

Detta är sålunda det centrala, och jag upprepar, att vad denna lärarinna be- träffar har hon på tvenne punkter kommit bort från förordningens ordalydelse. Jag frågar mig då, eftersom detta är notoriskt, om denna avvikelse från det normala är så vidlyftig, att den bör inverka på lärarinnans pension. Jag tycker själv, fastän jag visserligen varit med om att fastlå, att enligt förordningens ordalydelse kan lärarinnan Karin Lämmerhirt inte falla under bestämmelsen, att det ändå är en väl sträng tolkning att den omständigheten, att en lärarinna är borta några veckor under en termin, skall kunna få ha den betydelsen, att hennes pension under hela hennes kommande liv skall minskas med 400 kronor årligen. Det blir alltför dyra veckor! Och den omständigheten att hon under en hösttermin tjänstgjort vid ett statsläroverk i stället för vid ett enskilt läroverk tycker jag inte heller bör kunna lända henne till men. De barn, som där undervisades, voro också svenska barn och den gärning, hon där utövade, kom också landet till godo.

På grund av min helhetssyn på dessa ting ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Wahlmarks motion.

Häri instämde herrar *Wahlmark* och *Sandegård*.

Herr Berling: Herr talman! Herr förste vice talmannen har i sitt yttrande erkänt, att bankoutskottet haft rätt, då det givit sitt yrkande den form det har. Jag kan således endast hänvisa till den föregående ärade talaren i det avseendet. Emellertid kom han det oakttat till ett annat yrkande än utskottet och anförde vissa skäl härför. Utskottet har dock inte kunnat handla på annat sätt än det gjort. Det har haft att bygga sin ståndpunkt på de yttranden, som kommit från de institutioner, vilka stå omnämnda i bankoutskottets utlåtande. Utskottet har också måst ta hänsyn till de konsekvenser, som ett bifall till motionen skulle medföra.

Om tilläggs pension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt. (Forts.)

Jag inskränker mig till dessa hänvisningar och ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Leffler* och herr *Johansson, Johan*.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag kan helt instämma i det anförande, som hållits av förste vice talmannen. Herr Berling hängde upp sig på ett yttrande av den förste ärade talaren, som gick ut på att bankoutskottet hade rätt. Men jag skall be att få erinra herr Berling om att förste vice talmannen gjorde gällande, att bankoutskottet hade rätt endast i *formellt* avseende. Han framhöll också, att både riksdagen och bankoutskottet hade inte bara rätt, utan väl också skyldighet att pröva ett sådant fall från andra synpunkter än de rent formella.

Herr förste vice talmannen har på ett klart sätt lagt upp hela den tragedi, som man här nästan kan säga föreligger. Det torde vara huvudsakligast på grund av obekantskap med gällande bestämmelser, som fru Karin Lämmerhirt kommit i det läget, att hon i formellt avseende icke helt fyller de villkor, som äro uppställda för erhållande av full tilläggs pension. Men det behöver inte ens vara okunnighet om formerna, det kan också bero på svårighet att tolka de invecklade bestämmelser, som det här är fråga om, en svårighet som yppar sig inte bara för en enskild person, utan till och med för litet var bland bankoutskottets ledamöter, när de skola fördjupa sig i denna labyrint av bestämmelser.

Som herr förste vice talmannen redan framhållit, är tidsskillnaden så obetydlig, att den endast gäller ett par veckor. Hade hon vetat att pensionen berott på dessa veckor, hade hon väl varit i tillfälle att på något sätt utfylla sin tjänstgöring. Jag tycker inte att det är riksdagen värdigt att begagna sig av denna okunnighet om bestämmelserna eller rent av svårighet att tolka dem, som finns hos oss alla, utan jag instämmer helt och fullt i förste vice talmannens yrkande att första kammaren måtte bifalla herr Wahlmarks motion.

Herr förste vice talmannen: Jag tvistar inte, herr talman, med bankoutskottet. Bankoutskottet har precis samma uppfattning, som jag ursprungligen hade, och beträffande den saken råder inte något som helst tvivel. Jag medger också och har redan påpekat att de myndigheter, som ha att yttra sig över sådana ting som dessa, måste följa förordningarna. Det skulle vara orätt, om de inte det gjorde. Man vill veta, hur en sak ligger till, och följaktligen har man att inhämta detta av de myndigheter, som äro satta att övervaka att förordningarna följas.

Men vad jag därutöver framhävde, det var att riksdagen och riksdagens utskott ha tillfälle, för den händelse de tycka att ett strängt tillämpande av en förordning skulle vara i viss mening orättvis, att skapa rättvisa. Riksdagen representerar nämligen någonting utöver vad myndigheterna representera. Myndigheterna representera förståndet, uteslutande förståndet, men riksdagen och dess utskott ha också tillfälle att representera hjärtat i en sak som denna. Det är därför jag här lagt upp frågan både ur förståndets och ur hjärtats synpunkter. Jag tycker att en förordning, som strängt tillämpad låter ett par veckor av en termin och en tjänstgöring vid ett annat läroverk under en annan termin inverka till den grad, att en lärarinna vid slutet av sin bana kommer att avlyftas från sin verksamhet med en pension på 217 plus 218 kronor, inte representerar det lämpligaste sättet att låta en annars duktig kvinna göra sin sorti ur det arbetande livet. Det är ur denna synpunkt som jag menar, att riksdagen bör avtacka denna kvinna på ett bättre sätt än ge-

Om tilläggs pension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt. (Forts.)
nom den pension hon fått, och det är ur den synpunkten, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Bergqvist**: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i detta ärende, men då jag har något tagit del av de handlingar, som angå lärarinnan Lämmerhirt och hennes tilläggs pension, vill jag säga några ord.

Det är ju alldeles givet, att statens myndigheter vid tillämpningen måste följa givna förordningars ordalydelse och de bestämmelser de innehålla. Därför kan man naturligtvis inte på något sätt klandra den pensionsanstalt, som enligt bestämmelserna i nådiga kungörelsen 1921 har vägrat lärarinnan Lämmerhirt den högre tilläggs pensionen. Icke heller kan man klandra regeringsrätten, som har avslagit hennes besvär över denna pensionsanstalts beslut. Man måste också, i likhet med vad herr förste vice talmannen gjort, erkänna, att bankoutskottet formellt har fullkomligt rätt i sin uppfattning, ty om man vill, att en förordning skall tillämpas efter sin ordalydelse, har bankoutskottet icke kunnat komma till något annat resultat än det nu föreliggande. Det kan emellertid finnas gränsfall, där det kan synas ganska obilligt att strikt formellt tillämpa författningarnas ordalydelse, och i sådana fall har det hänt, att riksdagen inträtt jämkande och uppmjukande till förmån för de vederbörande, som kunnat anses komma i en mycket ofördelaktig ställning genom ett alltför formellt tillämpande av gällande förordningar. Sådant har ju inträffat många gånger, och nu förefaller det mig, som om det i detta fall föreläge ett sådant gränsfall, där man av billighetsskäl kunde något avvika ifrån den formella ordalydelsen i den kungörelse, som det här gäller.

Det är, som herr förste vice talmannen påpekade, ett ganska högt pris som denna lärarinna får betala med 400 kronor om året så länge hon lever, för att hon mera av oförstånd råkat få en liten lucka i den föreskrivna tjänstgöringstiden. Det finns därför, tycker jag för min del, starka billighetsskäl, som tala för att kammaren skulle bifalla den i ärendet av herr Wahlmark väckta motionen.

Nu är det ju visserligen så, att riksdagen i dylika fall plägar iakttaga stor försiktighet med hänsyn till de eventuella konsekvenserna av en avvikelse ifrån den rent formella tolkningen, men i detta fall lär det förhålla sig så, att inga konsekvenser behöva befaras. Denna lärarinna torde vara den enda kvarstående av den kategori lärarinnor, som det här gäller. Stockholms stads folkskolinspektör, Bror Jonzon, lär ha underkastat frågan en undersökning, och han säger, att man nog inte vidare har att vänta något sådant fall. Därför tror jag inte heller, att farhågorna för konsekvenser behöva lägga hinder i vägen för ett bifall till motionen.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få för min del yrka bifall till de i ärendet väckta motionerna.

I herr Bergqvists yttrande instämde herrar *Hammar skjöld, Schlyter, Ekman, Undén* och *Bergman*.

Herr **Berling**: Herr talman! Jag begärde ånyo ordet för att säga, att jag är förvånad över ett uttalande av utskottets ordförande, då han nämligen fällde det uttrycket, att det inte vore riksdagen värdigt att avslå motionen. Herr Åkerberg, såsom utskottets ordförande, vet fuller väl, hur utskottet många gånger gärna skulle ha velat tillmötesgå framställningar om understöd men måst förhärda sig i sitt hjärta för att man inte skall komma rent ut i kaos. Det är inte riktigt att beskylla ett riksdagens utskott för att åsidosätta sin värdighet genom att icke följa en framställning om en pensionsför-

Om tilläggspension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt. (Forts.)
höjning. Det finns många framställningar om pensioner och understöd och många sådana beträffande vilka man inte vågar låta hjärtat tala utan måste se till att formerna iakttagas, och jag vill i detta speciella fall erinra om att reservanten, herr Åkerberg, vid ärendets behandling i utskottet inte på något sätt engagerat sig för motionen utan, såvitt jag kan erinra mig, först vid beslutets fattande anmälde reservation till detsamma.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Häri instämde herr Nilsson, Theodor, och herr Bodin, Gunnar.

Herr Johansson, Johan: Jag har icke varit närvarande i utskottet och således inte där haft tillfälle att deltaga, då beslutet i denna fråga fattades, men jag skulle vilja säga, att när man inom utskottet åhört diskussioner angående sådana pensionsfrågor som denna, har man ofta — i synnerhet när man suttit där några år — fått den uppfattningen, att det gäller att vara mycket försiktig vid ställningstagandet. Jag skulle vilja tillägga: vart skulle det taga vägen med vårt arbete i utskottet, om man ideligen skulle rucka på givna bestämmelser i såväl det ena som det andra hänseendet? Det kan tyckas, att det principiellt sett inte är så farligt att justera bestämmelserna i någon punkt och att man i detta fall — enligt vad den ärade föregående talaren omnämnt — skulle kunna överblicka konsekvenserna, men om kammaren går med på att utan vidare tillstyrka reservationen, är jag förvissad om att det kommer att medföra ganska långt gående konsekvenser, beträffande vilkas verkningar vi nu icke ha klart för oss var gränsen går.

Utskottet befinner sig i denna fråga i mycket gott sällskap med samtliga de myndigheter, som hava yttrat sig och som, sedan de haft tillfälle att grundligt pröva frågan, ställt sig avvisande mot förslaget på här angivna skäl. Såväl regeringsrätten som Kungl. Maj:t, till vilka sökanden vänt sig, hava också efter prövning av frågan ställt sig avvisande.

Jag vill, herr talman, endast med detta såsom gammal utskottsledamot hava sagt, att man får vara försiktig, då det gäller att rucka på givna bestämmelser och direktiv; jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerberg: Herr Berling påstod, att jag inte engagerat mig för denna motion vid utskottets behandling av densamma utan endast vid utlåtandets justering. Det är inte riktigt. Saken ligger så till, att bankoutskottet behandlar pensionsärenden vid två tillfällen. Först fattas ett preliminärt beslut och sedan ett definitivt. Jag var icke närvarande i utskottet vid den första behandlingen, men vid den andra behandlingen anmälde jag, att jag ansåg, att utskottet hade förfarit alltför hårdhänt och anmälde en reservation.

Gentemot herr Johansson i Friggeråker vill jag påpeka, att jag är den förste att vilja att man skall hålla fast vid de bestämmelser, som finnas — om man inte gör det, kommer man lätt nog ut på glid — men man kan inte göra det med en blind envishet, som utesluter *allt* hänsynstagande till rent personliga förhållanden. Även herr Johansson i Friggeråker har en och annan gång låtit sitt hjärta tala i sådana pensionsfrågor, och om jag inte minnes fel, har han särskilt då det gällt våra gamla knektar, varit en av dem, som ivrigast verkat för att man på det området numera inte har några som helst fasta bestämmelser att hålla sig till, utan kan vänta sig vad som helst, när sådana ärenden komma före. Man bör framför allt låta hjärtat tala, när formerna äro så pass litet läderade som de äro i detta fall, då det egentligen är en ren tillfällighet eller okunnighet om givna bestämmelser, som gjort att formerna icke blivit iakttagna.

Om tilläggs pension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt. (Forts.)

Då så är förhållandet, ber jag ännu en gång att få yrka bifall till herr Wahlmarks motion.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Formellt är rättsfrågan avgjord av regeringsrätten, och därefter har lärarinnan i fråga hos Kungl. Maj:t sökt — jag vore frestad att säga i nådeväg — få det högre pensionsbeloppet. Kungl. Maj:t har icke ansett sig befogad att upptaga frågan och har lämnat framställningen utan åtgärd. När nu frågan kommer till riksdagen, är den naturligtvis att betrakta såsom en framställning, icke om någon rätt, utan om en dispens eller om en nåd på grund av föreliggande omständigheter.

Herr talman! Det finns ett gammalt ord, som säger, att högsta rätt blir stundom högsta orätt. Jag tillstyrker bifall till vad herr förste vice talmannen föreslagit.

I detta anförande instämde herr *Wangson, Otto*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Berling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23 punkten 1 och bifaller de i ämnet väckta motionerna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställda.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Berling* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 48.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

I motionen I: 122 hade herr *Berg, Robert*, hemställt, att riksdagen måtte be- *Om pension åt*
sluta att tilldela f. d. daglönaren nr 4730 Johan Otto Olsson en årlig pension *förre dag-*
av 900 kronor att utgå från och med den 1 juli 1929, dock med reducering av *lönaren*
kapitalvärdet av uppbyren avskedsersättning. *J. O. Olsson.*

Om pension åt förre daglönaren J. O. Olsson. (Forts.)

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I:122 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Jag har vid innevarande års riksdag väckt endast *en* motion, men icke ens denna lilla anspråkslöshet har kunnat av bankoutskottet tillstyrkas. Min motion avser, att riksdagen måtte besluta att tilldela en f. d. varvsarbetare i Karlskrona — som vid avskedet kunde räkna 25½ tjänstår, men som efter riksdagens beslut i försvarsfrågan år 1925 inte längre fick behålla sin sysselsättning vid flottans varv utan erhöll avskedsersättning — en årlig pension av 900 kronor. Nu förhåller det sig ju så, att om denne man hade fått stanna kvar vid flottans varv ytterligare under 1½ år, hade han fått rätt till en pension, som med hänsyn till hans tjänstår skulle ha uppgått till något över 900 kronor per år. Han fick, som sagt, i stället en avskedsersättning av 6,000 kronor. För dessa medel köpte han sig ett eget hemsjordbruk, för vilket han betalade 4,000 kronor. Vid den undersökning, som nu gjorts beträffande denna fråga, har det visat sig, att han på detta eget hemsjordbruk har i tillgångar endast 500 kronor och en skuld av 3,500 kronor. Mannen är för närvarande och för övrigt allt framgent enligt det läkarintyg, som jag bifogat min motion, varaktigt oförmögen till arbete. Hans tillgångar, 500 kronor, ligga placerade i detta eget hemsjordbruk. Hur skall denne man i fortsättningen kunna existera och försörja hustru och ett minderårigt barn? Han kan ju icke arbeta, han har inga tillgångar! Följden måste bli den, att han förr eller senare får lov att gå ifrån detta eget hemsjordbruk, som han inköpt för sin engångsersättning från staten. Han kan ju icke själv arbeta och han har inte tillräckliga inkomster för att kunna leja arbetskraft för jordbrukets skötsel.

Bankoutskottet har efter de principer, som varit vägledande för detsamma, icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen med den motiveringen att den sjukdom, varav vederbörande arbetare »nu lider, icke yppats» under hans tjänstgöring. Det läkarintyg, som bifogats motionen, säger visserligen ingenting härom, men då jag personligen känner denne man, kan jag inför kammaren intyga, att han har lidit av denna sjukdom i många år och således även under den tid, då han hade anställning vid flottans varv.

Jag vet, herr talman, att riksdagen tidigare har beviljat pension i fall liknande detta, och jag var enfaldig nog att föreställa mig, att riksdagen skulle med hänsyn till de i detta fall föreliggande omständigheterna också kunna bifalla motionen. Jag framhöll tidigare, att om vederbörande arbetare fått stanna kvar ytterligare under 1½ år i statens tjänst, hade han fått en pension av något över 900 kronor per år. Jag har i min motion yrkat, att riksdagen måtte tillerkänna honom en årlig pension av 900 kronor, »dock med reducering av kapitalvärdet av uppburen avskedsersättning». Ett sådant beslut har, såvitt jag icke minnes fel, riksdagen tidigare fattat i liknande frågor. Jag har nog inte möjlighet att på samma sätt som den ärade förste vice talmannen kunna beveka kammarledamöternas hjärtan, men jag är övertygad om, att de skäl, som här föreligga, äro fullt ut lika ömmande som i det fall, varom vi tidigare beslutat.

På grund av dessa nu anförda omständigheter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna motionen.

Herr Åkerberg: De uppgifter, som herr Berg här har lämnat, återfinnas i utskottets betänkande. Jag vill påpeka, att utskottets motivering för sitt avslagsyrkande av motionen, är synnerligen välvilligt hållen. Det har inom ut-

Om pension åt förre daglönaren J. O. Olsson. (Forts.)

skottet funnits mycket starka sympatier för ett bifall till framställningen. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att det ärende, som vi härnäst komma till, är av precis samma natur som det förevarande. Det gäller i båda fallen personer, som ha erhållit avsked från statstjänst. Den nu ifrågavarande personen erhöll avsked i enlighet med 1925 års försvarsbeslut och fick då en engångsersättning av 6,000 kronor. Då han emellertid inte kunde skaffa sig något arbete, gick kapitalet snart åt och så stod han där med två tomma händer. Man kan ju vara tämligen ense om, att denna form för avskedsersättning med ett engångsbelopp är tämligen primitiv och inte alls ändamålsenlig vare sig för staten-arbetsgivaren eller för den personal, som erhåller ersättningen.

Det har, som sagt, funnits mycket starka sympatier i utskottet för att gå motionären till mötes, men det gäller, å andra sidan, att taga hänsyn till konsekvenserna av ett sådant beslut inom ett mycket stort område, och utskottet har därför ansett, att ett beslut i den riktning som motionen anger inte gärna kan fattas av riksdagen på grund av en enskild motion, utan att ärendet i hela dess vidd bör prövas av Kungl. Maj:t. Utskottet säger ju också: »Denna fråga synes emellertid enligt utskottets mening med hänsyn till dess principiella betydelse i första hand böra upptagas till prövning av Kungl. Maj:t.» Det gäller såväl detta ärende som det under nästa punkt i utskottsutlåtandet upptagna. Jag tycker, att motionären inte bör vara misslynt över det öde, som hans motion har rönt, utan tvärtom betrakta det som en betydande framgång, även om det skulle gälla den enda motion, som herr Berg har väckt i år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berg, Robert: Ja, herr talman, jag är mycket tacksam för den välvilliga motivering, med vilken bankoutskottet har beledsagat avstyrkandet av min motion, men jag är rädd för att om riksdagen nu skulle avslå motionen det dröjer så länge, innan vederbörande kan göra förnyad framställning till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t behandlat denna framställning, att jag befarar, att vederbörande inte har förmåga att sitta kvar vid sitt eget hemsjordbruk så lång tid.

Det är med hänsyn till denna omständighet, herr talman, som jag anser, att ett tillmötesgående från riksdagens sida av motionen i detta fall är önskvärt.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Det må ursäktas mig att jag blandar mig i denna debatt, fastän jag inte tillhör bankoutskottet och kanhända inte tillräckligt väl känner till de bestämmelser, som bankoutskottet i regel följer. Det är dock enligt min mening så mycket, som talar för herr Bergs motion, att det förefaller mig som om utskottet även i detta fall likaväl som vid en föregående punkt skulle kunnat låta hjärtat tala. Utskottet har erkänt, att det finner frågan vara behjärtansvärd, men det anser samtidigt, att det bör kunna räcka med enbart välsignelser.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Berg, Robert, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om pension åt förre daglönaren J. O. Olsson. (Forts.)

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 23 punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 6—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos änyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap; samt

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om revision
av kyrko-
handboken.*

Föredrogs änyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om revision av gällande handbok för svenska kyrkan.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 139, hade herrar *Sandegård* och *Lindström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en grundlig revision av nu gällande handbok för svenska kyrkan samt att Kungl. Maj:t måtte — i den ordning ske kunde — dels medgiva frihet för prästerskapet att åtminstone en gång i månaden förrätta högmässa efter fritt ritual, dels ock medgiva, att gällande ritual i fråga om dop, konfirmation och andra kyrkliga handlingar skulle tjäna till allenast huvudsaklig ledning och efter rättelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Härdin*, *Nils Andersson* och *Herman Ericsson* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla ej mindre om en grundlig revision av nu gällande handbok för svenska kyrkan än även att Kungl. Maj:t måtte — i den ordning ske kunde —

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

medgiva dels frihet för prästerskapet att åtminstone en gång i månaden förrätta högmässa efter fritt ritual, dels ock att gällande ritual i fråga om dop, konfirmation och andra kyrkliga handlingar finge tjäna till allenast huvudsaklig ledning och efter rättelse.

Herr Härdin: Herr talman! Tillsammans med ett par andra ledamöter av det utskott som haft denna motion till behandling har jag tillåtit mig att avge en reservation mot utskottets beslut att avstyrka motionen. Jag skall be att med endast några ord få redogöra för skälen till att jag intagit denna ståndpunkt.

Den tankegång som legat till grund för motionärens framställning har varit en önskan att få till stånd en revision av den svenska statskyrkans handbok för att denna skall kunna ge möjlighet att meddela bibelns läror på sådant sätt att de nutidsmänniskor, för vilka de predikas, skola förstå dem, och vidare lämna möjlighet för prästerna, kyrkans tjänare, att åtminstone någon gång, utan att behöva riskera att bli åtalade, få framföra sina predikningar efter ett fritt ritual och alltså tala från hjärtat till sina församlingsbor. Detta anser jag för min del vara ett fullt berättigat krav, som bör vinna riksdagens bifall. Om statskyrkan skall kunna hävda sin centrala plats i vårt lands religiösa liv, som jag anser vara för den naturligt och utan vilken jag för övrigt ifrågasätter, om statskyrkan har något egentligt existensberättigande, så måste nog kyrkan i likhet med allt annat anpassa sig efter tidens krav och finna sig i att följa med i utvecklingen.

Det finns ju fortfarande hos stora delar av vårt lands befolkning ett behov att söka tröst och uppbyggelse i religionen. Vi träffa detta religiösa intresse överallt, på arbetsplatserna, i våra föreningar och i vårt personliga umgänge och i många hem, inte minst i arbetarhemmen. Jag är den siste att på något sätt vilja förmena någon att ha en religiös uppfattning. Jag har en mycket stark respekt för religionen och för alla som hysa en religiös uppfattning, och det skulle således aldrig falla mig in att på något sätt förmena dem detta eller förhåna ett sådant levnadssätt. Men det har förvånat mig många gånger att så få av dessa religiösa människor kunna ansluta sig till den svenska statskyrkan. Jag har frågat mig själv därom många gånger, och jag har ställt frågan till religiösa arbetare, d. v. s. den befolkningsgrupp som jag huvudsakligen kommer i beröring med. Jag har ofta fått samma svar, om ock i något annorlunda ordalag, nämligen att statskyrkan, på grund av att den så benhårt håller fast vid sina gamla dogmer och gamla ritualer, har så stelnat till, att den icke kan ge människorna en religiös förkunnelse som de kunna förstå. Om man frågar den andra riktningen, som försöker försvara statskyrkans nuvarande ritual och nuvarande handbok, så får man det svaret, att den svenska kyrkan är ett arv från våra fäder och representerar en tradition som vi måste försöka bevara. Ja, för all del, jag är själv mycket traditionsbunden och inser mycket väl det vackra i all gammal tradition. Men om jag ställes inför nödvändigheten att välja mellan att hålla på gammal tradition eller anpassa mig efter det levande livet, måste ändå sympatierna för traditionen ge vika för det verkliga livet.

Detta är, herr talman, i korta ord de synpunkter som gjort att jag inte kunnat ansluta mig till utskottets hemställan, och jag ber därför att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I herr Härdins yttrande instämde herr *Strömberg*.

Herr Wistrand: Herr talman! I anledning av vad en av reservanterna i utskottet här yttrade vill jag till att börja med påpeka, att denna motion hän-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

för sig helt och hållet till ritualen och således icke till vad statskyrkans prästerskap kan inlägga i sina predikningar eller icke. Frågan om revision av ritualen är ju för närvarande, som det står i utskottsutlåtandet, anförtrodd åt ärkebiskop Eidem, och denna revision väntas, efter vad vi kunnat inhämta, vara slutförd inom loppet av ungefär ett år. Under sådana förhållanden förefaller det utskottsmajoriteten som om man borde lämna honom i ro med fullgörandet av detta uppdrag.

Överhuvud taget förefaller det utskottet som om denna fråga långt mera vore en kyrkomötets än en riksdagens uppgift. Vårt statsliv känner ju och har ju i kyrkomötet en särskild representation för kyrkan inom statslivet och för kyrkofolket, och det tillhör enligt utskottets mening denna representation att ge uttryck åt vad det svenska folket tänker i den saken eller icke.

Kanske får jag i detta sammanhang tillfoga en mera personlig deklARATION. Reservanterna ha kommit in på områden, som icke stå i omedelbart samband med motionen, och göra reflexioner, som emellertid mycket lätt infinna sig i detta sammanhang. För min del anser jag, att man skall med mycket stor glädje och tacksamhet bemärka, att det spirar nya religiösa känslor på en jordmån, som förut har synts torr och stebunden, och det intresse för religionen och för religionens insats i samhällslivet, som har kommit fram i detta sammanhang, skall man icke avvisa. Det är helt säkert i mycket hög grad värt att tillvarataga, och ur den synpunkten anser jag, att motionen i och för sig bör hälsas med tillfredsställelse, även om man icke kan ställa sig på motionärernas ståndpunkt och icke heller kan finna, att riksdagen är lämpligt forum för behandlingen av dessa frågor. Jag skulle dock i detta sammanhang vilja framhålla, att jag icke tror, att det växande intresset för Sveriges kyrka betjänas av att kyrkolivets innehåll blir föremål för förändringar, som kunna föranleda utspädning och förtunning, och det blir mycket lätt fallet, om man lämnar en alltför stor frihet beträffande ritualen och de handlingar i övrigt, som äro innerligt förknippade med hela kyrkolivets innehåll. Om kyrkans gudstjänster och kyrkans heliga handlingar kunna väl tillämpas de ord, som gamle Per Brahe d. y. en gång fällde om lagen: »Det är en subtil sak, som bör varligen hanteras.»

Naturligtvis är det så, att varje ny generation lägger något av sin livserfarenhet i det religiösa innehållet. Det växlar alltefter tidens nöd och vända, efter dess vägar, efter dess synpunkter och inriktning, efter hela den utveckling, som försiggår. Men formerna och dogmerna — ja, vad äro de i själva verket annat än heliga och vördnadsvärda kärll för det innehåll av personliga upplevelser, som ensamt kan ge religiös mening och värde? Att kasta bort dessa kärll, att ersätta dem med modernare — det skall i varje fall icke ske utan långt och moget övervägande och alldeles bestämt icke i strid mot deras mening, som fortfarande hålla dem i helig aktning och vördnad.

Jag skulle i detta sammanhang vilja peka på ett annat exempel. Se på den katolska kyrkan! Den följer samma ritual sedan århundraden, ja, sedan väl mer än ett årtusende. Den har en ritual, som folket i gemen inte förstår. Men vilken fond av vördnad, vilken fond av aktning står inte bara kring detta, att det är former, som ha bevarats oförändrade genom seklerna? Och hur har icke just denna kyrka också, trots alla svårigheter, trots alla förföljelser, kunnat hävda sig och sitt eget innehåll under alla förhållanden!

Är det icke så, att vi alla, oavsett vår ståndpunkt och oavsett att vi här i Sverige ha helt andra kyrkotraditioner, med något av beundran sett, huru nere i Tyskland just den katolska kyrkan har visat sig utgöra det starkaste och bästa värdet mot diktaturens andliga landvinningar, mot vilket en reformerad och moderniserad evangelisk kyrka icke kunnat visa upp något motstycke. Där

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

har med moderniseringen saltet i själva verket mist oerhört mycket av sin sälta.

Enligt min uppfattning ha vi i denna fråga att gå mycket varsamt fram, och jag skulle vilja säga er, mina herrar i denna kammare: hur skulle det egentligen kännas för dem, som med värme omfatta kyrkans liv och dess trosgärning, om staten ginge förbi det organ, där just det levande kyrkfolket har möjlighet att göra sina synpunkter gällande, för att låta dem avgöras av ett annat organ, som är tillsatt efter helt andra synpunkter och där det dock finnes en hel del personer, som ställa sig likgiltiga, någon gång kanske också fientliga mot kyrkans gärning?

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Häri instämde herrar *Karl Bodin, Johan Larsson och Per Andersson.*

Herr Sandegård: Om man inte trodde, att kyrkan har en uppgift och en stor uppgift för Sveriges folk och svenskt samhällsliv och att kyrkan efterhand skall bli i stånd att bättre fylla denna uppgift, skulle man sannerligen inte besvära ens sig själv med upprepade diskussioner i ärenden som det föreliggande. För min del tror jag på framtiden för en kyrka, som utan räddhågar konsekvenserna av principen »där Herrens ande är, där är frihet» och ständigt är beredd att gå från dogmat till evangeliet, Nasareens enkla lära om Gud och Guds rike i bergspredikans strålande idealvärld, evangeliernas sköna, djupa liknelser, Fadervårbenen, Getsemane kamp och Golgata triumf, ett livsideal och ett livsinnehåll, som helt visst svarar också mot nutidsmänniskans rätt förstådda religiösa behov: en tro quand même, en vilja och förvisning trots allt, att tillvaron har en god och hög mening, att vårt släktes till synes ändlösa strävan, lidande och kamp inte är förgäves, att livets yttersta eller innersta grund är gudomlig rättvisa och gudomlig godhet. »Djupsta fall har mening, högsta nöd har tröst.»

Wilken tid och vilken människa har som vår tid och dess människa brottats med så väldiga problem? Wilken tid och vilken människa har som vår tid och dess människa känt ett så skriande behov av en tro som renar blicken och stärker modet? Kyrkans kris just nu skulle kanske kunna uttryckas så: Kyrkan svävar på målet, när det gäller att bekänna denna tro. Man skulle innerligt gärna vilja uttrycka det så: Kyrkan besinnar sig. Och kyrkan gör sig sällan brådska. Seklerna äro hennes. Kyrkan tänker långsamt. Kyrkans egen teologi fullbordar vid statens universitet sitt verk: bekännelseskrifternas lärosatser analyseras och förklaras, och sanningens ljus är obarmhärtigt. Men man kan inte leva på abstraktioner, än mindre på negationer. Vi leva på verkligheter, först och sist andliga verkligheter. Syntesen kommer väl: en renad förenklad kristen tro, Jesu religion i anda och sanning. Alltså reformationens gamla trygga väg: tillbaka till kristendomens urkällor, Nasareen själv.

En lika framstående och i kyrkliga frågor initierad som känd kulturskribent skrev härom dagen i en huvudstadstidning, att kravet på en kyrkoreformation torde motsvaras av en utbredd opinion både inom och utom kyrkan. Det kan hända, herr utskottsordförande — som jag ber att få tacka för det sympatiska anförande han höll — att det finns levande kyrkofolk även bland dem som förmenas stå utanför kyrkan. Det citerade uttalandet förtjänar att uppmärksammas även därför, att författaren med både klarhet och skärpa samtidigt vill visa hem motionärerna i detta ärende. Ja, man kan förvisso diskutera om medel och vägar att komma fram. Huvudsaken är samförstånd om vart man vill komma. Då författarens argumentering mot detta ärendets

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

upptagande i riksdagen emellertid på väsentliga punkter är likartad med den som i regel kommer till synes, så snart en s. k. kyrkligt intern fråga tas upp i riksdagen och herr utskottsordföranden nyss var inne på samma tankegång — jag kan erinra om psalmboksfrågan 1921 — skall jag tillåta mig att ägna denna argumentering några ord.

Kravet på en kyrklig reformation torde alltså motsvaras av en utbredd opinion både inom och utom kyrkan. Men, sägs det sedan, denna reformation (det är ett förfärligt stort ord i alla fall) måste komma inifrån och inte utifrån. Religionsfrågan får inte göras till en parlamentarisk affär eller riksdagen till initiativtagare i frågan. Rätt forum för reforminitiativ och reformsträvanden är endast kyrkomötet; som är svenska kyrkans representation i statslivet. Jag skall inte svara, att nöden har ingen lag, men när det i fortsättningen på fullt allvar göres gällande, att denna representation utses inte bara av kyrkofolket i trängre mening utan av alla dem som äro skrivna i statskyrkan, vare sig de gå i kyrkan eller inte, och att en reform av andan inom kyrkomötet skulle vara en lätt sak, om man bara ville göra sig besväret av ett valdeltagande, är det mer än frestande att höja rösten och säga något, som kanske inte vore kristligt och inte heller parlamentariskt anständigt.

Herr talman, det sades en gång om en viss institution i det gamla Rom, att senatorerna voro förträffliga män men senaten ett odjur. Jag skulle varken våga eller vilja uttala mig på något sätt föraktligt om det svenska kyrkomötet, och jag hyser största aktning för dess ledamöter. Men jag skulle våga påstå, att hela denna institution är, om inte en anomali, så dock en kuriositet i statslivet. Och denna är i hög grad betecknande för det sätt, varpå man i detta land fortfarande anser att kyrkliga frågor och ärenden kunna och måste handläggas. Först och främst: det finns inte spår till demokrati i denna anordning. Av de 60 ledamöterna äro tolv biskopar och pastor primarius självskrivna, vartill komma, utom fyra teologie professorer som väljas från Uppsala och Lund, en prästman, ordinarie prästman, från varje stift plus en från Stockholm, vilket tillsammans gör 30 eller hälften av hela antalet. Det är sålunda sörjt för att kyrkans lekmän inte ha för mycket att säga till om, när det gäller den svenska kyrkan. Valen av lekmannaombud äro förresten indirekta och förrättas genom å sammanträde inför resp. kyrkostämmas ordförande valda elektor.

Men till detta kommer sedan kyrkomötets upprörande korta tid för arbetet med stora och små ärenden. Det är ju dock upprörande att en institution, som skall handlägga ärenden av sådan vikt som frågor om den svenska kyrkobilabeln och den svenska psalmboken, inte skall ha mer än fyra veckor på sig för sådana uppgifter. Kyrkomötesförordningen stadgar: Äro mötets förhandlingar ej avslutade inom en månad, äger Konungen ändock efter den tid att mötet upplösa. Jag har sett efter hur lång tid de senaste kyrkomötena från 1920 varit samlade. 1920, då man fattade det ödesdigra beslutet i psalmboksfrågan — i enighetens tecken naturligtvis — var längsta tiden, nämligen från 23 okt. t. o. m. 4 dec., således hela sex veckor. Men de sex följande kyrkomötena ha börjat och slutat resp. 3 okt.—7 nov., 2 okt.—3 nov., 5 okt.—2 nov., 13 aug.—1 sept. — rekord i korthet — 3 nov.—4 dec. och 10 okt.—4 nov., det sista 1936, då ännu ett avgörande beslut fattades i psalmboksfrågan. Ja, man kan naturligtvis säga, att kyrkans biskopar och teologie professorer och de prästerliga ombuden ha så pass förtrogenhet med de spörsmål som kunna komma fram, att en någorlunda saklig och sakkunnig behandling blir möjlig. Men det var ju fråga om lekmännen också, och det var i nämnda artikel fråga om att animera dem till så livligt deltagande i valförrättningarna, att man finge in i görligaste mån ett tillskott av krafter, som vore en smula representativa

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

för stämningar och synpunkter i vidare kretsar av vårt folk. (Jag ber om ursäkt om jag blir något ivrig). Påståendet att denna kyrkans representation har en helt annan kontakt än riksdagen med de spörsmål, om vilka det här rör sig, är nästan banalt sant, om därmed skall förstås, att biskopar och präster och de lekmän som väljas av kyrkofolket som hittills äga en viss, stundom mycket betydande och grundlig förtrogenhet med låt oss säga kyrkans interna angelägenheter.

Men jag frågar: är det verkligen påkallat av ens något kyrkligt intresse att sätta ifråga det lämpliga och motiverade i att den svenska riksdagen en gång säger ifrån, att den vill ha en handbok som passar inte bara dem som gå i kyrkan och trivas med den nuvarande ordningen utan också, möjligen också dem som tillsvidare stötas bort av ett kyrkospråk som de inte förstå och som de aldrig komma att förstå? Jag tycker att detta ärende kan få anses ligga på precis samma plan som en gång psalmboksfrågan, där riksdagen sade ifrån, att den inte ville veta av något kriorättande av Johan Olof Wallins psalmbok. Det var synd att riksdagen några år tidigare inte sade ifrån också i fråga om den bibelöversättning vi fingo 1917, som nog också kom till i brådskans tecken. Men det var ju jubileumsår den gången och den *mäste* bli färdig!

Här är nu inte alls fråga om att kammaren eller riksdagen skulle framträda som exeget eller ritualexpert, som domare över religiös tro och tanke, vilket helt säkert skulle vara att driva statskontrollen över kyrkan in absurdum. Utskottet har funnit ett motiv för sitt avslagsyrkande, även angivet av utskottets ärade ordförande, vilket förefaller avgörande: att en handboksrevision pågår. Jag hyser för min del den största respekt för den man som ensam fått detta uppdrag. Men vad gäller uppdraget? Det gäller enligt statsrådet Engbergs direktiv icke en ny handbok, icke en grundligt reviderad handbok, utan en varsamt reviderad handbok för svenska kyrkan. Jag får här visst citera en stockholmsk kyrkoherde och teologie doktors ord: »Man kunde ju tycka att det skulle kännas tryggt för vår kyrka att basera sin kommande handbok på en bredare grund än en kyrkligt varsam revision.» Ja, man borde få tycka det. Handbokens ritual är inte till bara för präster och teologer. Den borde inte heller få vara till uteslutande eller övervägande för ett relativt fåtal s. k. kyrkkristna. Vad kyrkan talar genom handbokens ord vid den allmänna gudstjänsten och i olika kyrkliga handlingar, det betyder i det långa loppet mer för väckande och vidmakthållande av bestämda föreställningar hos människorna än vad prästen i personlig övertygelse driver såsom kristen sanning och verklighet. Handbokens bokstav blir gärna sakramental och sakrosankt. Det går inte att övertyga enkla, ärliga människor om, att det finns ett kyrkospråk som skall tolkas symboliskt och historiskt och ett annat som skall tas efter orden. Nej, vi behöva något annat än en och annan ny klut på det gamla klädet. Vi begära inte att riksdagen skall sätta sig ner och utarbeta förslag till en ny handbok. Men vi ville att riksdagen skulle begära en ny handbok eller en grundlig revision av handboken. Sedan skulle denna i grundlagsenlig ordning underställas kyrkomötet för yttrande och därefter Kungl. Maj:t för stadfästelse. Så begära vi i samma sammanhang, att Kungl. Maj:t måtte i den ordning ske kan medgiva, att fastställda ritual skola för framtiden tjäna till allenast huvudsaklig ledning och efter rättelse. Vi mena att i en evangelisk kyrka borde det vara naturligt och anses tillbörligt, att man inte endast håller på en viss ordning utan också på en viss frihet för både präster och lekmän, oavsett vilken teologisk skola eller religiös tankeriktning de må tillhöra. Jag förråder ingen hemlighet om jag konstaterar, att så tänker och handlar redan nu ett stort antal präster. Och där det sker med urskillning och omdöme lider den goda ordningen nog inte därav.

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

Det förefaller emellertid, som om det funnes på sina håll en del folk som önska, att kyrkan nu måtte liksom strama upp sig ordentligt och börja hålla ögonen på präster som äro begivna på nymodigheter. Annars vet man inte vart det bär och vad som blir kvar i den gamla kyrkan. Jag kan för min del endast vidhålla, att det är bra med ordning men det är också bra med frihet. Och vettigt folk förstår ju, att liksom friheten i sig själv inte har sitt ändamål, så är inte heller ordningen något självändamål. Och sen vill jag säga, om *det* behöver sägas: vi ha givetvis i detta land att med glädje och tacksamhet erkänna den frihet vi ha även på det kyrkliga området — tillsvidare. Och jag skulle tro att det stora flertalet av den svenska kyrkans präster genom sin lojalitet i handling visat, att också de erkänna det och alltså arbeta vidare. För många gäller det dock en ansträngning nästan till bristningsgränsen för förmågan att i gudstjänsten och vid andra tillfällen komma till rätta med ritual, texter och böneformulär, som församlingen måste fatta på ett helt annat sätt än teologen och prästen. Man säger nu till sådana präster: vem har bett er bli präster? Vem har tvingat er? Ja, jag känner en präst i svenska statskyrkan, som efter endast något års tjänst var färdig för egen del att taga konsekvenserna men förmåddes att återtaga ingiven ansökan om avsked från prästämbetet, sedan från stiftschefens och domkapitlets sida vid personliga samtal lyckats övertyga honom, att dogmerna ingalunda äro eller skola vara några exakta uttryck för kyrkans tro eller den kristna tron utan mänskliga mer eller mindre ofullkomliga försök att uttrycka i ord det som inte alltid kan uttryckas i ord, och det gick ju an att från predikstolen och eljest frambära sin personliga trosövertygelse som kristen. Ack, för all del, det är väl inte bara präster, som få försöka kompromissa sig fram mellan idealens Scylla och verklighetens Charybdis eller man skulle kanske säga ärlighetens och skenets! Men jag skall be att med ett par exempel något närmare åskådliggöra vad det kan vara fråga om.

Vi ha något som heter konfirmation och ungdomens första nattvardsgång, och vi ha för konfirmationen tre alternativa ritual, av vilka det ursprungliga gör hela akten till en ganska sträng förhørs- och bekännelseakt, där barnen — 13, 14 och 15 års barn — skola bejaka den apostoliska trosbekännelsens alla trossatser och sedan dessa frågor: Viljen I bevisa denna tro i edert leverne så att I vandren värdigt Kristi evangelium i kärlek till Gud och eder nästa? Viljen I därför under vaksamhet och bön flitigt bruka Guds ord och söka eder frälsare i hans heliga nattvard? — Och sedan må barnen på grund av denna bekännelse admitteras som fullmyndiga och bekännande kristna till nattvardsbordet.

Vi ha som sagt fått alternativ till denna form för konfirmationen. Jag skall ta det minst varsamt reviderade, alltså det drägligaste konfirmationsritualet. Alla frågor äro borta. Prästen behöver inte fråga: Tron I? Men han måste bjuda barnen att vid altaret inför Gud, som det heter, avlägga som sin personliga bekännelse den apostoliska trosbekännelsen. Det högtidliga allvaret i vad som förhaves markeras av ingressen: Låtom oss nu, unga och gamla, inför Gud bekänna vår kristna tro. — Barnen kunna tåga, liksom församlingen bakom dem tiger, far och mor och syskon äro nog med i kyrkan och tåga. Som sagt — barnen framme vid altaret kunna också tåga, och somliga präster läsa trosbekännelsen i barnens ställe. Det enskilda barnet kan gömma sig i hopen av kamrater vid altaret. Men kyrkans tjänare har att fortsätta, visserligen alltså inte med frågor, men med ord, som förutsätta, mina herrar, som ett självklart faktum, att en bekännelse i alla fall har avlagts av barnen vid altaret: Älskade barn, Gud give eder nåd att bevisa denna tro i edert leverne o. s. v. Därefter fortsattes akten med obligatoriskt av-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

sjungande av psalmen 22, som är en treenighetshymn: »Gud, trefaldig, ståt oss bi.» Och akten fortsättes ytterligare med en bön, i vilken det bland annat heter: Vi bedja dig för dessa barn, i vilka du genom nya födelsens bad har begynt ditt goda verk och som du *nu* har låtit komma till den kunskap, att *de själva* inför din församling hava *kunnat bekänna* din nåd och sanning i Kristus Jesus.

Ja, en teolog förstår det, en kyrkligt bildad lekman förstår det, en mogen och tänkande människa i allmänhet kanske förstår det. Men vi lida under detta, herr statsråd! Barnet förstår det inte. Är det meningen, att barnet inte skall behöva förstå det? Att det egentligen gör detsamma vad man säger eller vad kyrkan säger i sådana ögonblick? Nå, en hel del av dessa små, utvecklade, omogna människobarn bjuda kanske inte ens till att förstå något av vad som försiggår. Men det barn, som har någon tanke och undrar över vad det hör och är med om — vad tänker det barnet, vad känner det? Och vad tänker kyrkan inför en bekännelse och en akt av så eget slag? Vad tänker en vanlig enkel ärlig människa, vars barn kanske är med där framme vid kyrkans altare? Är detta pedagogiskt klokt? Är det religiöst? Är det kristet? Är det riktigt rent spel inför barnet?

Vi säga i vår motion om detta bl. a. så: »De obestridda värden som ur denna högtidliga akt kunna utvinnas äro på väg att äventyras.» Är det för mycket sagt och överord? Skulle denna högtidliga akt, som jag tycker att vi inte ha råd att vara utan, förlora något av religiös sanning och innerlighet på att bekännelsemomentet radikalt strökes? Eller skulle den vinna något väsentligt? Om kyrkan någon gång skall göra allvar av sitt evangelium om en Gud, som är fader, alltså inte är njugg utan generös — skulle det inte vara rätt tid och rätt plats att ta fram det vid en högtid för barn? De ha ju dock hunnit med både bergspredikan och tio Guds bud under sin konfirmationstid. Jag har försökt motivera behovet av ett grundligt reviderat konfirmationsritual som exempel på vad det kan gälla och vad det gäller, när vi påyrka grundlig revidering av handboken.

I fråga om ungdomens första nattvardsgång får jag för min del erkänna, att den hör till det i min prästerliga gärning och erfarenhet, som jag mest väl-signar. Men skriftermålet och den s. k. avlösningen äro svåra saker. Det gäller fortfarande 13-, 14-, 15-åringar. Hur och vad officianten talar till barnen och *kan* tala till dem, personligt, med intellektuell reda och på samma gång hjärtlig värme, så skall skriftermålet mynna ut i en ny bekännelse, syndabekännelse, och denna syndabekännelse skall lyda så: Jag fattig syndig människa, som med synd född, jämväl sedan i alla mina livs dagar på mångfaldigt sätt brutit emot dig, bekänner av allt hjärta . . . Jag vet mig fördenskull vara värd att förkastas från ditt ansikte. Och så på slutet igen: Däruppå förlitar jag mig, arme syndare. 13, 14, 15 års barn skola bekänna sin synd vid Herrens altare, vid kyrkans altare i det tjugonde århundradet, i en kristen statskyrka på detta sätt! Och så kommer avlösningen: Är denna eder syndabekännelse uppriktig, och begären I alltså med botfärdigt hjärta edra synders förlåtelse för Jesu Kristi skull? Och så vidare. Ja, så måste det gå till vid ett skriftermål före ungdomens första vackra nattvardsgång. Så möter kyrkan små människobarn, som med klappande hjärtan möta Kristi kyrka i ett av sitt livs kanske sällsynta riktigt högtidliga ögonblick? Prästen gör nog i regel vad han kan för att utan att ändra ritualen och riskera åtal mjuka upp och lägga till rätta det som är svårt för barnen att fatta och smälta, lägga till rätta också — höll jag på att säga — för sin kyrka, som har så svårt att tala med barn och till barn. Och varje år passerar en jämn ström av unga människor kyrkans altare — tiotusentals svenska barn, som vi därute i det borgerliga samhället göra nästan

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

allt för att bereda rum och vård åt, och som också behöva beredas rum och vård för sina själar. Kyrkan måste lära sig aktsamhet här. Om vi inte kunna få nya ritual i en handvändning — och vem tror väl det? — om vi inte kunna få flera alternativ — det vore en bestämd vinst att få veta och känna, att handbokens formulär och ritual skola tjäna till allenast huvudsaklig ledning och efter rättelse. Det svenska prästerskapet skulle säkerligen icke komma att missbruka en sådan uppmjukning av ritualbestämmelserna.

Jag skall inte ta flera exempel på ritual för kyrkliga handlingar. De flesta stå att läsa i slutet av psalmboken. Men jag måste få säga något också om högmässan, som firas varje söndag i varenda svensk socken och borde och kunde vara ett mycket förnämligt instrument för kyrkans andliga fostrargärning i svenska bygder. Det lönar sig inte, trots herr Wistrands tal om det växande kyrkliga intresse, som kan konstateras här i landet, att bestrida det faktum, att i fråga om denna centrala gudstjänst har sedan decennier en avfolkning ägt rum, och den fortsätter. Därtill ha naturligtvis många faktorer bidragit. Att radion har skulden därtill, tror jag inte på. Jag skulle nästan vilja beteckna ett sådant påstående som nonsens. Men jag går inte in på orsakerna. Faktum är faktum. Till och med i de kyrkligaste stift och församlingar frågas med bekymmer från kyrkligt håll: Varför går inte folk i kyrkan? Var äro de bildade? Var äro arbetarna? Var är ungdomen? Var tar den konfirmerade ungdomen vägen? Naturligtvis kan prästen ha sin del i ansvaret för att det är som det är. Men det finns gott om nitiska, samvetsgranna, dugliga och duktiga präster, på vars andlighet det inte är något fel, som göra allt vad i deras förmåga står att denna gudstjänst skall kunna firas värdigt och till uppbyggelse men misslyckas. I vissa församlingar har man seden att förlägga söndagsbegravningar till tiden en halv timme före mässan för att begravningsfolket skall finna det någorlunda nödvändigt att åtminstone den gången bevista en högmässa.

Nu säger man: inte kommer det mer folk i kyrkan, om man ändrar högmässoritualen eller låter prästen ha frihet en söndag i månaden! Det kommer inte an på former. Och så slår man vakt om de gamla formerna, som om det ändå komme an på dem, att gudstjänsten försiggår värdigt och rätt. På tal om den katolska förändrade gudstjänsten skulle jag för min del vilja bekänna, att jag älskar den, och jag tror den är absolut ofarlig och skulle mången gång vilja ersätta den nuvarande gudstjänsten i vår kyrka med en sådan. Den är skön och den är ofarlig för den stora hopen människor, emedan de inte förstå någonting. Men det är väl inte meningen, att lekmännen i en evangelisk-luthersk kyrka skola nödgas vara med om en gudstjänst, där det framför allt kommer an på att inte förstå? Därmed är inte sagt, att när det är fråga om religion, det gäller något, som kan omfattas eller uttryckas med förståndets hjälp allena.

Jag vågar citera ett par rader ur motionen: »Det kan sägas, och det säges, att inga nya former hjälpa. Och — därför måste man ha de gamla kvar. Argumenteringen är i detta fall ungefär lika riktig som den skulle vara det för en jordens odlare, som sade sig, att inga nya redskap behövas för jordens brukande eftersom växt och skörd framför allt och huvudsakligen bero på vår Herres sol och regn. Om högmässogudstjänsten och de kyrkliga handlingarna utgöra kyrkans redskap och instrument i hennes uppgift och arbete att nå så många människor som möjligt med kristendomens goda budskap, varför skulle man inte se till, att dessa redskap och instrument verkligen göras så lämpliga och effektiva som möjligt?» Emanuel Linderholms alternativ till högmässoritual försöktes för något år sedan en söndagseftermiddag i Klara kyrka. Kyrkan var fullsatt av människor, och jag tror det var ett ganska allmänt omdöme, att det blev en vacker och värdig gudstjänst. Natanael Beskows något enklare

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

ritual skulle också kunna komma i fråga som ett alternativ. Men skulle det vara ur någon synpunkt riskabelt och olämpligt att låta en enda söndag, åtminstone en söndag i månaden vara fri från ritualbunden högmässa? Skulle kyrkan inte kunna ha så pass stort förtroende för sina präster och lekmannamenigheter, att de finge mötas en söndagsförmiddag till gudstjänst under former, som t. ex. medgåve också ett mer aktivt deltagande från lekmännens sida? Är det så alldeles säkert, att inte praktiska försök ute i församlingarna med skilda former för högmässan så småningom skulle kunna ge något värdefullt bidrag till diskussionen om nya ritual? Doktor Gustaf Brandt frågar i sin lilla skrift »Kristen religion och kyrka i nutiden»: Hur kan man på allvar hävda omöjligheten att skapa ett nytt, på alla punkter tillgängligt och uppbyggligt gudstjänstritual, när praktiska försök icke medgivas? Motionärerna äro inte ute för att riva ned eller ta bort något som är brukbart och värdefullt för den gamla kyrkan. Det är ett positivt intresse för kyrkan och kyrkans möjligheter att komma till tals med vårt folk, som ligger bakom denna motion. Skall man verkligen kunna slå sig till ro med föreställningen och förhoppningen, att om kyrkan bara får vara i fred för opåkallade ingrepp utifrån, så reformerar hon sig själv, herr Wistrand? Går det till så i denna värld? Är det verkligen olämpligt och omotiverat att Sveriges riksdag någon gång tar sig före att fundera över hur det kan stå till och hur det kan gå till i en kyrka, som är statens? Och ge kyrkan en stöt till besinning, hjälpa kyrkan att reformera sig själv?

Jag tillåter mig att till kammaren vädja allvarligt och enträget: säg ifrån genom ett bifall till reservationen här och vår motion, att något måste göras i en situation, där faktiskt stora värden i sanning stå på spel. Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till den vid utskottets förslag fogade reservationen.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Det kan kanske synas förmätet av en lekman att taga till orda efter detta anförande av en på detta område synnerligen bevandrad fackman, men motionärerna och även reservanterna säga, att det har hänt en del inom vår kyrka på sista tiden, och jag tar dessa hän- delser till intäkt för, att inte kyrkoherden Sandegård bör taga illa upp, att även lekmän understundom deltaga i de kyrkliga debatterna.

Reservanten herr Härdin nämnde, att han har med sitt biträdande av reservationen avsett att åstadkomma ett sådant förkunnande av Guds ord, att varje nutidsmänniska skall begripa det. Man talar här om föreställningar och dogmer. Ja, lever herr Härdin i den föreställningen, att vi någonsin skola komma därhän, att detta ord och detta väsen skall utav någon mänsklig varelse kunna förklaras, så att menige man kunna begripa och förstå detta högre väsen, då skall herr Härdin tala tyst om dogmer och föreställningar. Herr Sandegård tror väl inte på allvar, att vi någonsin skola komma därhän, att det mänskliga skröpliga förnuftet skall kunna fatta innebörden i, som han sade, Nazareéns enkla och heliga lära och i vad som tilldrog sig på Golgata. Tror herr kyrkoherde Sandegård, att detta någonsin i hela sin vidd skall kunna fattas och begripas av det mänskliga förnuftet? Jag tror det inte.

Motionärerna säga på första sidan i sin motion, på tal om de ungas konfirmation och första nattvardsgång, att »de obestridliga värden, som ur denna högtidliga akt kunna utvinnas, äro på väg att äventyras». Och jag håller med motionärerna härvidlag, fast jag anser, att de risker, genom vilka dessa höga värden äro på väg att äventyras, kanske inte komma precis från de håll, som de ärade motionärerna mena. Jag förstår mycket väl, att en revision med hänsyn till den utveckling, som äger rum, både i språkligt och andra avseenden, kan vara behövlig, men jag menar, att man inte utan vidare kan gå med på en sådan grundlig revision som t. ex. att avskaffa skriftermålet och kanske

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

nattvardsgången, och varför inte också kanske det heliga dopet. Jag anser inte, att detta vore vare sig en varsam eller en kraftig revision, utan jag anser, att det vore en revolution på detta område. Man säger inte rent ut, att man vill avskaffa dessa heliga handlingar, men man begär, att ritualen beträffande dessa handlingar — och så räknar man upp de handlingar jag nämnde — skola ändras så, att det blir utlämnat åt vederbörande prästerskaps godtycke att bestämma ordningen därvidlag. För det första anser man, att en söndag i månaden skall vederbörande prästerskap få sköta gudstjänsten efter fritt ritual, men man är inte nöjd härmed, utan man vill, att även det ritual, som eventuellt kommer att fastställas, inte skall lända till ovillkorlig efterrättelse, utan endast till huvudsaklig efterrättelse.

Man står här och säger, att åtskilliga händelser ha inträffat på senare tid inom kyrkan, som motivera dessa krav. Det skulle vara av intresse, om de ärade reservanterna kunde ange dessa »åtskilliga händelser». Vad är det, som har inträffat, eller vad har man för begrepp eller uppfattning om ordens valör? Menar man, att en eller annan enstaka händelse kan betraktas såsom och kallas för »åtskilliga händelser», ja, då har man inte samma uppfattning om ordens valör, som jag har. Om man med »åtskilliga» menar ett eller annat enstaka fall, så kan jag ju förstå deras resonemang, men jag tror, att man skulle bli ganska bet, om man skulle räkna upp vilka »åtskilliga händelser», som ha inträffat på senare tid och som kunna motivera en sådan genomgripande förändring av vår kyrkohandbok.

Herr Härdin tycks mig komma litet vid sidan om ämnet, när han säger, att han vill medverka till att det ord, som förkunnas vid våra gudstjänster, skall kunna begripas av våra nutidsmänniskor, som han sade. Ja, men det är väl inte predikan, som det här i första hand gäller, herr Härdin. Jag skulle tro, att den frihet, som råder när det gäller att få beträda predikstolen i våra kyrkor, skulle vara så pass långt avancerad, att till och med herr Härdin skulle vara belåten. I det fallet kan jag ju åberopa händelser, som på den allra sista tiden ha inträffat, och jag tycker, att någon längre gående frihet i det fallet, nämligen i fråga om ordets förkunnelse, behöver inte herr Härdin gå in för. Snart sagt vem som helst får ju uppträda och predika i våra svenska kyrkor, bara han är något så när väl anskreven hos tjänstförrättande präst i den församling det gäller. Jag tror inte, att vi kunna komma så värst mycket längre i det fallet. Då vet jag inte vad man skulle vidtaga för åtgärder.

Huruvida man därmed kommer att kunna förkunna ordet på det sätt, som herr Härdin åstundar, har jag ju, när jag började mitt anförande, satt ett mycket stort frågetecken för. Det kommer aldrig att lyckas, vare sig för präster eller för lekmän i predikstolarna, de må vara aldrig så väl insatta i sin sak, och de må hysa aldrig så djup övertygelse i det ämne de giva sig in på och mena aldrig så väl. De kunna ändå aldrig komma dithän, ty vi skola dock komma ihåg, att det heter: »Mitt rike är icke av denna världen.» Det kan aldrig helt och fullt fattas av oss skröpliga människor. I detta torde jag åtminstone inte bli motsagd av herr Sandegård.

Motionärerna påstå bestämt, att en avfolkning pågår inom vår svenska kyrka. Detta ta *de* till motivering för sin framstöt. Reservanterna påstå ungefär lika bestämt, att de kunna konstatera en ökad förståelse och en ökad uppskattning av de religiösa värdena. Detta taga *de* till intäkt för sin ståndpunkt. För en vanlig dödlig människa, som läser detta, tyckas dessa uppfattningar stå rakt i strid med varandra. Men likväl tagas de till intäkt för samma sak, och herrarna må tvista om vem som har mest eller minst rätt i det fallet.

Herr kyrkoherde Sandegård nämnde om den syndabekännelse och den trosbekännelse, som förekommer vid våra ungas konfirmation och första natt-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

vardsgång. Han talade om att 13-, 14-, 15-åringar skola inför altaret bekänna: »Jag fattig syndig människa» o. s. v., och att det skall ske vid denna barnens första nattvard, som han dock själv betraktar som det allra vackraste av allt vad som förekommer i hans prästerliga gärning. Ja, men är det något fel, herr kyrkoherde, att vare sig barn eller andra bekänna sina synder vid en gudstjänst? Fordras det inte bekännelse för att få förlåtelse? Jag undrar, om inte herr Sandegård måste giva mig rätt i detta. Ha inte dessa barn också anledning att få sina synder förlättna? De ha väl icke större rätt att få synda-förlåtelse utan att bekänna sina synder inför den högste och i detta fall inför altaret. Jag kan inte för min del se, att det är något vare sig stötande eller felaktigt i detta.

Om det nu är en stor del av våra 14-, 15-åringar, som äro fullkomligt ur stånd att begripa eller förstå vad som menas med denna trosbekännelse och dessa löften, som avläggas vid konfirmationen, så är väl den konfirmationslärare, som månaderna strax förut givit barnen konfirmationsundervisning, som har till syfte att lära barnen att förstå just detta, inte alldeles utan skuld, om man, som det säges, släpper fram sådana, som inte ha det ringaste begrepp om vad denna heliga akt betyder. Förutsatt, att barnet är något så när utveckl-lat å förståndets vägnar, kan jag inte komma ifrån, att vederbörande konfir-mationslärare icke är utan skuld, om det är så, att barnen äro så främmande för vad det här är fråga om, som herr Sandegård här ville göra gällande.

Man gör en ganska lustig jämförelse i motionen, och den kom till synes även i herr Sandegårds anförande, när han talade om en jordbrukare, som har omoderna och gamla jordbruksredskap, och inte ville skaffa sig några nya, därför att växten och skörden berodde i alla fall i sista hand på vår Herres sol och regn. Ja, men det är väl ändå en viss skillnad, herr Sandegård, mellan den sådd och den växt, som förekommer på det jordiska, på det materiella åker-fältet, och den, som förekommer på det andliga. En sak kan jag dock säga herr Sandegård och även den andre motionären, att hur moderna redskap man än har, när man förrättar sådden, och hur moderna redskap man än har för att uppluckra jorden, där det sedan skall sås, så beror dock skörden i sista hand på det utsäde, som man sått. Man må ha aldrig så moderna redskap och vara aldrig så kunnig, så beror dock skörden på hurudant det utsäde är, som sås. Man kan aldrig skörda prima vete, herrar Sandegård och Lindström, om man sått blandsäd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Johansson, Johan*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fort-sättande kl. 8 e. m.

Herr **Lindström**: Herr talman! Efter det utmärkta anförande, som min ärade medmotionär har hållit i denna fråga, är det kanske inte så mycket att tillägga rent principiellt sett. Emellertid finnes det ett uttalande i utskotts-majoritetens utlåtande, understruket från kammarens talarstol av talesman-nen för utskottets majoritet, som har gjort, att jag ansett mig böra ta ordet i frågan.

I själva verket upprullar utskottet med de åsyftade orden hela frågan om förhållandet mellan stat och kyrka. Det må tillåtas mig att citera de ord jag närmast åsyftar. Utskottets majoritet skriver: »Att riksdagen skulle ifrå-gasätta en omläggning av planen för utredningsarbetet synes ock mindre lämpligt med hänsyn till att den förevarande frågan uppenbarligen ligger när-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

mare kyrkomötets än riksdagens arbets- och kompetensområde. Det torde i stort sett ankomma på det svenska kyrkofolkets representation i statslivet att behandla denna fråga.» Här vill man alltså taga från riksdagen initiativen i denna angelägenhet och förlägga alla initiativ, alla rörelser i en eller annan riktning, till kyrkan själv och dess institutioner. Det upprullar, jag understryker det ännu en gång, frågan om statens och kyrkans inbördes förhållande. Själva utgångspunkten för ett resonemang om de frågorna är det faktum, att vi ha en statskyrka. Någon har i de blygsamma strävanden, som jag gjort mig till tolk för på detta område, sett försök att vilja åstadkomma en statlig likriktning av Sveriges kyrka. Jag vill redan från början säga ifrån, att sådana tolkningsförsök icke ha någonting med verkligheten att göra. För min del vill jag öppet deklarerera, att jag måste betrakta en likriktad statskyrka — en kyrkoinstitution, som dansade efter statens pipa — såsom en ren olycka. Jag skulle betrakta den såsom något fientligt gentemot allt humanitärt tänkande och alla de strävanden till en högre och rikare mänsklighet, som jag för min del efter måttet av mina små krafter vill ansluta mig till. Det är alltså inte fråga om någon likriktning. Det är alls inte något absolut statligt förmynderskap över den svenska kyrkan, som här eftersträvas.

Då blir problemet i stället: på vad sätt skall statskyrkans och statens liv inbördes gestalta sig? Och det är närmast den frågan man har att principiellt taga ställning till. Jag förmodar, att den ärade talesmannen för utskottsmajoriteten har läst de glänsande essayer, som Harald Hjärne en gång i tiden skrev över ämnet »stat och kyrka». Jag förmodar, att han, även om det kanske är längesedan han läste dem, från den lektören har ett minne av att Harald Hjärne underströk, att någon fullkomlig kongruens mellan statens liv och gärningar och kyrkans liv och gärningar aldrig kunde uppnås. Skälet är enkelt. Det är nämligen det, som Hjärne understryker, att såvitt kyrkan vill föra kristendomens talan, såvitt hon vill representera kristlig etik, måste hon i många hänseenden komma i motsättning mot staten, som representerar materiella intressen, ja, många gånger uppenbara maktintressen. För min del är jag övertygad om, att det ligger en djup sanning i detta sätt att förklara grunderna till den eviga spänningen mellan stat och kyrka. Om man försöker att genom tiderna följa utslagen av denna spänning, skall man emellertid inte undgå att konstatera, att kyrkan mycket ofta, utan att behöva uppgiva det centrala i sin övertygelse och kamp, har fått anpassa sig efter statens krav och önskemål. När, med andra ord, spänningen mellan stat och kyrka har blivit för stor, har lösningen i regeln blivit den, att kyrkan har fått giva med sig i fråga om lärosatser, dogmer och livsyttningar i övrigt. Jag behöver väl inte påminna om ett så stort tillfälle i det svenska folkets liv som kyrkans reformation för 400 år sedan, då ju staten och dess förnämste representant på den tiden tog dessa frågor i sina egna händer, i revolutionär opposition mot den gamla kyrkan och, i lika revolutionär opposition mot de allmänna meningarna i religiösa ting, som voro gällande inom Sveriges land. Reformationen genomfördes med hårda händer. Den gamla kyrkan fick anpassa sig. Vi betrakta det i dag, herr talman, som en mycket stor välsignelse, att så skedde, och reformationens män framhålla vi ofta som de mest lysande gestalterna i vår svenska historia.

Nu vill jag naturligtvis icke alls göra någon jämförelse mellan de ytterligt blygsamma försök att åstadkomma de små förändringar i den svenska kyrkans liv, som nu äro på tal, och reformationen. Men jag har velat anföra det som en principiell utgångspunkt, som är synnerligen viktig, när det gäller att bedöma denna fråga i hela dess vidd och få den satt i det rätta sammanhanget. Jag tror, man kan säga, att även i våra dagar en spänning re-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

dan har uppkommit mellan kyrkan, dess dogmer och ritual, och den världsliga makten. En allt mera radikalt sekulariserad stat hävdar sådana meningar och lever ett sådant liv, som på avgörande punkter måste anses stå i motsättning till kyrkans ännu kvarhållna dogmer och föreställningar. Staten upprätthåller och dirigerar ytterst ett undervisningsväsen, som på olika områden, lär ut saker och ting, som stå i den mest bjärta motsättning till kyrkans lärosatser och dogmer. Kyrkan ansluter sig ännu, i varje fall formellt, till den förkopernikanska världsbilden. — Ja, herr biskopen i Luleå ruskar på huvudet, men jag ber honom vara vänlig att visa mig något aktstycke, något klart bevis för att härutinnan har skett en justering. Kyrkan lever helt och hållet i den gamla världsbilden, och om man skall gå så långt som min västsvenske vän, herr John Gustavson i Guntorp, till vilkens försvar ju kan anföras, att han är från solig Henric Florius Ringius' församling i Solberga, att man skall tro därför, att det är orimligt — denna kyrkofadern Tertullianus' lära tyckte jag strålade igenom hela hans anförande — ja, då skall man acceptera även den icke reviderade kristna världsbilden. Men det göra inte moderna människor, det gör inte staten, det gör inte statens undervisningsväsen. Här ha vi sålunda en konflikt, som för många människor i det här landet blir en samvetskonflikt, som utvidgar sig till en mycket stor motsättning, om vi försöka att sammanfatta uttrycken för den, och för min del anser jag, att denna motsättning i längden endast kan klaras på ett sätt, det nämligen, att kyrkan försöker att anpassa sig efter det, som allmänt gäller och som är vedertagen uppfattning i vårt samhälle. Vad som här måste komma i fråga, herr talman, det är vad jag skulle vilja formulera så: en växelverkan mellan statens rationalism, mellan statens kontrollerande verksamhet och kyrkans mystik och religiösa läror. Det kan ske, det visar erfarenheten tillräckligt, utan att någon måste offra något av sin själ.

Om man nu skulle vilja draga konsekvensen ur utskottsmajoritetens uppfattning, sådan den är formulerad i de satser, jag nyss läste upp, så kan resultatet inte bli någonting annat än att vi en vacker dag komma fram till en så ohjälplig konflikt, att den enda möjliga lösningen är skilsmässa mellan stat och kyrka. Ty, herr talman, om kyrkan envetet går sin väg utan att taga hänsyn till vad som har skett och staten på grund av en naturlig drift, om jag så får uttrycka mig, går sin väg utan att försöka komma till mötes, ja då finns det — och jag understryker det med all kraft — bara en lösning på konflikten, och det är skilsmässa mellan stat och kyrka.

Jag tillhör ett parti, som har kravet på kyrkans skiljande från staten på sitt program. Jag vill inte nu fälla något omdöme, om det i tidernas lopp möjligen går på det sättet, att den programpunkten blir uppfylld. Jag vill emellertid deklarerera, att jag i detta ögonblick och för den tid jag kan överblicka, inte har någon lust att aktualisera detta programkrav. Och varför? Därför att jag vet — det visar all erfarenhet — att de religiösa behoven hos människorna äro djupa och oemotståndliga. De religiösa behoven tillhöra någonting evigt i människosjälens, någonting som aldrig dör. Dessa religiösa behov skapa sig alltid organisationsformer, skapa sig alltid institutioner, som på grund av de religiösa behovens makt bland människorna måste komma att spela en mycket stor roll inom varje samhälle. När jag vet detta, herr talman, så frågar jag mig: vad är bäst för samhället, vad är bäst för kulturutvecklingen, vad är lyckligast för människorna, när det gäller dessa religiösa institutioners utseende och uppbyggnad? Och svaret på den frågan blir för mig, att en statskyrka, vars tjänare och präster ha fått en omsorgsfull utbildning, en kyrka, vars livsyftringar kunna kontrolleras av staten, är den bästa garanti vi kunna skapa för att utvecklingen på detta område i så stor utsträckning som

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

det är möjligt sammanfaller med humanitet och förnuft. Det är ett av skälen. Ett annat skäl är, att om det nu skulle bli en skilsmässa mellan stat och kyrka och det på den gamla statskyrkans grund skulle uppstå vad man kanske skulle kunna kalla en luthersk frikyrka, ehuru med oerhört mycket större makt än de gamla frikyrkorna, så ligger det nära till hands att tro, att den frikyrkan skulle bli en stat i staten av en helt annan och större betydelse än de gamla frikyrkorna. Den frikyrkan skulle säkert i sin ledning få utomordentligt skickliga, intellektuellt betydande män, som skulle kunna sätta kraft och målmedvetenhet i spetsen för denna stat inom staten. Härigenom skulle det möjligen kunna uppstå en dualism, som inte bleve nyttig för en utveckling i den riktning, som jag helst ser, och det är för mig ytterligare ett skäl för att man icke på något sätt vare sig genom politiska åtgärder eller genom åtgärder från kyrkans sida skall forcera fram frågan om skiljandet av staten och kyrkan.

Alltså står jag på den ståndpunkten, att vi icke skola draga upp statskyrko-problemet från utgångspunkten av att vi önska en skilsmässa. Vi skola försöka hålla ihop, men det går inte — och nu kommer jag åter till vad jag började med i detta avsnitt — om man skall draga ut den linje, som utskottet här har börjat att skissera.

Det står i utskottets utlåtande ett par ord om »det svenska kyrkofolkets representation». Min ärade medmotionär har behandlat den frågan tillräckligt utförligt, så att jag behöver inte särskilt gå in på den. Jag kan instämma i vad han har sagt. Jag vill dock understryka, att det är ganska farligt att laborera med sådana begrepp som »kyrkofolket». Det begreppet är i varje fall främmande för de lagar och författningar, som reglera kyrkans och statens liv i detta land. Vad är »kyrkofolket»? Är det de, som permanent eller tillfälligt gå i kyrkan? Är det skattebetalarna till kyrkan? Är det de som officiellt bekänna sig eller nödgas bekänna sig till den rena evangeliska läran? Jag skall be att få en klar definition här på vad man menar med kyrkofolk, och jag förmodar, att om man definierar det begreppet, kan man inte säga, att den svenska kyrkans angelägenheter bara angå det folk, som regelbundet besöker de svenska kyrkorna. Det skulle vara alltför äventyrligt.

Uppenbarligen är den svenska kyrkans handbok en av de förnämsta orsakerna till den spänning, som råder mellan kyrkoliv och vad jag skulle vilja kalla för statsliv i våra dagar, och skall en anpassning ske, så måste den taga hänsyn till kraven på en revision av kyrkohandboken. Jag tror, att riksdagen har full rätt att begära en sådan revision. Om jag har fattat innebörden i regeringsformens § 87 andra stycket rätt, så ges riksdagen här full initiativrätt i kyrko- och kyrkolagstiftningsfrågor, och sådana speciella utflykter, som kammarens första tillfälliga utskott har gjort i sitt utlåtande, medges ingalunda. Det står ju i alla fall tydligt: »Riksdagen äge ock gemensamt med Konungen stifta, förändra eller upphäva kyrkolag; dock att därvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte.» Jag tror inte, att vi behöva något annat rättesnöre. Hade kammarens första tillfälliga utskott använt det rättesnöret, så tror jag inte heller, att utskottet skulle ha skrivit som det gjort i det av mig anförda stycket.

Jag är för min del till sist, herr talman, övertygad om att mera frihet för den enskilde — och därpå gå ju ytterst de här strävandena ut — ligger i protestantismens linje. Protestantismen innebar en avgörande brytning mot gamla absoluta andliga auktoriteter, den var ett avgörande slag för större andlig frihet åt människan. Det är fullkomligt orimligt att tro, att den gärning, för vilken den protestantiska reformationen har gjort en så strålande insats, skulle vara avbruten just på denna tidpunkt, att ingenting annat och ingenting mer skulle kunna göras för att gå vidare på denna väg. Jag är övertygad

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

om att reformationsverket i bemärkelsen av strävan mot ökad andlig frihet ännu inte är avslutat, och jag kan av övertygelse säga, att jag tror, att de små förändringar och reformer, som här föreslås, också bidra till en utveckling i denna riktning.

Jag ber herr talman, att få förena mig med dem, som yrkat bifall till reservationen.

I herr Lindströms yttrande instämde herr *Nilsson, Theodor*.

Herr Bergqvist: Herr talman! Eftersom jag, som är en kyrkans tjänare, kan anses ha lika stort intresse av att bevaka det kyrkliga gudstjänstlivets krav som den ärade ledamot av kammaren, vilken framburit den nu föreliggande motionen, skall jag tillåta mig att yttra några ord i den väckta frågan om revision av svenska kyrkans handbok.

I viss mån kan jag ansluta mig till motionärernas ståndpunkt, nämligen så till vida, att även jag anser kyrkohandboken vara i behov av en genomgripande överarbetning och förbättring, inte bara formellt utan även i vissa avseenden reellt. Men arbetet på denna revision är redan igångsatt efter vederbörligt uppdrag, och arbetet börjar, såvitt jag vet, snart att närma sig sin fullbordan. Enligt alla parlamentariska regler bör man väl då avvakta resultatet av denna utredning, innan man gör en ny framstöt i saken.

Jag kan inte heller finna, trots allt vad som här sagts från motionärernas sida, att riksdagen är rätt forum för ett initiativ i denna fråga. Det samband, som råder mellan kyrka och stat i vårt land, kan icke anses innebära, att staten skall bestämma om kyrkans riter och inre liv.

Det har alltid gällt som en självklar grundsats, att kyrkan skall äga det avgörande ordet i fråga om kyrkans böcker såsom bibelöversättning, evangeliebok, psalmbok och kyrkohandbok. Visserligen måste de beslut, kyrkomötet fattar i dessa frågor, underställas Kungl. Maj:ts fastställelse för att bli gällande, men Kungl. Maj:t har icke ansett sig äga någon annan befogenhet än att antingen fastställa dem eller vägra fastställelse å den kyrkliga representationens beslut i dessa avseenden. Skulle det inträffa, att fastställelse vägras, innebär detta endast, att det får bli vid det gamla.

Riksdagen har icke tillerkänts någon befogenhet eller medverkan vid den lagstiftning, som rör kyrkans rent inre angelägenheter. Visserligen är riksdagen oförhindrad att även i sådana frågor uttala sin uppfattning och framställa sina önskemål, men då kan det bli endast i form av petitioner, som i och för sig icke ha någon laga verkan. Och det torde kunna ifrågasättas, om ett sådant petitionerande kan anses stå i överensstämmelse med riksdagens värdighet. Härom uttalade en så omdömesgill man som professorn, numera justitierådet Alexanderson vid 1921 års riksdag sina tvivelsmål. Det var den gången fråga om en framställning från riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte vägra fastställelse å kyrkomötets beslut i psalmboksfrågan. Herr Alexanderson framhöll då, att riksdagen med en sådan framställning blott »komme att uttala sig i frågan så som en petitionerande församling eller ett petitionerande möte vilket som helst kunde göra för att söka inverka på regeringens ståndpunkt.» Och han tillade: »Jag kan ej finna det vara med riksdagens ställning och värdighet förenligt, att riksdagen begagnar en petitionsrätt på det sättet och i den formen.»

Det var dock den gången fråga om en rätt, som Kungl. Maj:t otvivelaktigt hade, ehuru väl Kungl. Maj:t försiktigtvis använde den endast som ett provisorium. Men i förevarande fall ligger saken annorlunda till, då det gäller en rent positiv åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. Man får av motionen och sär-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

skilt den vid utskottets utlåtande fogade reservationen den uppfattningen, att det vore meningen att inaugureras en ny tingens ordning, varigenom statsmakterna skulle bli den bestämmande instansen i fråga om kyrkans gudstjänstliv och trosbekännelse. Det säges i reservationen: »att helt överlämna åt det s. k. kyrkofolket att ensamt bestämma över kyrkans ritual är icke förenligt med kyrkans karaktär av statskyrka.» Med »det s. k. kyrkofolket» förstås väl här kyrkomötet, eftersom utskottet använder termen om »kyrkofolkets representation.»

Vidare har herr Lindström betonat i sitt anförande, att staten nog måste anses äga inflytande även i sådana inre kyrkliga frågor. Han säger, att kyrkan i flera fall har fått ge med sig beträffande lärosatser och dogmer. Till stöd härför åberopar han reformationen, men jag måste säga, att reformationen knappast kan anföras som bevis i detta fall, ty den var icke beträffande kyrkans inre liv ett verk av staten, utan den var ett verk av kristliga och kyrkliga krafter, och reformationen bekräftades icke av någon riksdag, utan av ett kyrkomöte i Uppsala 1593. Gustav Vasas ställning till reformationen bestämdes nog inte av inre övertygelse beträffande lärosatser, dogmer och dylikt, utan hans intresse låg i att kunna indraga kyrklig egendom, och det gjorde, att han kom att befrämja reformationen. Men att säga, att kyrkan fick ge med sig i fråga om dogmer och lärosatser för statens tryck, är inte sant och har aldrig varit sant.

Skulle emellertid sådana krav komma att framställas från statens sida, bleve kyrkans ställning ohållbar och bandet mellan kyrka och stat komme att få så starka påfrestningar, att det knappast kunde hålla länge. Det vore dock enligt min uppfattning mycket att beklaga, om det skulle brista. Jag undrar, om inte vårt folk då snart skulle få göra den erfarenheten, att det var bättre som det var, så länge det månghundraåriga sambandet mellan stat och kyrka ännu rådde. Under det historiskt vordna kyrkoskicket har dock mer och mer utvecklats sig en vidsynhet och tolerans, som knappast skulle ha uppnåtts utan det inbördes inflytande, stat och kyrka ha utövat på varandra under tidernas lopp. Om en skilsmässa dem emellan inträdde, är det fara värt, att kyrkan komme att intagas av en trångbröstad sektanda, som helt visst skulle strama åt trosfriheten både för präster och lekmän långt hårdare än nu. En sådan utveckling kan ej vara eftersträfvansvärd.

I motionen yrkas på en grundlig revision av kyrkohandboken. Några riktlinjer uppdragas dock icke, efter vilka den skulle ske, men av allt att döma är nog avsikten att få handboken ändrad till största möjliga överensstämmelse med de synpunkter på kristendomen, som kommit till synes i Sveriges religiösa reformförbund. Motionärernas ställning till detta förbund tyder därpå liksom också vissa antydningar, som framskymta såväl i motionen som i den nu pågående debatten.

Men en sådan revision skulle utan tvivel väcka långt mera oro och misstämning än tillfredsställelse bland Sveriges kyrkofolk. Motionärerna förmena, att en revision av kyrkohandboken, sådan de tänkt sig den, skulle hejda den avfolkning av gudstjänsterna, som synes bli alltmer oförtydbar i vissa landsdelar. Detta kan dock på goda grunder betvivlas. Att gudstjänstbesöken på sina håll i landet avtaga har nog sin väsentliga grund i andra orsaker än i högmässoritualen. Den verkliga orsaken torde snarast vara att söka i vår tids rikedom på förströelser av olika slag, som fångsla håg och sinnen och draga människorna bort ifrån templet. Därav alstras en tilltagande religiös indifferentism. Även radion torde ha någon andel i de minskade gudstjänstbesöken, eftersom den bereder folk tillfälle att i sina hem avlyssna söndagliga gudstjänster. Nekas skall dock icke, att liturgien kan hava en viss inverkan

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

på frekvensen vid gudstjänsterna. En större omväxling i ritualen skulle icke vara utan betydelse i detta avseende. Men det har också kyrkan börjat beakta, och olika alternativ ha efter hand införts beträffande kyrkoböner och syndabekännelser m. m. Man kommer förvisso att gå fram vidare på denna väg. Ett rikare musikaliskt inslag torde också göra sitt till. Men en liturgi med rationaliserande tendenser komme nog i stort sett mera att hämma än främja gudstjänstlivet.

De riktlinjer, som av Sveriges religiösa reformförbund uppdragits för en reformation av kyrkan och som proklamerats vara den enda vägen till kyrkans räddning från undergången, torde icke vara någon verklig patentmedicin. Enligt dessa skulle församlingen ej vidare i gudstjänsten få möta Gud som Fader, Son och Ande, den apostoliska trosbekännelsen skulle strykas eller stympas, uppståndelse tron, dopet och nattvarden avfärdas och själva försoningstanken, denna centralpunkt i den kristna tron, utmönstras. Icke heller skulle någon bibeltext, som talar om Jesu underverk, eller miraklerna, som det heter, få förekomma i evangelieboken. Min övertygelse är, att en sådan reformation snarare skulle lända till kyrkans fördärv än till dess räddning. För varje ny kyrkobesökare, som man skulle vinna på denna väg, skulle man förlora minst tio. Och vad Luleå stift angår, fruktar jag, att tre fjärdedelar av befolkningen, eller praktiskt taget alla, som överhuvud taget bry sig om någon religion, skulle vända kyrkan ryggen, om man bjöde dem en gudstjänstordning efter detta recept. Det finnes säkert även andra delar av landet, där man kan befara detsamma.

De, som verkligen ha något religiöst behov, nöja sig ej med en enbart moraliserande förkunnelse vare sig från altare eller predikstol. Mystiken ligger de flesta människor i blodet, och strykes den kristna mystiken ur kyrkans gudstjänstliv, torde nog kyrkbänkarna bli ännu tommare än de redan äro på sina håll. Vad som behövs för en kyrklig renässans är icke ett avlägsnande av kristendomens mystiska innehåll utan i stället mera ande och liv, mera trosvarm övertygelse, mera direkt hänvändelse till människornas hjärtan i den kyrkliga förkunnelsen. Från denna ståndpunkt har jag svårt att övertyga mig om att en revision av kyrkohandboken i den riktning, motionärerna uppenbarligen önska, skulle vara önskvärd eller gagnelig för det kyrkliga gudstjänstlivet.

Motionen innehåller även en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte »medgiva frihet för prästerskapet att åtminstone en gång i månaden förrätta högmässa efter fritt ritual, dels ock medgiva, att gällande ritual i fråga om dop, konfirmation och andra kyrkliga handlingar skola tjäna till allenast huvudsaklig ledning och efterrättelse». Jag djärves uttala mitt starka tvivel om att någon Kungl. Maj:t skulle våga sig på att utan vidare lämna ett sådant medgivande. Här äro vi inne på ett område, där kyrkan genom sin representation måste ha ett ord med i laget. Men fränsett den konstitutionella sidan av frågan är ju själva saken i och för sig ganska betänkelig. Att prästen skulle få rätt att under ett antal högmässogudstjänster varje år efter sitt eget skön bestämma över form och innehåll även i den liturgiska delen av gudstjänsten, oberoende av kyrkohandboken, det vore att införa ett alltför stort spelrum för subjektivism och godtycke. För sin personliga framställningskonst och uppläggnings av kristliga frågor och problem har prästen tillräckligt utrymme på predikstolen. Men vid altaret skall han följa de riter och ordasätt, som av kyrkan antagits och godkänts. Det, som icke av kyrkan upptagits i kyrkohandboken som godkända alternativ, bör icke förekomma vid altaret. Det måste finnas en objektiv och mera stabil del vid gudstjänsten, i vilken kyrkan själv talar. I annat fall uppstår förvirring, och åhörarna veta

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

till slut icke vad kyrkans tro och lära är. Det är en styrka för gudstjänstlivet, att det råder enhetlighet i liturgien inom kyrkan. Gärna må det finnas omväxling. Denna upphäver icke enhetligheten, så länge liturgien rör sig inom den ram, som finnes uppdragen i kyrkohandboken och som för alla är känd. Rätten att använda fria ritualer skulle knappast, åtminstone icke i längden, öka kyrkobesöken. Kanske skulle nyfikenheten till en början locka några, men det komme säkert icke att räcka länge. Kan prästen icke genom sin predikan draga folk till kyrkan, då gör han det nog icke heller genom fria ritualer, vare sig de komponerats av honom själv eller andra. För övrigt skulle dessa fria ritualer lätt kunna bli ett tveeggat svärd. Det är icke sagt, att de alltid komme att gå i den riktning, motionärerna tänkt sig. Det finns ingenting, som garanterar, att de icke i många fall kunde gå i en stramare ortodox riktning än själva kyrkans egen liturgi och måhända till och med upptaga katolicerande inslag, fastän detta sistnämnda kanske icke är så avskräckande att döma av herr Sandegårds yttrande, när han tycktes vara tillfredsställd, bara liturgien vore obegriplig! Men i alla fall: ett ritual, uppblandat med katolska element, skulle väl ändå i vår kyrka te sig åtskilligt främmande.

Vad slutligen angår gällande ritual i fråga om dop, konfirmation och andra kyrkliga handlingar, anser jag, att det vore olyckligt, om prästen skulle få rätt att omstöpa dessa efter sin egen smak. Det skulle lätt kunna leda till mer eller mindre oangenäma överraskningar för föräldrar och anhöriga. Dessa böra ha rätt att veta, vad den akt skall innehålla, som de begärt. Saken är för ömtålig för att överlämnas åt ett frihandsförfarande.

Herr talman! På grund av vad jag nu anfört yrkar jag avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sandegård** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall endast be att få korrigera min vördade vän, hans högvördighet biskopen i Luleå, på en punkt, där jag i alla fall tycker, att misstaget var väl stort. Herr biskopen resonerade så: biskopen erkände, att kyrkans handbok behöver inte bara en formell översyn, utan en reell revision. En formell revision pågår. Sedan blev nästa led i bevisningen, att då en revision pågår, är det inte överensstämmande med parlamentariska vanor att göra en ny framstöt. Men en av dessa premisser haltar betänkligt. Det pågår ingenting annat än en formell översyn av handboken. Därpå faller biskopens hela resonemang i detta fall, såvitt jag förstår.

För övrigt har jag ingen anledning, och jag har heller inte tid att upptaga till något bemötande vad den ärade talaren ytterligare sade i sitt som vanligt personligen högst vänliga anförande.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Vi uttala ofta i denna kammare och för övrigt också utanför dess väggar vår tillfredsställelse över att tillhöra en demokratisk stat med en fri författning i demokratisk anda på det politiska och det samhälleliga livets område. Men vi tillhöra också en kristen stat, och vi möta bevisen härför bl. a. på åtskilliga ställen i våra grundlagar. Vi sammanställa kristen tro och livsåskådning i viss utsträckning med våra ämbeten. I ingressen till en del officiella handlingar finna vi också orden »med Guds nåde» såsom ytterligare ett bevis på att vi tillhöra en kristen stat. Jag erinrar slutligen om, att när riksdagen börjar sina förhandlingar, sker det med beivstande av en gudstjänst, där numera glädjande nog praktiskt taget båda kamrarna mangrant infinna sig för att lyssna till ordets förkunnelse. Men vi tillhöra också en protestantisk stat. Det finns ingen likriktning på det reli-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

giösa området. Detta har fört med sig, att det i vårt land såväl som i andra protestantiska länder finns en hel rad av olika samfund och organisationer, vilkas anhängare alla efter sina olika uppfattningar om kristendomens yttre former och gudstjänstbruk söka tillfredsställa sitt behov av gudsdyrkan. — Jag hyser för min del, som sedan min ungdom varit ansluten till den frikyrkliga rörelsen i vårt land, en djup respekt för varje allvarlig religiös övertygelse, och jag skall här gärna från början vitsorda, att när jag läste motionärernas framställning, gladdes jag över den respekt, som även från deras sida lyste fram emot olika uppfattningar och olika övertygelser. Men när jag givit uttryck för denna mening, måste jag säga, att den motion eller rättare det utskottsutlåtande, som här föreligger, vittnar om, att däri inrymmas så olika uppfattningar, att desamma icke gå att sammanjämka på det sätt, man här vill försöka. Utskottet för sin del hänvisar liksom en av de föregående talarna till den revision, som nu pågår rörande den kyrkliga handboken och som utföres av ärkebiskop Eidem. Men reservanterna gå, det måste vi ärligt säga oss, efter andra vägar, ty de vilja, såsom någon här sade, inte en revision utan en revolution på det kristna troslivets område.

Det är ett ämne för allvarligt övervägande bland alla dem, som hysa en kristen livsåskådning, att sådana gudstjänstformer komma till användning, vilka tilltala människorna och som i stället för att stöta bort dem draga dem till kyrkan eller till andra gudstjänstlokaler. Men det skyntar ju fram, och det har uttalats öppet och ärligt, att man ifrån reservanternas sida syftar till något mera och annat. Jag läste för några få dagar sedan ett citat, hämtat ur den tidning, som den ena av motionärerna är chefredaktör för. Det var en statskyrkans prästman, som där deklarerade sin tro och sin uppfattning, och det gjorde han genom att säga, att han redan som ung man vid universitetet »kastat loss», för att nu citera hans egna ord. Och vad kastade han loss ifrån? Jo, säger han, det var ifrån tron på en personlig Gud. Detta uttalande av en prästman är tillräckligt karakteriserande för de olika uppfattningar, vilka här komma till synes i det aktstycke, som nu utgör grunden för vår överläggning. I nyssnämnda deklARATION inrymmas också allt det, som enligt min uppfattning karakteriserar skillnaden mellan en kristen tro och en åskådning, som enligt bibeln inte kan göra anspråk att vara en sådan. — Jag vill därmed inte ha dömt dessa andra, de må ju ha sin uppfattning, men jag fruktar — det vågar jag upprepa — att ingen revision, den må göras av än så skickliga, djupsinniga och ärliga män, kan bygga över den oerhörda klyfta, som finnes mellan dem, vilka lägga bibeln — det nya testamentet — såsom grund för sin övertygelse och sin tro, och dem, som fota sin övertygelse på annan grund. Ty i och med att man »kastar loss» för att använda detta uttryck igen, fråga vi naturligtvis: vartill skola vi sedan knyta an? Jag undrar, om vi inte på oss själva då skulle kunna tillämpa skaldens ord:

»Endast dåren styr och vänder
efter ljuset, som han tänder
uti fören på sin båt.»

Jag menar, att då finnes intet ankarfäste, det finnes ingen fyrbåk, som längre lyser, utan då komma vi ut på ett mörkt, villande hav, där var och en styr och vänder efter sin egen uppfattning och tro och utan att hava några utsikter att nå lugnare farvatten.

Nu säger man här också, att det är frihetskänslan hos den religiösa delen av folket eller, för att använda den termen, »kyrkofolket», som skulle kräva en reformation eller revision av det slag, som här ifrågasättes. Mina herrar, enligt min uppfattning och tro finns det inte rum för en sådan frihet inom en

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

kristlig livsåskådning. Man kan ställa sig utanför den och tro, veta och handla hur och vad som helst, men inom ramen för en kristlig livsåskådning, vilken bygger på bibelns lära, finns det intet rum för en dylik frihet. Viktor Rydberg skrev en gång: »Att i vetenskapen tro på frihet, det är att tro på det mänskliga förnuftet, att på det politiska och sociala området tro på frihet, det är att tro på en sedlig världsordning, och att på det religiösa området tro på frihet, är att tro på Gud.» Jag tror att man inte kan använda vackrare, bättre och innehållsrikare ord än just dessa. — Men de ärade motionärerna hävda också det kravet, att man skall vara tolerant och att man inte skall döma andra. Alldeles riktigt, och jag ansluter mig helt och fullt till en sådan mening, det gäller inte bara på det religiösa området, utan också på det politiska och på andra områden av samhällslivet. Men det finns en tolerans på det religiösa området, som kan gå för långt, och det är den, som innefattas i några ord, vilka August Strindberg skrev på sin ålderdom: »Tolerant skall man vara men inte så, att man tager ned klockorna och faller korset, därför att motståndare och andra vilja ha det så!» Den tolerans motionärerna begära går för långt och kan inte inrymmas i vad jag menar med kristen och livsåskådning.

Jag tillåter mig, herr talman, att säga ytterligare ett allvarligt ord. Vi kunna se på företeelserna i vårt södra grannland, där man inte blott har reviderat det politiska systemet, avskaffat folkrepresentationen och vad därmed sammanhänger, utan där man håller på att revidera även bibeln. Man vill inte göra människorna sådana, att de passa in i den kristna livsåskådningen, utan man vill göra den kristna livsåskådningen sådan, att den passar för människorna sådana *de* äro. Jag vill inte fälla någon dom, men jag undrar om man inte är inne på sådana vägar här också, då vi tala om en djupgående revision på det område, där vi nu röra oss.

Ja, herr talman, jag har icke mera att tillägga. Jag vill blott framhålla, att jag inte kan ansluta mig till utskottets motivering, därför att den går utanför och omkring den motion, som här föreligger. Jag skulle helst ha velat instämma i utskottets kläm med strykande av motiveringen, men det finns ju ingen anledning att framställa ett sådant yrkande.

Trots allt vad som här sagts i dag och som förekommit i samband med denna motion och den diskussion, som uppstått kring densamma i pressen, skulle jag vilja vittna om, att jag, då det gäller den kristna livsåskådningens framtid, är optimist. Det måste ligga i en kristen livsåskådning, att dess bärare är optimist. För min del hyser jag den uppfattningen, att det är oändligt många flera människor, som söka sin tröst och tillfredsställelse i religionen, i kristendomen, än vi ana eller tänka oss. För någon tid sedan hölls ett möte på Folkets hus i Norrköping, där Linköpings stifts biskop var närvarande. Arbetarrörelsen hade vänligt nog anordnat en festlig tillställning för den nye biskopen. Det var glädjande att läsa därom. En av arbetarrepresentanterna höll där ett tal, i vilket han gav uttryck åt den uppfattningen, att »vi arbetare kanske hittills varit alltför materiellt betonade.» Ligger inte bakom ett sådant uttalande just vad jag nyss sade, att det är oändligt många flera människor än vi tro och ana, som reflektera över att allt vårt arbete på det materiella området, skapandet av större inkomstmöjligheter, bättre bostäder, höjd levnadsstandard, en humanare och förnuftigare lagstiftning, allt detta tillfredsställer dock inte människorna, utan de måste söka sin tillfredsställelse i det, som är större och högre och som ligger långt utöver vad vi med förnuftet kunna omfatta och beräkna? Detta påminner mig slutligen om en liten episod från Mästarens liv och gärning, då han försvann ur sin lärjungekets en morgon. Han gick ensam bort, och lärjungarna sökte honom, och när de funno

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

honom, sade de ivrigt till honom: »Mästare, alla fråga efter Dig!» Jag tror, att ibland människorna är det oändligt många flera, som fråga efter Mästaren än vi ha en tanke på och en aning om.

Häri instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr *Andersson, Nils*: Första kammaren har till skillnad mot medkammaren tre särskilda gånger visat intresse, inte för en sådan genomgripande revision, som nu begäres i denna motion, men för att någon ökad frihet i fråga om användandet av olika ritual vid högmässan skulle kunna medgivas. När nu motionärerna ha kommit tillbaka till detta spörsmål och vidgat sitt yrkande till att omfatta en fullständig revision av kyrkohandboken, är det kanske naturligt, att man visar större betänksamhet. Men när utskottets majoritet vänt sig emot att riksdagen över huvud skulle framföra någon önskan om en sådan mera omfattande revision och hänvisar till, att detta må tillkomma, som det heter, »kyrkofolket», då måste man ändå säga — och det har redan framhållits av motionärerna — att en sådan mening icke kan vara riktig, då det är fråga om en statsinstitution, en statskyrka. Utskottets värderade ordförande har framhållit att det skulle vara att gå förbi kyrkomötet eller kyrkofolkets representation i statslivet, om riksdagen skulle uttrycka någon önskan i fråga om kyrkohandboken. Det kan man efter min mening icke säga. Ingenting kan väl vara naturligare än att även riksdagen har en önskan på detta område, även om man medger all rätt för kyrkomötet att befatta sig med denna sak. Det måste vara oriktigt och oförenligt med statskyrkans ställning att göra gällande, att den svenska folkrepresentationen skulle sakna befogenhet att i detta fall uttrycka en opinion, och det är ju inte fråga om annat. Här har från flera håll talats om att det skulle gälla en omstötning av hela handboken, men om riksdagen skulle bifalla motionen, blir det ju inte någon omedelbar revolution, utan vad som skulle ske, kommer ju ändå att ske i samförstånd med kyrkomötet och Kungl. Maj:t. Det är sålunda att måla ut faror, som icke finnas, och att förstora de invändningar, som man kanske på sina håll vill göra mot vad som här begärts.

För övrigt kan jag inte underlåta att framställa den anmärkningen, att man från motståndarnas sida dels hänvisar till att det pågår en revision, fastän här ju är uppvisat, att denna revision bara är av formell natur, och dels med all kraft motsätter sig tanken att någon revision över huvud skall ske. Det förefaller vara klen konsekvens i en sådan argumentering. Man vill inte saken, men man vill inte direkt avfärda, utan man säger, att det pågår en revision, men man önskar ingen revision!

Herr biskopen i Luleå opponerar sig emot tankegången att statsmakterna skulle bli helt bestämmande i denna sak. Jag vill bara till honom rikta den repliken, att det heter ju tvärtom i reservationen, att man inte finner det vara riktigt att *helt* överlämna åt det s. k. kyrkofolket att sköta om denna sak. Alltså är det frågan om en delning av makten.

Herr *Wistrand* yppade stor betänksamhet, om vid bestämmandet av gudstjänstritual större frihet skulle medges för prästerskapet. Han menade, att det kan innebära en fara, om man medger alltför vidsträckt frihet. Jag tror för min del, att det skulle bli mycket få exempel på missbruk av denna frihet. Det svenska prästerskapet är nog av den kvalitet och har det omdöme, att prästerna med tillbörlig varsamhet skulle förmå bruka en medgiven frihet. Det har ju inträffat gång efter annan, att samvetskära pacifistiska prästnämningar kommit i svårigheter, därför att de icke ha kunnat läsa bönen för krigsmakten. Om handboken skulle lända till efterrättelse i huvudsak, men viss frihet med-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

givas, och dessa prästmän utan risk av åtal kunde vägra att läsa denna bön, så kunde man väl inte säga, att någon större olägenhet vore förknippad därmed. Jag skulle också tro, att en hel del prästmän med tacksamhet skulle uraktlåta att läsa till exempel bönen för den nuvarande regeringen, och den kunde de få slippa ifrån om större frihet bleve medgiven.

Efter min mening är den väsentliga meningen med denna motion, att man skulle lätta det tvång, som nu påvilar prästerskapet och i viss mån även församlingen, om den skall delta i de kyrkliga akterna och bekänna sig till vissa dogmer, som finnas fastslagna i den kyrkliga handboken. Nu säger herr Wistrand, utskottets högt ärade ordförande, att man skall inte fästa sig så mycket vid dessa dogmer. Man kan betrakta dem som heliga, gamla ärevärdiga kärl, som man kan ge ett friskare innehåll. Han hänvisade till den oerhörda makt, som den katolska kyrkan besitter, just därför att den så strängt fasthåller vid dogmerna och vid för menigheten rent av obegripliga ritual. Ja, dogmerna kunna ju mycket väl ha ett traditionsvärde inom den katolska kyrkan, men — det måste vi väl ändå alla erkänna — om kyrkan vill nå moderna människor i ett protestantiskt land, i ett land med andlig frihet och där människorna i stor utsträckning grunda sin åskådning på ett mera naturvetenskapligt hållbart betraktelsesätt, måste den inrätta sig så, att dessa människor kunna finna behållning i kyrkans lära och förkunnelse. Man måste lägga huvudvikten icke vid dessa dogmatiskt bundna ceremonier utan vid den evangeliska förkunnelsen. Det är ju detta, som man syftar till på det kyrkligt reformvänliga hållet. När detta är fallet, har jag för min del mycket svårt att förstå de invändningar, som här nyss gjordes av herr Hamrin, vilken resonerade, som om det här gällde att tunna ut själva den kristna förkunnelsen i kyrkorna, något som, så vitt jag begripit saken, aldrig varit motionärernas och de kyrkliga reformvännernas mening.

I direkt anknytning till utskottsordförandens bugning för den katolska kyrkan just därför att den hade obegripliga formler och ceremonier, yttrade sig herr John Gustavson och framhöll, att i religionen är det inte fråga om att någonting skall fattas med förnuftet, ty det går icke. Det må ju vara sant, att det finns ting i religionen, som äro svåra att förnuftslenligt fatta, men därför behöver man väl inte behålla det, som är uppenbart orimligt, dessa mirakler och sådant, som en modern människa inte gärna kan tro på.

Herr Gustavson bestred också, att, som det har sagts i motionen, någonting har inträffat inom kyrkan, som skulle motivera en revision, och han frågade: vad har då inträffat? Jag vill inte uppta tiden med någon längre exempel-samling, när debatten har framskridit så långt, men jag vill åtminstone peka på en sak, som har hänt. Man behöver bara nämna Glimåkra, för att väl även herr Gustavson skall få en föreställning om att något inträffat inom kyrkan som aktualiserat kravet på en mindre grad av bundenhet för prästerskapet. Jag hade nöjet att härom dagen se och höra kyrkoherde Lundberg i Glimåkra — denne kättare av modell 1936 — och jag försäkrar herr Gustavson, att han skall inte kunna möta en finare, kristligare, mera ideellt betonad typ än denne förkunnare av evangeliet. Men han blev ju varnad av domkapitlet för att han i någon mån hade vågat avvika ifrån gällande ritual, fastän domen mildrades av hovrätten.

En annan sak, som har inträffat, och som jag vill peka på, är, att ett påtagligt ökat intresse för kyrkan är att konstatera, och, som det heter i reservationen, kanske inte minst inom arbetarvärlden. Just därför borde kyrkan i eget intresse söka finna en anknytning till dessa befolkningsgrupper. Nyssnämnda intresses tillväxt är betingat av ett tillmötesgående i fråga om de krav, som resas på bortrensning av en del oformliga och dogmatiska ting i

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

kyrkans heliga handlingar. Vill man inte göra detta, så avvisar man detta spirande intresse. Jag tror i likhet med doktor Brandt, vars skrift här tidigare citerades av en av motionärerna, att kyrkan knappast kan inlåta sig på något farligare än att bagatellisera hovsamma önskemål i fråga om den för alla avsedda kristna gudstjänstens mera tveksamma detaljer. Doktor Brandt säger: »Det finns för närvarande knappast någon viktigare kyrklig fråga än handboksrevisionen». Jag menar, att när vidsynta och varmhjärtade prästmän utveckla den uppfattningen, bör det vara angeläget för oss att lyssna till detta och instämma i den opinion, som finns, för att en icke blott varsam utan en ganska genomgripande revision av kyrkohandboken må kunna komma till stånd.

Jag vill till sist understryka, att det inte alls är fråga om någon urvattning av kristendomen. Det centrala är väl ändå evangeliets förkunnelse, eller, som man på kyrkligt reformvänligt håll formulerat slagordet: från dogmat till evangeliet.

Jag tycker, herr talman, att det ligger något mycket berättigat i att man ifrån riksdagens sida understöder denna tankegång. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **Gustavson, John**, som anförde: Herr talman! När jag förut sade, att man kan ha olika uppfattningar om ordens valör, då motionärerna tala om åtskilliga händelser, som inträffat på senare tid, och jag då gjorde gällande, att det inte är säkert, att det var så många, så har herr Nils Andersson, när han nu skulle klara upp detta, kunnat peka på en enda sak. Alltså konstaterar jag, herr talman, att man kan ha olika uppfattningar om ordens valör.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag skall be att få bemöta något av vad som förekommit under debatten.

Då jag först tackar den ärade reservanten för det värdiga sätt, på vilket han inledde denna debatt, vill jag dock samtidigt säga ett ord emot hans framställning. Han gjorde gällande, att prästernas sätt att tala var så gammaldags, att menige man inte förstod det. Jag skulle ha givit den ärade reservanten rätt, om han hade sagt att detta var fallet, när vi voro pojkar. Nu torde det vara olika. De unga prästerna behöva inte ta åt sig den anklagelsen, och då det gäller de äldre, måste jag tvärtom säga, att det är med verklig rörelse, jag konstaterat, hur dessa försöka att lägga om sitt tal, så att de ifrån den gamla bundenheten vid koncept komma över till ett fritt anförande.

Sedan var det »kuriösiteten» kyrkomötet! Den del av kyrkomötet, som utgjordes av de 30 prästerliga ledamöterna, slapp undan med en tämligen skoningsam behandling, men de 30 lekmännen råkade värre ut. Då jag själv vid upprepade tillfällen haft äran att vara en av dessa 30, är det mig motbjudande att tala i egen sak, men en ursäkt kan jag väl ge för vår insats där, även om den kanske inte för herr Sandegård väger så tungt: vi äro väl inte sämre i kyrkomötet än i riksdagen.

När herr Sandegård talade om alla de gamla ritual, som kyrkomötet inte velat ändra, gick han, efter vad jag kunde höra, sorgfälligt förbi det nya dopritualet av 1932. Ända från reformationstiden hade Olaus Petri dopritual, med någon ändring då och då, varit det använda. Det året avskaffades detta, och ett nytt ritual för barndopet infördes. Den av herr Sandegård hårt vidrörda Olaus Petriska syndabekännelsen, »Jag fattig, syndig människa», har också något ändrats under senare kyrkomöten för att komma mera i överens-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)
stämelsen med en del personers uppfattning. Ja, så långt om handboksrevisionen.

Men motionen innehåller även en begäran om frihet för prästerskapet att få förrätta gudstjänst efter eget ritual. Ett nytt ritual, som införes av den ene eller andre prästmannen, innebär ingen säkerhet, för att det inte upptar helt nya läror eller läror, som strida mot vår kyrkolära. Detta är den huvudsakliga anledningen, varför jag absolut anser, att man bör sätta sig emot denna del av motionen.

När herr Sandegård redogjorde för allt det goda och förnämliga i den Heliga skrift, som var dess väsentliga delar, tio Guds bud, bergspredikan och mycket annat av oss alla högt skattat, kom herr Sandegård knappast fram till vad jag tror, att vi efter herr Sandegårds mening gammaldags människor uppfatta såsom det centrala i kristendomen. Jag ber herr Sandegård ett ögonblick i tankarna göra en liten resa med mig i Östgötabygd. Vi tillryggalägga den tre mil långa vägen på stora landsvägen mellan Linköping och Skänninge. När vi tillryggalagt halva den vägen, passera vi en kyrka alldeles vid landsvägskanten. Där stanna vi och gå in på kyrkogården. Det är inget särskilt märkvärdigt med den kyrkan. Det är en gammal medeltidskyrka, tillbyggd och ombyggd under århundradena, med sin vackra spåntäckta spira, som pekar upp mot höjden. Den visar i alla fall, att den platsen varit helig ort under den tid, som kristendomen förkunnats här i landet, det vill säga i 800 år. Så snart vi kommit in på kyrkogården, mötas vi av en enkel gravsten, en gravsten, av den typ, som användes för ett par hundra år sedan, en enkel, upprättstående sandstenshäll. Över vem den är rest, det vet jag inte — jag har aldrig forskat efter det, men det står nog på den. Stenen är illa åtgången av två hundra års väder och vind, men det väsentliga på den, som jag här vill framhålla, synes i alla fall mycket tydligt. Över inskriptionen se vi en bild av vår korsfäste Frälsare i det ögonblick, då han uppgivit sin ande och rättstjänaren uppstuckit hans sida med ett spjut. Nedanför korset står en person, man eller kvinna — det har jag aldrig fäst mig vid — hållande ett kärl i sin hand och försöker på det noggrannaste sätt uppsamla de helga droppar, som falla från Frälsarens öppna sida. Det är där, vi ha det centrala i kristendomen: Guds nåd i Jesus Kristus. När vi stå där framför bilden, blotta vi nog våra huvuden, och jag tänker, att kyrkans tjänare, herr Sandegård, instämmer med lekmannen, som tillåter sig att — jag har förut tänkt för oss båda, men nu gör jag det också för den del av första kammaren, som är kvar — uppläsa sista versen av Olof Kolmodins psalm:

»O Jesu, det blodet, som talar så milt,
Ditt blod, som från korset flöt neder,
Giv, att det på mig ej må bliva förspillt!
På dig jag förtröstar och beder:
Gud vare mig syndare nådig!«

Det är det centrala i kristendomen: Gud vare mig syndare nådig! Så ha våra fäder känt det centrala, och så känna vi, till kyrkan fast anslutna kristna.

I vårt Nya testamente ha vi ett brev av okänd författare, Hebréerbrevet. Sedan författaren däri givit en skildring av Gamla testamentets stormän, slutar han: »I tron hava alla dessa dött.» Under 800 år har kristendomen förkunnats i vårt land och vårt folk varit anknutet till densamma, 400 år före och 400 år efter reformationen. Detta gör, om vi, som vi alltid bruka, räkna med tre generationer på ett århundrade, 24 släktled, som gått fram genom livet. Om dem bland dessa, som levat i den dagliga syndaförlåtelsen, i hoppet om ett evigt liv och Guds barmhärlighet och nåd för Jesu skull, vill jag säga:

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

I tron hava alla dessa gått bort. Vid det släktenas vittnesbörd fäster jag större vikt än vid den tillfälliga opinion, som här har framkommit och som går ut på att ändra den bekännelse i den kristna religionen, vid vilken vi alla äro, den ene mer och den andre mindre, fästade, men under vilken vi allesamman äro fostrade.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Utan att på något sätt vilja kritisera de föregående talarna i denna debatt tror jag dock, att kammaren håller mig räkning för att jag i stället för att komma med några personliga bekännelser i den ena eller andra riktningen söker hålla mig till den fråga, som vi här skola diskutera.

De stora principerna i denna fråga ha ju tydligt kommit till synes bakom de uttalanden, som här gjorts från de båda meningsriktningarnas sida. Jag skall be att rent principiellt få ansluta mig till den utgångspunkt, som herr John Gustavson hade i denna fråga. Jag anser, att frågan just bör ses ifrån hans utgångspunkt, i fall man nu menar något med den. Den utgångspunkt, som herr Gustavson ville lägga på frågan, var, att man skall komma ihåg, att kristendomens rike inte är av denna världen. När jag helt och fullt ansluter mig till den ståndpunkten är det ju också alldeles tydligt, att jag i den föreliggande frågan rent principiellt tycker, att en reform av kyrkans bekännelse skall ske inifrån och icke av folk utanför kyrkan. Rent principiellt är det omöjligt att komma fram till någon annan ståndpunkt. Jag ger herr Rickard Lindström rätt i att om man ställer sig på den ståndpunkten, hamnar man obehagligen i det socialdemokratiska partiets program, kyrkans skiljande från staten. Jag kan inte förstå, att någon, som har den utgångspunkten, att kyrkans rike inte kan vara av denna världen, över huvud kan stå upp i en debatt och försöka hävda, att en religion, som inte är av denna världen, skall använda sig av staten som sitt organ; så vitt man nu inte menar, att staten skall vara ett viljelöst organ för denna kyrka. Ibland under denna debatt tycker jag mig verkligen ha märkt att det är den meningen, som ligger bakom, och jag tror mig till och med i herr Gustavsons uttalande kunna skymta detsamma.

Utifrån min utgångspunkt har jag således ingen fruktan — förlåt uttrycket — för den målning, som herr Rickard Lindström skisserade upp, målningen av en evangelisk fri kyrka, som kunde bli en stat i staten. Jag skulle med utgångspunkt från vad som nu sker i Tyskland hellre vilja tala om en evangelisk bekännelsekyrka, för att få en parallellism med den tyska bekännelsekyrkan, som herr Hamrin mycket noga aktade sig för att tala om. Jag förstår det ifrån den synpunkten herr Hamrin hade, att i ett kristet land skall det vara religionsfrihet bara för de kristna kyrkornas anhängare och beskyddare och inte för några andra. Denna ståndpunkt ha vi långt tidigare haft här i Sverige — vi hade den bland annat mycket starkt representerad under Johan III:s regering och sedan under hans motståndare, hertig Karl, sedermera Karl IX — och så är det nu i Hitlertyskland. Det är precis sak samma. Skall staten ha inflytande på religionen, kan man inte komma ifrån, att alla statskyrkor alltid någon gång komma i samma ställning, som den kyrka i Tyskland, som herr Hamrin vände sig emot, nu står i. Den tyska bekännelsekyrkan har tagit steget fullt ut i fråga om sitt förhållande till staten. Den tyska bekännelsekyrkan fordrar konfessionsfri undervisning i skolorna och tid upplåten lördagar och söndagar för de olika bekännelsernas medlemmar att se till, att deras religiösa bekännelsers intressen tillvaratagas bland barnen. Det är den riktiga vägen. Jag vill inte säga, att den tyska bekännelsekyrkan skulle kom-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

mit dit, om den inte hade haft sin besökelses stund. Och jag kan naturligtvis inte tänka mig, att den svenska statskyrkan kan ställa sig på en sådan ståndpunkt, när den inte har sin besökelses stund. Det är ganska naturligt, att den svenska statskyrkan, så länge den har det bra, inte bryr sig om den grundval, som herr John Gustavson ställde sig på, nämligen grundvalen om den kristna kyrkan såsom ett rike, som inte är av denna världen. Tills vidare står den svenska statskyrkan principiellt på samma grundval som den hitlerska kyrkan i Tyskland. Den svenska statskyrkan är nämligen, som vår nuvarande ecklesiastikminister en gång har karakteriserat den, i grund och botten ingenting annat än staten, organiserad för det religiösa ändamålet. Så länge den svenska statskyrkan står på den ståndpunkten, få herrarna ursäktade, om svenska folkets representanter anse, att de även i kyrkligt hänseende, så långt det går, böra tillvarataga den stora mängden svenska medborgares intressen som stå utanför kyrkan, även när det gäller kyrkliga ting. Den princip, som jag gärna gör mig till företrädare för, och som jag alltid vid religiösa diskussioner här i riksdagen gjort mig till tolk för, är således, att jag vill *kyrkans frihet*. Jag vill kyrkans frihet, men då är det helt naturligt, att det skall vara en *fri* kyrka, inte bara på det sättet, att den icke är utsatt för statens tvång, utan också en *fri* kyrka på det sättet, att den icke vill utöva tvång på oliktankande, och detta — därmed vänder jag mig mot herr Hamrin — vare sig de äro kristna eller inte. Jag kan inte finna, att svenska riksdagen bör nöja sig med att svenska staten skall stå på en sådan kulturståndpunkt, att icke kristna medborgare få inta en undantagsställning, varigenom religiöst tryck på dem utövas, såsom nu sker. Av de vägande uppsatser, som skrivits i denna fråga, finns det en, som i dessa farliga tider av råhet och förvildning över hela världen manar till ett samgående mellan representanter för kristen moral och representanter för humanitetsmoralen såsom varande av den allra största vikt. Jag är fullt på det klara med att ett sådant förbund vore till den allra största välsignelse, men villkoret är, att intet försök till åsiktstryck eller religiöst tryck göres från något håll. Och det är det villkoret, som icke uppfylles.

Det har sagts, att det skulle vara särskilt känsliga personer och rätt ovanliga exemplar, som med den frihet vi nu ha här i Sverige skulle kunna känna någon skavning av någon sorts religiöst tryck. Det rör inte dem, som känna det trycket, vad de andra tycka, att de skulle känna. Och de, som känna det trycket här i Sverige, äro tiotusentals och åter tiotusentals människor. I Svenska Morgonbladet för i dag har en aktad signatur skrivit en förkastelse om över något, som varit på tapeten i denna debatt också, nämligen konfirmationen i svensk kyrka. Jag instämmer tillfullo däri, att graden av den religiösa råhet, som tar sig uttryck vid det tillfället, inte kan överdrivas. Jag är fullt överens med artikelförfattaren om att det är fullkomligt upprörande, att något sådant skall få försiggå, oavsett om det sker i kristendomens eller i någon annans namn. Inledaren i denna debatt var inne på alldeles samma sak, fastän han försökte ge sin kritik något mjukare tonfall än skribenten i Svenska Morgonbladet i dag. Jag är emellertid säker på, att de, som hörde på den förste talaren här, fingo samma förfärliga intryck av den religiösa råheten i detta förfarande, som man fick av den nämnda artikeln.

Det har i detta sammanhang påpekats i den offentliga diskussionen, att det finns präster, som nu ha kommit så pass långt, att de inte längre kunna finna sig i vad inledaren i dag kallade för dubbelmeningen i den kristna förkunseln, en dubbelmening vilken, såsom inledaren med full rätt pekade på, är av den arten, att en hederlig prästman måste känna sig upprörd i sitt innersta, när han tar i betraktande, att den stora massan av hans åhörare få en rent vidskeplig inställning till de spörsmål det här är fråga om. Han påpeka-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

de, att prästerna och för övrigt vi alla mer eller mindre teologiskt bildade människor begripa, att det inte är så rätt menat, som det är sagt. Men vi veta liksom han att en stor del, ja majoriteten av menigheten lägger in en helt annan mening i de kyrkliga akterna och lärorna. I den offentliga diskussionen ha nu framkommit flammande protester emot den gamla vidskepelsen rörande den treenige guden, den lekamliga uppståndelsen, konfirmationen och allt det andra grundläggande i kyrkans dogmatik. Dessa protester äro ett uttryck för uppfattningen hos den stora del av vårt folk, som anser, att det är en moralisk folkolycka, att sådana gamla fördomar och raa åskådningar skola inympas på de värnlösa barnasjälarna, som inte kunna skydda sig däremot. Det måste ju vara av synnerligen stor betydelse, om det ges en möjlighet att lättare angripa detta religiösa tvång på de vägar, som motionärerna här föreslå, än på de raka vägar, som vi förut ha försökt. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på hur man i denna kammare med biskop Bergqvist som främste förespråkare hävdad den meningen, att till och med de kommenderade religiösa andaktsstunderna i våra skolor icke på något sätt behövde vara sårande vare sig för föräldrar av annan åskådning eller för deras barn.

Jag är nu så lagd, att jag gärna försöker gå rakt fram i överensstämmelse med grundprinciperna för min åskådning. Jag beklagar därför, att jag här i dag måste ansluta mig till motionärernas ståndpunkt, på grund av att de raka vägarna till religionsfrihet här i landet äro stängda. Det är den erfarenhet jag har haft av alla försök, som gjorts att komma fram på sådana vägar. Jag har den grunduppfattningen, att allt religiöst tvång är ett uttryck för råhet, en råhet som är den farligaste i mänsklighetens utveckling. Det religiösa tvånget kan ta sig olika raa former. Om det nu är otänkbart att under över-skådlig tid göra något för att få bort de grövsta yttringarna av detta tvång, och då just kyrkans tjänare, representanterna för den kristna grunduppfattningen om kristendomen såsom icke varande ett rike av denna världen, absolut motsätta sig den enda framkomliga vägen, nämligen att skapa en fri evangelisk kyrka i stället för en tvångskyrka, då, herr talman, finner jag, att man måste söka komma fram den andra vägen. Motståndarna till den här föreliggande motionen ha rätt i, det är jag övertygad om, att det här endast är fråga om en begynnelse av utrotandet eller avskaffandet av de grövsta kristna vanföreställningarna i vår statskyrka.

På grund härav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag vill vända mig mot herr Rickard Lindström, när han gör gällande, att då dessa frågor företrädesvis hänskjutas till kyrkomötets behandling, skulle man så att säga avstå ifrån den statliga delen av dessa frågor behandling. Det är ju så, att kyrkomötet är den institution, som staten har anvisat för behandling av just kyrkans inre frågor. Det är kyrkomötet, som våra författningar och vår konstitution avse att dessa frågor skola behandlas av. Kyrkomötet är icke ett kyrkans organ utan ett statens organ för kyrkan.

Herr Lindström antydde — visserligen i blygsamma vändningar — att hans aktion var i viss mån en fortsättning av den reformation, som en gång i tiden ägde rum, låt vara naturligtvis under mycket anspråkslösare former. Jag vill då säga, att vad reformationen än var, minst av allt var den anpassning. Den var någonting helt annat, herr Lindström.

Herr Lindström sade till slut någonting, som jag skulle vilja taga upp till bemötande såsom slutord för min del i denna debatt. Han sade, att de religiösa behoven äro eviga. Ja, jag tror, att vi kunna ha anledning att just med den utgångspunkten handla i denna fråga. Vi höra beakta, att det rör sig just

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

om värden, som äro eviga. Då skola de också behandlas under de riktiga perspektiven och icke under inflytande av dagens strömningar med dess ofta nog mycket preliminära och mycket provisoriska resultat. Låt oss, vill jag säga, i denna fråga handla med varsamhet, av aktning, om vi icke själva ha en övertygelse i saken, för de många, många stora folkgrupper i vårt land, som ha en sådan övertygelse.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman, mina herrar! Jag skall yttra mig i denna fråga som lekman. Jag har deltagit i utskottets behandling av densamma enbart som lekman. Jag har aldrig intresserat mig för kyrkliga frågor på annat sätt än som lekman. Jag tillhör samma parti som herr Lindström, vilket på sitt program upptagit önskemålet om kyrkans skiljande från staten, men som jag tror, att tidpunkten härför ännu är tämligen långt avlägsen, får jag lov att yttra mig om den svenska statskyrkan sådan jag som lekman skulle vilja ha den.

Motionärernas yrkande sönderfaller i tre olika delar. I den första delen hemställer man, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en grundlig revision av nu gällande handbok för svenska kyrkan. Jag kan inte ansluta mig till den ståndpunkt, som utskottets majoritet har intagit beträffande denna hemställan, då den har sagt, att detta är en angelägenhet, som angår endast det s. k. kyrkofolket. Jag anser, att riksdagen är en lekmanförsamling, som borde ha bestämd rätt icke att fatta beslut i frågan men att uttala ett önskemål om hur man skulle vilja ha kyrkohandboken. Det rinner mig i minnet ett uttalande av framlidne ärkebiskop Söderblom, där han tecknade den svenska kyrkan såsom en byggnad, i vilken det var högt i taket för andens och tankarnas flykt och där det fanns rum mellan väggarna för alla lynnen, sinnen, rörelser och behov. Jag tror, att om den svenska riksdagen uttalade ett önskemål om en revision av kyrkohandboken och den myndighet, som sedan skulle revidera den, som ledstjärna toge dessa ärkebiskop Söderbloms ord, skulle en sådan revision komma att tillfredsställa den största delen av svenska folket.

Den andra punkten i motionärernas hemställan gäller medgivande av frihet för prästerna att åtminstone en gång i månaden få förrätta högmässa efter fritt ritual. I den frågan har första kammaren vid ett par tidigare tillfällen intagit den ståndpunkten, att ett sådant medgivande borde göras. Av den anledningen kan jag inte heller på denna punkt ställa mig på utskottsmajoritetens sida, utan jag måste ansluta mig till motionärerna.

För det tredje yrkas i motionen, att det måtte medgivas, att gällande ritual i fråga om dop, konfirmation och andra kyrkliga handlingar skola tjäna till allenast huvudsaklig ledning och efter rättelse. Det är väl här herr Hamrin spårar den stora revolution, som skulle komma att inträffa. Men jag fäste mig framför allt vid vad motionärerna yttrat angående konfirmationen, nämligen att de obestridliga värden, som ur denna högtidliga akt kunna utvinnas, äro på väg att äventyras. Ja, när man kommer från en storstad och ser, hur dessa värden hålla på att äventyras, får man den bestämda uppfattningen även såsom lekman, att en revision av ritualen för denna akt skulle vara av betydelse för hela vårt kyrkliga liv.

Det har skrivits mycket i denna fråga och många synpunkter ha framförts. Jag har här ett litet tidningsurklipp av en artikel, signerad Gottfrid. Författaren går till storms för kyrkans skiljande från staten, därför att han anser, att kyrkan är konservativ och en broms på utvecklingen. Han anser, att om kyrkan bleve skild från staten, skulle den vara tvungen att införa demokrati och den skulle också vara tvungen att rensa ut föråldrade dogmer och vidske-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

pelse. Han slutar med några ord, med vilka han tecknar den nya kyrka, som enligt hans uppfattning skulle kunna bli en humanismens och fredens förkämpe, arbetande för allt folket, uppbyren av folket och givande folket delaktighet av mänsklighetens samlade visdom. Jag tror, att vi utan att skilja kyrkan från staten, eftersom det målet ännu synes så långt avlägset, ändå skulle kunna forma vår svenska kyrka i enlighet med de ord jag här uppläst.

Jag har, herr talman, av debatten inte kunnat bli övertygad om annat än att den ståndpunkt jag intagit i utskottet är riktig, och jag måste därför fasthålla vid reservationen.

Herr Björck, John: Herr talman! Den debatt, som förts här, har åtminstone i början legat på ett högt plan och det har glatt mig. Det var åtskilligt i både herr Sandegårds och herr Lindströms yttranden, som jag gott kan skriva under på. Vi ha gemensamma synpunkter på vissa religiösa frågor, förstår jag. Men så kom herr Oscar Olsson och talade om den religiösa råheten. Jag måste säga herr Olsson, att det finns en annan råhet, som är värre och som är mer neddragande och farlig för vår ungdom än den råhet, som han här pekat på. Jag vill påminna om att det väcktes en motion år 1934, i vilken vi begärde en utredning om den sedligt och religiöst neddragande propagandan bland barn och skolungdom. Den bifölls av båda kamrarna, och riksdagen skrev i april 1934 till Kungl. Maj:t och begärde en sådan utredning. Ännu i denna dag är ingenting gjort åt saken. Vad vill herr Lindströms och Sandegårds parti göra åt detta. Vi ha bevis för hur det utbjudes pornografisk litteratur till vår skolungdom i åldern från tretton år. Vi begära, att någonting skall göras åt detta. Det säges, att det är svårt. För all del, men vi kunna ju ändra lagstiftningen, om vi inte med de nuvarande lagarna kunna komma denna propaganda till livs. Herr Olsson yttrade, att prästerna hade anledning att känna sig upprörda. Ja, vi som ömma för ungdomen känna oss inte mindre upprörda, när vi se vad som äger rum på detta område. Jag hänvisar till konstitutionsutskottets dechargebetänkande från i fjol. Den reservationsanmärkning, som fogats till detta, hade herr Sandegård lämpligen bort ansluta sig till, men det gjorde han inte, såvitt jag vet. Han ansåg inte saken vara något att fästa sig vid. Men vad som påpekas där är verkligen allvarliga saker. Här visas filmer, som äro olämpliga för ungdomen, vi ha den nattliga dansen i förening med spritförtäring, som också är en råhet enligt mitt och många förmenande. Kunna vi inte komma överens om att hjälpas åt mot detta och på allt sätt försöka skydda vår ungdom mot denna råhet, som jag anser vara mycket värre än den religiösa råhet som herr O. Olsson talat om.

Jag skall icke upptaga tiden längre, herr talman, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustavson, John: Endast ett par ord! När herr Oscar Olsson citerade en annan talare, skulle det varit nyttigt, att han också återgav yttrandet rätt. Men han lade ord i min mun, som jag aldrig sagt. Han påstod, att jag skulle ha sagt, att kristendomen icke är av denna världen. Jag har aldrig sagt något dylikt, utan jag citerade endast ett språk ur den Heliga skrift, där det heter: Mitt rike är icke av denna världen. Detta tog herr Olsson till belägg för att det är omöjligt för det mänskliga förnuftet att kunna fullt fatta en sådan förkunselse.

Sedan kallade herr Oscar Olsson de kyrkliga akterna för ungdomen — konfirmationen och den första nattvardsgången — för en religiöst upprörande råhet. Är det meningen, att våra gudstjänster och vår kyrkoritual skola reformeras eller revideras i den riktning, som herr Olsson syftar till, kan jag

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

lika litet som herr Olsson förstå, varför staten skall ha sin hand över en sådan institution som vår kyrka. Skall den reformeras på det sättet, tror jag säkert, att jag blir den förste att ansluta mig till den åsikten, att kyrkans skiljande från staten är den enda raka vägen. Herr Olsson skall icke finna något motstånd från mina meningsfränders sida mot att skilja kyrkan från staten, om de reformer, som skulle företagas, komma att ske i överensstämmelse med de synpunkter, som herr Olsson nyss anlade i fråga om våra gudstjänster.

Herr Olsson är emot allt vad tvång heter, när det gäller vår ungdom. Han menar kanske alltså, att den första nattvardsgången, skriftermålet o. dyl. skola anstå, tills barnen blivit myndiga eller fullvuxna, så att de själva få avgöra, om de önska gå igenom dessa akter. Jag skulle vilja sätta herr Olssons konsekvens på ett litet prov. Anser herr Olsson, att det skall råda tvång, när det gäller att bibringa vår ungdom kunskaper i andra ämnen? Det finns en hel del barn, som ha en viss motvilja mot att lära sig läsa och skriva, och det finns en del barn, som ha en viss motvilja mot att överhuvud taget gå till skolan på morgonen, de kunna hitta på allt möjligt för att slippa det. Det skulle vara intressant att höra, huruvida herr Olsson också vill avskaffa det statliga tvång, som råder, när det gäller att bibringa vår ungdom kunskaper i olika ämnen: naturlära, historia, räkning, statskunskap, medborgarkunskap o. dyl. Om herr Olsson svarar, att han önskar frihet även i fråga om dessa ämnen, då är han konsekvent, men annars kan jag inte förstå annat än att han sätter de världsliga och materiella värdena betydligt högre än de andliga och de värden, som vår kyrka representerar.

Herr **Olsson, Oscar**, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Först och främst ber jag att få erkänna, att jag mycket väl uppfattade, att herr Gustavson sade »*mitt rike är icke av denna världen*». Jag ber om ursäkt för att jag missförstod honom. Jag trodde ju, att kristendomen och dess kyrkor *representerade den religion, som Jesus förkunnade*. När det nu icke är hans religion, förstår jag mycket väl, att herr Gustavson har skäl för sin replik.

Vad vidare beträffar hans intresserade fråga, om jag icke i nödfall vill tvinga till kunskaper i religion, får jag säga, att det vill jag visst göra. Det hade herr Gustavson kunnat förstå av debatten här i kammaren förut. Men här var det icke fråga om kunskaper om religion utan här var det fråga om påtvingande av religiös åskådning, och se, herr Gustavson, det är olika saker.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! När jag tar till orda i denna fråga, sker det icke utan tvekan. Tystnad från min sida skulle måhända missförstås. Men kanske skulle det också kunna missförstås, att jag blandar mig in i striden om en enskild motion. När jag nu emellertid övervunnit min betänksamhet så är det närmast därför att man under debatten hänvisat till en utredning, som jag själv satt i gång, i det att jag givit den nuvarande ärkebiskopen i enmansuppdrag att verkställa en varsam omarbetning av kyrkans handbok.

Om jag fattade herr Sandegård rätt, ville han göra gällande, att felet med den igångsatta utredningen vore, att varsamhet föreskrivits. Jag kan därav draga en enda slutsats, nämligen att herr Sandegård önskar en revision, som icke är varsam, en revision, där alltså varsamhetskravet på något sätt är inskränkt. Det ifrågavarande ordet sattes dock icke in för ro skull. Det valdes avsiktligt. I en fråga, där meningarna äro så vitt skilda som i denna och där man med hänsyn till den högst olika strukturen hos vår nations religiösa och kyrkliga traditioner, förhållanden och betraktelsesätt har en naturlig skyl-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

dighet att visa hänsyn och pietet åt olika håll, var det tillbörligt, att man i utredningsdirektiven gav ett uttryck häråt.

Det synes mig icke vara rimligt och resonligt att avkunna en förhandsdom över utredningens resultat. Själv känner jag icke till det, herr talman, och de herrar, som uttalat sig om det i förväg, lära känna till det ännu mindre än vad jag gör. Ärkebiskopen har meddelat mig under hand, att hans utredning nalkas slutet. Jag finner det då rimligt och i överensstämmelse med gammal god sedvänja i den svenska riksdagen, sådan jag under tjugutvå riksdagar av egen erfarenhet lärt känna den, att om Kungl. Maj:t uppdragit åt en eller flera personer att verkställa utredning i en fråga och det är veterligt, att resultatet av utredningsarbetet snart är att förvänta, man med hänvisning till den pågående utredningen avvisar ett yrkande om att hos Kungl. Maj:t begära en utredning som Kungl. Maj:t redan på eget initiativ satt i gång.

Men, herr talman, efter som jag har ordet ber jag att få säga också en annan sak. En ärad talare — jag vill minnas att det var herr Oscar Olsson — klagade över bristen på religionsfrihet i vårt land. Hans anförande syntes mig typiskt för den oklarhet, som vilat över den förda debatten, där nämligen med varandra sammanblandats två problem, som i detta sammanhang måste hållas isär: å ena sidan medborgarnas lagligen tillerkända rättigheter och friheter i religiöst avseende, å andra sidan den moderna upplysta människans anspråk på trosläran och dess formuleringar. Jag måste, herr talman, säga, att jag icke förstår dem, som kunna klaga över brist på religionsfrihet i våra dagars Sverige. Se vi oss om i världen, nödgas vi erkänna, att vi ingenstans — mig veterligt — för närvarande ha religionsfrihetens grundsatser praktiskt tillämpade och praktiskt genomförda i så stor utsträckning som hos oss. Det har onekligen gjorts ett sådant allvar av 16 § i vår regeringsform, att jag icke förstår, hur man kan upphäva verop över en bristande religionsfrihet hos oss. Det är ju ett faktum, att den frihet i rituellt avseende, som nationen åtnjuter, är praktiskt taget fullständig. Det finns icke tvång till barndop för någon, det finns icke tvång till nattvardsgång, det finns icke tvång till konfirmation, det finns icke tvång att gifta sig kyrkligt, det finns icke tvång till kyrklig begravning. Över allt har man ordnat det så, att medborgaren står inför ett fritt val. Kulttvånget är avskaffat. Sant är, att religionsfrihetens grundsatser ännu icke fått sin följdriktiga och önskvärda tillämpning i skolans religionsundervisning. Här är emellertid huvudspörsmålet i själva verket utarbetandet av sådana läroböcker, som ge möjlighet att driva undervisningen utan att någons samvete därav röner intrång eller kränkes. Dispens från elementära kunskaper bör svenska staten, så länge den är en kulturstat, icke ge. Dispens från kunskaper om fakta rörande den religion, som är ett så väsentligt inslag i västerlandets historia som kristendomen, vore enligt min tanke otillbörlig. Vad man här först och främst bör eftersträva är en vederhäftig och saklig undervisning, knuten till läroböcker, som äro de bästa möjliga, en undervisning som bibringar solida insikter.

Jag vill också, herr talman, säga, att jag ingalunda finner det vara ur vägen, att dylika frågor ventileras i den svenska riksförsamlingen. Alldeles tvärtom! Jag tror, att det är i överensstämmelse både med vår konstitutions tankar och med kyrkans och statens välförstådda intressen att dylika »uppgörelser» då och då äga rum. Så långt vi kunna se tillbaka i historien, har kristendomen stått i ett spänningsförhållande till statsmakten hos alla de folk i vilkas liv den spelat någon större roll. Jag minns, när jag som ung student åhörde en föreläsning av Adolf Harnack, den mest berömde protestantiske teologen på sin tid, hurusom han kännetecknade kristendomen såsom en *complexio oppositorum*, en sammanflätning av motsatser. Denna karaktär

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

har den haft och har både i sitt förhållande till livsåskådningar och världsliga makter. Den har sammansmält till synes oförsonliga motsatser, upptagit olika andliga element, men också sammanflätats med statsorganismen under oavlatligt växlande spänning och avspänning. Problemet stat — kyrka finns överallt, även i de länder, där statskyrkan är avskaffad. Problemet finns i sistnämnda fall i gestalten av antingen kravet på en antireligiös hållning eller i gestalten av gränsregleringar med åtföljande ömsesidig andlig vakthållning. Vi slippa icke undan problemet. Perioderna äro olikartade. Det nås större eller mindre jämvikt; det är större eller mindre spänning och utjämning. Slikt är bara uttryck för liv och rörelse. Och det ges ögonblick, där fördämningar brista, där livets och andens kraft spränger det gamla och något nytt oemotståndligt bryter sig igenom. Men sådant, herr talman, har mig veterligen icke i historien gått så till, att man tillsatt en kommitté. En kommitté föder inga levande ungar. Den föder icke heller någon levande reformation. Reformationerna i historien ha alltid varit folkrörelser, där det nya stigit fram som resultat av nöd, kamp och revolt av ett helt annat slag än den nöd, kamp och revolt, varur en stillsam motion i den svenska riksdagen brister fram. Så var det med den lutherska reformationen. Så var det med Zwinglis och Calvins reformationer. Så var det med P. P. Waldenströms reformation. Herr talman, det var verkligen en reformation i Sveriges kyrka, som genomfördes av honom. Och så har det alltid varit med verkliga reformationer. Där ryker det gamla som stickor och strån. När den verkliga reformationen kommer, stiger den fram som en livets obetvingliga nödvändighet. Jag kan med bästa vilja i världen, herr talman, icke se, att vi just nu befinna oss i en sådan situation. I varje fall kan jag icke i den motion, som här har diskuterats, se det andens ur nöd, tvivel och tro sprungna uppror, som gör benämningen reformation berättigad. Den är en krusning på ytan, en helt naturlig krusning, som är ett resultat, ett naturligt resultat, av det normala spänningsförhållande mellan kyrka och stat, varom jag har talat.

Jag märkte, att den ärade motionären, herr Lindström, strök under betydelsen av det religiösa momentet i statslivet. Jag vill ge honom fullständigt rätt. I grund och botten kan staten aldrig undvara de livsmakter, som religionen innebär. Det finns, som Harald Hjärne i sin märkliga bok om stat och kyrka har utvecklat, ingen möjlighet att, när man tränger till problemets botten, komma ifrån de religiösa aspekterna och synpunkterna. Fransmännen ha gjort ett försök, ett stort och intressant försök år 1905, ett försök som i många stycken endast understryker riktigheten av Harald Hjärnes observation. Ty i den moralundervisning — i olika avseenden förträfflig och förebildlig — som infördes i de franska skolorna, griper man tillbaka — som en yttersta replipunkt — på metafysiska föreställningar. Man grundar rättsåskådningar, man grundar moraliska maximer ytterst i allmänna och objektiva sedelagar. Stat och rätt förankras därmed djupast i det som är ovaneft, det som är hinsides tid och rum, det osinnliga och eviga. När man nu önskar en handboksrevision, varigenom skall tagas bort allt, som är av vidskeplig karaktär, och min vän Rickard Lindström exempelvis skulle fråga min skarpsinnige vän Vilhelm Lundstedt i andra kammaren, var gränsen går mellan vidskepligt och icke vidskepligt, skulle han upptäcka, att han där står inför en skola, som betraktar antagandet av objektiva värden i tillvaron överhuvud taget som den renaste, krassaste och farligaste vidskepelse.

Kort och gott: lika viktigt som det är, att man reviderar även kyrkans handbok och bringar den i överensstämmelse med det allmänna religiösa medvetandet och dettas innehåll, lika nödvändigt är det att beakta, att detta är *en* sak — den reformation, som man talar om, är en *annan*. Än ha vi icke hört

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

suset av dess vingslag, herr talman, och jag tror, att den överhuvud taget icke anträder sin flykt på en riksdagsmotions vingar. Den kommer från det levande livet; från de religiöst gripna och i religionens värld sannskyldigt levande människorna utgår den. Och för staten och statslivet är otvivelaktigt umgänget och samlivet med en religiös kultur, som har den högsta möjliga standard, en tillgång av första ordningen. Enligt min tanke kan och bör staten icke förklara sig desintresserad och urarva i den religiösa kulturen. Det vore oklokt. Här finns och bör finnas en växelverkan mellan de två. Den ena har något att ge den andra, och det är i denna växelverkan, reglerad med tanke på jämvikt och med tanke på den frihet varom 16 § talar, som statens och kyrkans samliv, som förtjänar nämnas *liv* endast så länge och i den mån det pulserar i spänningens och avspänningens omväxlande rytm, får sin sunnda utformning.

Jag finner därför, herr talman, att om också den föreliggande motionen icke direkt angår mig och mitt departement, jag haft fullgoda skäl att i anledning av vad som sagts framhålla dessa synpunkter och stryka under, att det vore ganska egendomligt, om kammaren skulle begära en revision, som redan är i full gång och vars resultat vi alla med intresse avvakta.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Med anledning av statsrådets lovpri-sande av religionsfriheten här i landet, ber jag bara att få fästa hans upp-märksamhet på det förhållandet, att vid det näst föregående tillfälle, då den-na princip var uppe till diskussion här i kammaren, så tog han också avstånd från den uppfattning, som jag uttalade. Det var då det gällde frågan om religionsfrihetens värnande vid religionsundervisningen i skolorna, som han ansåg, att mina förslag icke tillräckligt togo hänsyn till kravet på religions-frihetens värnande, utan han måste i ett utskottsutlåtande i andra kammaren framlägga längre gående förslag än de, jag gjorde mig till tolk för.

Herr talman! I detta sammanhang har jag bara att säga, att jag får gratulera ecklesiastikministern till den utveckling, som en annan berömd statsman gav uttryck åt i orden, att han tackade Gud för att han för varje dag blev klokare.

Herr Sandegård: Endast en minut för en kort replik till herr statsrådet!

Med anledning av herr statsrådets för mig oväntat fräna ton mot en parti-kamrat, som tog sig djärvheten att väcka en motion i första kammaren, kan jag endast svara min högste chef, att jag anhåller om rätt att få väcka även en motion som denna, vilken jag för min del aldrig har tillmätt så stor betydelse, som det tycks ha föresvävat herr statsrådet, att vi motionärer skulle hava tänkt oss. Men jag har gjort det för min personliga del på grundval av en mer än trettioårig erfarenhet av vad det vill säga att vara präst i svenska kyrkan. Den erfarenheten saknar åtminstone herr statsrådet Engberg.

Herr statsrådet **Engberg:** Alldeles riktigt, herr Sandegård, den erfarenheten saknar jag, men jag vill säga, att så mycken erfarenhet har både han och jag, att det nog icke lär vara på det här sättet, som man gör den stora reformation, som föresvävar honom.

Angående herr Sandegårds rätt att väcka motionen, är det hans solklara rätt att i det stycket göra vad honom lyster, och jag har icke riktat den min-sta anmärkning häremot. Tvärtom har jag understrukit, att jag tycker, att det är riktigt och bra, att dylika frågor tagas upp till diskussion även i folk-församlingen. Det kan endast vara till nytta åt alla håll.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad ut-

Om revision av kyrkohandboken. (Forts.)

skottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han uppreat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 6, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatsens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Anslag till vägorganisationen i länen.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen

dels godkänna av departementschefen förordad stat för vägorganisationen i länen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

dels ock till vägorganisationen i länen för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 610,000 kronor, att utgå av automobilskattemedel.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *A. O. Frändén* väckt motion, nr 96, däri hemstälts, att anslaget till vägorganisationen i länen för budgetåret 1937/1938 måtte beräknas så, att 22 tillfälliga vägingenjörassistenter kunde anställas under hela budgetåret;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Jeppsson* väckt motion, nr 206, däri hemstälts, såvitt nu vore i fråga, att anslaget till vägorganisationen i länen måtte bestämmas i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag;

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. Lindmark* väckt motion, nr 317, däri hemstälts, att riksdagen måtte besluta i staten för vägorganisationen i länen att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1937/1938

Anslag till vägorganisationen i länen. (Forts.)

upptaga avlöningsbelopp jämväl för anställande av tio tillfälliga vägingenjörssassister med en årlig tjänstgöringstid av 5 månader per budgetår.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen, med avslag å de av herrar Frändén och Lindmark väckta motionerna, I: 96 och II: 317, ävensom motionen av herr Jeppsson, II: 206, i vad den avsåge vägorganisationen i länen, samtliga motioner i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte

a) godkänna under punkten införd stat för vägorganisationen i länen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

b) till vägorganisationen i länen för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 610,000 kronor, att utgå av automobilskattemedel.

Herr Frändén: Herr talman! På denna punkt har jag väckt en motion, vari jag hemställt om behövlig arbetskraft för vägingenjörerna i landets mera svårskötta län. Jag har hemställt, att 22 vägingenjörssassister skulle anställas på helår, under det att Kungl. Maj:t föreslagit sju månaders anställningstid. Denna anställningsform måste få anses vara i högsta grad olämplig, och det torde endast vara på detta område, som en sådan anställningsform ifrågasättes. I praktiken skall den komma att visa sig omöjlig att bibehålla.

Utskottet, som icke velat vara med om vad jag har föreslagit, framhåller endast, att en dylik ytterligare utvidgning av organisationen icke bör ske, förrän närmare erfarenhet vunnits rörande verkningarna av den tillstyrkta personalökningen och den nya vägdistriktindelningen. Det synes mig som utskottet väl kunnat inhämta nödiga upplysningar härutinnan under ärendets behandling. Därigenom skulle det ha fått en annan uppfattning härutinnan. Från vägingenjörskontoren torde sådana upplysningar varit lätta att erhålla. Balansen å oavgjorda ärenden vid årsskiftet ute på vägingenjörskontoren är ganska upplysande för hur tillståndet är. Det finns vägingenjörskontor, där man vid årsskiftet hade närmare 500 oavgjorda ärenden. Jag tycker nog, att utskottet hade bort kunna taga litet mera hänsyn till detta förhållande. Det kan väl inte vara klokt, att man just på detta område skall söka göra ekonomiska besparingar. Den här avsedda personalen, som skall vara ute i vägdistriktet och göra undersökningar, får väl lov att vara kvalificerad.

Nu är det ju omöjligt att vinna någon ändring i år, men jag ber att få begagna tillfället att hemställa till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att han ville följa denna organisationsfråga med det största intresse, och jag är också förvissad om att nödig rättelse härutinnan kommer att ske under nästa år. Det skulle nästan med skäl kunna ifrågasättas, huruvida man icke skulle kunna anförtro åt chefen för Kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att han i likhet med de affärsdrivande verken skulle hava rätt att anställa nödig personal ute i länen. Jag är alldeles säker på, att det skulle vara till mycket stor förmån på flera områden.

Som frågan ligger, har jag ju icke anledning att framställa något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 7.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till bidrag till byggande av landsvägar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 7,000,000 kronor, att utgå av automobilskattemedel.

Anslag till byggande av landsvägar.

Anslag till byggande av landsvägar. (Forts.)

I en inom första kammaren av herr *A. O. Frändén* väckt motion, nr 95, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att 1,000,000 kronor av det utav automobilskattemedel utgående föreslagna bidraget till inköp av gatsten måtte överföras till bidraget till byggande av landsvägar, som således skulle uppgå till 8,000,000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 7,000,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 95, i vad den avsåge höjning av anslaget, måtte till bidrag till byggande av landsvägar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 7,000,000 kronor, att utgå av automobilskattemedel.

Herr Lindhagen: Här är det fråga om att bygga nya landsvägar för automobilskattemedel. Man släpper till sådana medel för detta ändamål, därför att biltrafiken har undanträngt de andra vägfararna från de gamla allfarvägarna. En naturlig konsekvens av detta är — tyvärr finner jag icke någon antydning därom i propositionen, men det ligger väl i sakens natur — att kommunikationsministern ser till, att när man beviljar dessa anslag, göres det förbehållet, att gång- och cykelbanor också skola anläggas. I annat fall böra inga pengar anslås längre än så att de räcka även för detta.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 8—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

*Anslag av
automobil-
skattemedel
m. m.*

Kungl. Maj:t hade under sjätte huvudtiteln i statsverkspropositionen i nedannämnda punkter föreslagit riksdagen

i punkten 15 att dels godkänna under punkten infört förslag till förordning med särskild bestämmelse angående fördelningen av de under budgetåret 1936/1937 inflytande automobilskattemedlen, dels ock till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga gator och vägar i städerna för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 12,897,800 kronor, att utgå av automobilskattemedel;

i punkten 16 att dels till förbättring och underhåll av vägar å landsbygden för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 51,591,200 kronor, att utgå av automobilskattemedel, dels ock medgiva, att av den del av landsbygdens andel för budgetåret 1937/1938 av automobilskattemedlen, som motsvarade 85 procent av sagda andel, finge disponeras ett belopp av förslagsvis 5,500,000 kronor för tilldelning av utjämningsbidrag åt mera betungade vägdistrikt under år 1938 i huvudsaklig överensstämmelse med de för motsvarande bidrag under år 1937 gällande grunderna; samt

i punkten 17 att till bidrag till vägunderhållet på landet m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 18,900,000 kronor, att utgå av automobilskattemedel.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande beträffande vägunderhållet väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 147, av herr *J. B. Johansson* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

200, av herr *E. Lindmark* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte, i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag till fördelning av automobilskattemedlen å de olika anslagen under sjätte huvudtiteln för nästa budgetår, uttala, att vägdistriktens ränteutgifter med anledning av väggunderskottning av statsbidrag för anläggning eller omläggning av vägar skulle kunna inräknas i underlaget för vägdistriktens kostnader för vägunderhållet, varå statsbidrag i författningsenlig ordning utginge;

dels en inom andra kammaren av herr *L. Andersson* i Lindome m. fl. väckt motion, nr 122, vari hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att räntekostnad å för forskotterande av statsbidrag till vägbyggnadsföretag upptagna lån finge inräknas i kostnaderna för vägunderhållet och anses berättigat till statsbidrag efter samma grunder, som gällde för övriga underhållskostnader;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *J. Hult* och *C. P. Olsson* i Mellerud väckt motion, nr 134, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta höja nu utgående bidrag av bilskattemedel till vägunderhållet från nuvarande 55 till 60 procent, vilket tillsammans med det direkta bidraget på 30 procent skulle utgöra ett sammanlagt bidrag av 90 procent.

Beträffande väganläggningarnas tekniska utförande hade vidare väckts följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 149, av herr *J. B. Johansson* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 222, av herr *R. Lundqvist* m. fl., vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av de anslag under sjätte huvudtiteln, vilka avsåge Vägbyggnader och vägunderhåll, punkterna 5—15, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i anslutning till motiveringen i motionerna måtte vidtaga ändringar i instruktionen för väganläggningar i syfte att förhindra byggande av från trafiksäkerhetens synpunkt onödiga och från kostnadssynpunkt alltför dyra vägrätningar;

dels ock en inom andra kammaren av herr *A. De Geer* i Hanaskog m. fl. väckt motion, nr 115, vari hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla önskvärdheten av att vid ombyggnad av bygdevägar och övriga mindre vägar jämförelsevis billiga vägtyper användes, medförande att det lokala vägnätet kunde någorlunda snart utbyggas utan att i större utsträckning behöva försenas tillfölje ombyggnaden av de större landsvägarna.

I en inom andra kammaren av herr *A. Nordström* i Kramfors m. fl. väckt motion, nr 193, hade hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning om inrättandet av en central ledning och förvaltning av vägväsendet för hela landet och utarbetandet av central plan för vägnätets utbyggnad, förbättring och underhåll.

Slutligen hade herr *H. Hagberg* i Luleå m. fl. i en inom andra kammaren väckt motion, nr 385, hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en förutsättningslös, allsidig och snabb utredning för lösandet av pensionsfrågan för personal anställd i den yrkesmässiga biltrafiken samt att i denna utredning måtte undersökas möjligheterna av att av statens motorfordonsinkomster avsattes erforderligt kapital för denna pension.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten infört förslag till förordning med särskild bestämmelse angående fördelningen av de under budgetåret 1936/1937 inflytande automobilskattemedlen;

Första kammarens protokoll 1937. Nr 20.

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

b) till förbättring och underhåll av för automobiltrafiken viktiga gator och vägar i städerna för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 13,037,800 kronor, att utgå av automobilskattemedel;

c) till förbättring och underhåll av vägar å landsbygden för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 52,151,200 kronor, att utgå av automobilskattemedel;

d) medgiva, att av den del av landsbygdens andel för budgetåret 1937/1938 av automobilskattemedlen, som motsvarade 85 procent av sagda andel, finge disponeras ett belopp av förslagsvis 5,500,000 kronor för tilldelning av utjämningsbidrag åt mera betungade vägdistrikt under år 1938 i huvudsaklig överensstämmelse med de för motsvarande bidrag under år 1937 gällande grunderna;

e) till bidrag till vägunderhållet på landet m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 18,900,000 kronor, att utgå av automobilskattemedel;

II. att motionen II:134 — om höjt underhållsbidrag — ej måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I:147 och II:122 samt 200 — avseende ersättning för ränteutgifter — måtte anses besvarade med vad utskottet anfört;

IV. att motionerna I:149 och II:115 samt 222 — om vägföretagens ekonomiska planläggning — måtte anses besvarade med vad utskottet anfört;

V. att motionen II:193 — om utredning rörande central ledning för vägväsendet — ej måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionen II:385 — om utredning rörande pensionering av personal i den yrkesmässiga biltrafiken — ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompermåla, *Borell* och *Nilsson* i Landeryd, vilka ansett, att motiveringen i fråga om vägdistriktens ränteutgifter bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att förty utskottet under I. f) bort hemställa, att riksdagen måtte medgiva, att vägdistriktens ränteutgifter med anledning av vägkassornas förskottering av statsbidrag för anläggning eller omläggning av vägar skulle kunna inräknas i underlaget för vägdistriktens kostnader för vägunderhållet, varå statsbidrag i författningsenlig ordning utginge.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Såsom av detta betänkande framgår, ha de olika meningar, som kunnat förefinnas på en och annan punkt, sammanjämkats på ett sådant sätt, att det icke föreligger så många reservationer. Den reservation, som fogats till den nu föredragna punkten, gäller en detalj, som framförts i form av motioner till riksdagens prövning.

Såsom av huvudtiteln framgår och som också omtalas här i utlåtandet, ligga vägdistriktet ännu ute med betydande belopp för förskotterade statsbidrag i avvaktan på att dessa bidrag måtte utfalla. Det nämnes i propositionen, att vägdistriktet ligga ute med cirka 25 miljoner kronor av sådana förskott. Nu förhåller det sig på det sättet, att bilskattemedlen, såsom också framgår av utlåtandet, i avsevärd grad komma att reduceras och således de möjligheter, som skulle förefinnas till återbetalning av dessa förskott, ytterligare förminska. Kostnaden för vägunderhållet har stigit avsevärt — jag reserverar mig för minnesfel — men jag tror att det var från 56 till 63 miljoner kronor. Vidare har det anslag, som utgått till utjämningsbidrag och som i statsverkspropositionen har angivits till 3.8 miljoner, nu av utskottet beräknats till 5.5 miljoner kronor, och slutligen hava bilskattemedlen icke influtit i beräknad omfattning. Allt detta gör att det kommer att återstå mycket små belopp på länsfonderna

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

såväl för återbetalning av dessa förskott som också till utförande av vägförbättrings- och andra vägarbeten inom respektive områden.

Här ser man ju, om man skulle göra en liten utvikning, verkningarna av de åtgärder, som tidigare hava vidtagits, när man har använt bilskattemedel till andra ändamål än det, varför dessa medel från början voro avsedda. Jag skall icke gå in på den saken; vi hava diskuterat den förut. Men nu ser man, att bilskattemedlen ej längre äro en källa, som oavbrutet är i stigande, utan har nått en viss toppunkt.

Nu avser den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande och som grundar sig på i ämnet väckta motioner, att vägdistrikten måtte få tillstånd att i underlaget för statsbidrag till vägunderhållet inräkna ränteutgifter för sådana förskotterade statsbidrag. Det förefaller mig vara en ganska rimlig och rättvis begäran, som här framställes. Förra året fanns det icke någon motion i ämnet, men frågan diskuterades i statsutskottet, och utskottet yttrade också, att det vore förtjänt av övervägande, huruvida ej genom någon lämplig anordning ersättning skulle kunna beredas vägdistrikten för dylika ränteutlägg. I år har frågan närmare aktualiserats genom de väckta motionerna, och jag måste säga, att resultatet av behandlingen är något överraskande, ty det rådde åtminstone på den avdelning inom statsutskottet, som förberedde detta ärende, en allmän sympati för en sådan åtgärd. Under de föredragningar, som avdelningen haft av sakkunniga — i sammanhang med behandlingen av huvudtiteln — har det på direkta frågor förklarats, att det icke möter några tekniska hinder att genomföra denna reform. Det är inga besvärligheter ur kontrollsynpunkt, därför att det är mycket lätt att skilja dessa lån och räntan därá från andra vägkassornas skulder. Nu säger utskottsmajoriteten, »att redan genom det nya utjämningsbidraget viss gottgörelse låt vara i en mera indirekt form lämnas även för dylika ränteutgifter, i den mån desamma drabba mera betungade vägdistrikt». Men det är ju inte riktigt detsamma. Ersättningen blir ojämn med hänsyn till graden av vad som innefattas i begreppet »betungade vägdistrikt». Riktigare vore väl, att de i stället finge ersättning för dessa ränteutgifter och att dessa sedermera droges ifrån, när grunderna för utjämningsbidraget beräknades. Det står också i utlåtandet, att det bör beaktas, att det är vissa fördelar för dessa vägdistrikt, att de fått utföra arbetena i förskott, med hänsyn till ökade sysselsättningsmöjligheter o. s. v. samt att de därför böra betala dessa räntor. Den fördelen kan ju emellertid mången gång vara ganska problematisk och för distrikten betungande, ty under arbetslöshetstider — och det är ju då som de största skulderna ådragits — ha dessa vägdistrikt och däri ingående vägskatteskyldiga så många ekonomiska svårigheter att dragas med, att de icke ytterligare borde belastas med att taga upp lån i förskott för att därmed finansiera arbetslöshetsföretag.

Nu har man inom utskottet gjort den erinran — och det var den egentliga huvudanmärkning, som huvudtalaren i utskottet anförde, — att bilskattemedlen minskats så mycket, att länsfonderna krympt ihop, samt att man minskar länsfonderna ytterligare, om man går med på dessa ränteutgifter. Men det är väl ändå att inte riktigt lägga upp saken sådan som den är. När länsfonderna minskas så till den grad, att likviden för förskotten skjutes framåt ytterligare ett antal år och vägdistrikten således få ligga ute ännu längre med dessa förskott än de hade beräknat, då synes det mig väl vara så mycket riktigare, att de åtminstone få räkna ränta på dem.

Jag förstår ju, att det efter det beslut, som fattats i andra kammaren, inte kan bli något riksdagsuttalande, men jag tror att med hänsyn till de sympatier, som inom utskottet uttalats för själva saken, med hänsyn till betydelsen av frågan och till den billighet och den rättvisa, som ligger i det framställda kravet,

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

skulle det vara värdefullt, om första kammaren ville genom en anslutning till reservationen i alla fall ge en anvisning om att inom riksdagen finnes en viss mening för en reform i denna riktning. Jag är övertygad om att detta skulle fästa myndigheternas uppmärksamhet på saken och hoppas att dessa då under beredningen av vägfrågorna till nästa riksdag skulle vilja taga upp detta spörsmål till ett närmare övervägande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Jag vill understryka riktigheten av vad föregående talare sade, i vad det avser de förhöjda kostnader för vårt vägväsende och de minskade inkomster i automobilskatt, som äro att räkna med. Det är en rätt så prekär situation, som man kommit in i, och det är värdefullt, att man litet varstans får överväga detta, när man talar om byggnad av vägar och underhåll av vägar under intrycket av de stora belopp, som inbetalas i automobilskattemedel. Men jag kan inte följa den ärade talararen, när han efter att ha gjort detta påpekande fortsätter sitt resonemang så, att han faktiskt plockar fram en utgift till, som skall bestridas av dessa automobilskattemedel, och en utgift, som ändå kommer att röra sig om ett ganska väsentligt belopp.

Det är ju så, att de förskott, som vägdistrikten utbetalat, enligt erhållna uppgifter uppgå till 30 miljoner kronor, varav vägdistrikten själva med egna medel kunnat bidra med i runt tal 5 miljoner och för övrigt måst upptaga lån på 25 miljoner. Om nu ränta skall erläggas, så kan man ju fråga sig, varför det inte skulle erläggas ränta på hela beloppet, eftersom det är med det sammanlagda beloppet, som staten resterar, och i det fall man räknat med förräntning av 25 miljoner, så kommer man likväl att få räkna med en ny utgiftspost, som uppgår till minst 850,000 kronor. Sedan tillkommer, att vi få räkna med minskade inkomster och ökade utgifter. Vi ha från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fått den uppgiften, att utjämningsbidraget, som för detta budgetår är upptaget till 3.8 miljoner kronor, nog måste beräknas till 5.5 miljoner, vilken förändring styrelsen anser vara en rent automatisk utgift, som man inte kan komma ifrån. Denna utgiftsökning på 1.7 miljoner återverkar i sin tur vid fördelningen på de olika fonderna. Är det därtill också riktigt, vilket man befarar, att automobilskattemedlen, vilka beräknats till 103 miljoner kronor, icke komma att uppgå till mer än 101 miljoner, får man ytterligare en minskning med 80 procent av skillnaden eller med 1.6 miljoner. Skulle båda dessa saker samtidigt inträffa: en ökning av utgifterna för skatteutjämningsbidraget på 1.7 miljoner och en minskning, som jag nyss nämnde, med 1.6 miljoner, varav på länens ordinarie andelar belöper 1,360,000, så har jag 3,060,000 kronor, som utgöra en minskning. När då den ordinarie andelen för året är beräknad till 3.8 miljoner, så blir det inte mycket kvar av detta belopp, som betalas såsom länens ordinarie andelar.

Nu förhåller det sig emellertid så tråkigt, att de förskott, som skulle eljest utbetalas till länen, icke lära kunna utbetalas. Man har alltså icke att räkna med något förskott, utan man får se, vilket belopp som sedermera kan komma att på en gång utbetalas. Under dessa förhållanden vore det ganska oförsiktigt, om man från riksdagens sida i detta läge skulle gå in för att öka statens utgifter med ytterligare 850,000 kronor, även om det annars kan finnas sympatier för att vägstnaderna skulle ökas med den räntekostnad som här i debatten påyrkas. Det må bli en senare sak, hur detta stora förskott, som man ifrån vägdistrikten utbetalat, skall kunna ordnas upp, men jag vill ännu en gång understryka, att man här befinner sig i ett mycket prekärt läge, när man vill uppehålla ett något så när ordinarie underhåll av vägarna eller vill

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

förbättra dem eller bygga nya, men medlen härtill icke räcka i den utsträckning som vore önskligt, och att man därför också vid denna omprövning får vara mycket aktsam med nya utgiftsposter, som skulle bli rent automatiska, innan man fått närmare överväga, hur man skall kunna finansiera detta och samtidigt hålla arbetet i gång, vilket ju också är nödvändigt.

Jag har velat lämna dessa uppgifter, när man från några reservanters sida gjort gällande, att man redan nu skulle passa på att erkänna, att man skulle få räkna in dessa räntekostnader i de egentliga underhållskostnaderna och därigenom få det högre bidrag, som skulle bli en följd enligt bestämmelserna om bidragens lämnande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Då jag här står på utskottsmajoritetens sida, så anser jag att jag bör säga några ord. Efter herr statsrådets anförande finner jag likväl, att jag kan fatta mig mycket kort. Herr statsrådet har ju framlagt läget och de ekonomiska förhållandena rörande detta ärende liksom även möjligheterna att nu bisträcka med automobilskattemedel. Jag vill likväl säga, att det kan anföras rätt starka skäl för det yrkande, som framfördes av den förste ärade talaren i denna debatt, nämligen att även räntorna på förskottrade medel finge inräknas i vägdistriktens kostnader för vägunderhållet. Inom utskottet ha vi icke kunnat biträda detta yrkande, därför att det står allt för litet penningar till länsfondernas förfogande, men jag tror, att nu, när andra statsmedel icke i större utsträckning utgå för vägarnas ombyggnad och förbättring, vilket förut genom arbetslöshetskommissionen skett i avsevärd utsträckning, så kommer det att visa sig, att de medel som inflyta genom automobilskatterna icke bli tillräckliga för att sätta vägväsendet i det skick, som nutidens kommunikationsmedel fordra. Man har även så att säga låtit åtskilligt av dessa medel rinna bort, om inte direkt för andra ändamål så dock för utgifter, som inte kunna sägas direkt beröra vägbyggandet och vägunderhållet. Härigenom ha ju de medel, som stå till förfogande, i någon mån minskats, och då därtill automobilskattemedlen icke öka i den raska takt, som man tidigare beräknat, så är det ju så, att medlen kunna komma att visa sig otillräckliga. När man nu för nästa år beräknar, att de medel, som skola stå till länsfondernas förfogande, icke bli mer än ungefär hälften av vad de varit en del tidigare år, har detta gjort, att vi inom utskottet icke nu ansett oss kunna biträda motionärernas yrkande. Det kan ju inte heller förnekas, att vägdistrikten få en del av räntekostnaderna täckta genom det särskilda utjämningsbidraget, ty genom detta bli ju åtminstone de vägdistrikt, där vägsikten överstiger det minimum, som är stadgat för att man skall komma i åtnjutande av särskilt utjämningsbidrag, i rikligare mån betäckta för sina kostnader än de eljest skulle bli. Det ligger ju sålunda något i vad statsutskottet uttalat, att indirekt komma vägdistrikten att i någon mån erhålla täckning.

Vidare har det väl varit till någon fördel för respektive vägdistrikt, att dessa vägar blivit utförda på ett tidigare stadium än normalt skulle blivit fallet, och detta har ju varit ett ytterligare skäl för att man icke nu för detta år kunnat biträda motionärerna. Men det tör ju hända, att om icke bilskattemedlen komma att stegras, man bör se till, huruvida man inte får ställa andra medel till förfogande för att betala dessa skulder, som vägdistrikten nu ha att dragas med, ty man bör ju inte låta dem löpa på en alltför avlägsen framtid.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag delar till fullo den uppfattning, som här kommit till uttryck dels i kommunikationsministerns anförande och dels i andre vice talmannens. Att nu införa nya dryga utgifter samtidigt som man ser, hur anslagen minskas, finner jag vara en orimlighet. Kan det tvärtom vidtagas några utgärder, som verka i återhållande riktning, tror jag man har anledning från myndigheternas sida att hälsa en sådan åtgärd med tillfredsställelse och icke tvärtom.

Det är emellertid inte för att säga detta, som jag tillåtit mig begära ordet. utan för att starkt understryka, vad utskottet säger på sid. 28, vilket ju har ett mycket nära samband med de ökade kostnaderna för vägväsendet. Utskottet betonar där, att man vid vägföretagens planläggning och utförande skall framhålla nödvändigheten av att från kostnadssynpunkt allt för dyra vägrätningar förhindras o. s. v., och utskottet uttalar sin förväntan, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga sin uppmärksamhet. Då nu herr statsrådet är närvarande, skulle jag vilja för min del mycket starkt understryka just den satsen. Med den nuvarande ordningen beträffande vägarna ligger det inte i länsstyrelsernas händer att göra så synnerligen mycket i denna riktning. Det ligger i ett annat ämbetsverks händer att i mycket stor utsträckning bestämma, hur i det fallet skall ske, och jag vågar säga, att det nog på sina håll uppstår konflikter mellan dessa olika myndigheter i fråga om tillämpningen av gällande förordningar. Kan herr statsrådet ägna denna fråga sin uppmärksamhet på sätt som statsutskottet här hemställer om, gör herr statsrådet en vällovlig gärning, som borde taga sig uttryck, i den mån det är nödvändigt, även i ändrade föreskrifter och bestämmelser.

Slutligen vill jag, herr talman, fästa uppmärksamheten på en sak i samband med vägväsendet, nämligen de ofullbordade arbeten, som arbetslöshetskommissionen påbörjat och som nu ligga oavslutade och halvfärdiga, kanske inte ens det. I större eller mindre utsträckning äro de i varje fall inte i ordning. Om nu, som vi alla hoppas, de goda konjunkturerna fortsätta och inte A. K. behöver taga hand om dessa arbeten igen, frågar man sig naturligtvis: vem skall fullborda arbetena? Utvecklingen kommer säkerligen att visa, att det är nödvändigt att träffa överenskommelse med A. K., att kontrakten hävas beträffande en del av dessa arbeten. Det blir då vägstyrelserna, som få fullborda dem. Åtskilliga av dessa arbetsföretag ha inte åstadkommit någon förbättring av vägarna och trafiken utan raka motsatsen: det hade varit bättre, att vägarna varit som de tidigare voro, än att man brutit sönder desamma och sedan låtit dem ligga. Jag har exempel från mitt län på sådana arbeten och har funderat mycket över hur man egentligen skall kunna få någon rättsida på dessa förhållanden och få arbetena slutgiltigt utförda. Även den saken tror jag, herr statsråd, att man behöver tänka på och söka komma till rätta med, så att det inte ser ut på det sätt, som det för närvarande gör på åtskilliga håll.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber att i anledning av herr statsrådets yttrande få säga, att jag förstår väl de svårigheter, som inträda genom det förhållandet, att tillskottet till länsfonderna nu blir mindre, och jag angav till och med detta i mitt första anförande. Men jag kan inte underlåta att säga, att även om jag i övrigt gillar den uppläggning, som vägfrågorna fått, så måste jag betrakta det som en brist i utredningen, att det inte kan klargöras, när eller hur vägdistriktet skola kunna få tillbaka sin fordran av staten. Nu när staten inte kan fullgöra sina förpliktelser, få vägdistriktet dragas med dessa lån och betala räntorna själva, och detta synes mig inte vara riktigt. Jag förstår att det inte går att göra någonting åt

Anslag av automobilskattemedel m. m. (Forts.)

saken nu, men jag vill hemställa till herr statsrådet att betrakta det såsom en angelägen uppgift att söka få klargjort, huru vägdistrikten snabbt skola kunna få ut den fordran, de ha av staten.

Herr **Bergström**: Jag har i detta ärende ingen annan mening, än utskottet givit tillkänna i sitt utlåtande, men det är ett förhållande, som jag i detta sammanhang skulle vilja föra på tal. Då denna punkt behandlades i statsutskottet, meddelade en ledamot av andra kammaren, att vägmyndigheterna i det samhälle, där han bor, hade planerat en vägrätning, som efter hans uppfattning skulle medföra åtskilliga obehag för samhället. Det skulle uppstå kostnader för utfartsvägar, stadsplaneändring o. s. v.

Ett liknande förhållande råder på en annan ort; det är min hemstad, Norrköping. Där har nu vägmyndigheten planerat en ändring av vägriktningen, så att den huvudväg, som går där, vägen Stockholm—Norrköping—Linköping—Jönköping, skulle ändras i sådan riktning, att den kom att ligga två å tre kilometer från den egentliga stadsgränsen. Den vägen har gått igenom Norrköpings stad i urminnes tider, och enligt vad forskare sagt lär den ha tillkommit redan på den tid, då det först uppstod ett samhälle på platsen. Jag tror jag kan säga, att hela stadens befolkning ser med mycket missnöje på en sådan flyttning, och företagare av olika slag — köpmän, hantverkare, hotellägare och andra — betrakta den med stort bekymmer, vilket de också offentligt givit till känna. Den enda vinst, som skulle uppstå av en sådan ändring i vägriktningen, skulle såvitt jag kan bedöma vara en tidsvinst på fyra, högst fem, minuter för biltrafiken, men kostnaderna däremot skulle bli — jag kan använda ett så starkt ord som ofantliga, om man jämför dem med båtleden. Kostnaden måste ju bli stor: en ny bred huvudväg med säkerligen en ny bro över Motala ström måste åsamka vägkassorna stora utgifter.

Statsutskottet har beaktat dessa förhållanden fast inte denna detalj, då det på sid. 28 i andra stycket säger, att utskottet med avseende å vägföretagens planläggning och utförande vill i anslutning till väckta motioner framhålla önskvärdheten av att från trafiksäkerhetens och den blivande sannolika trafikutvecklingens synpunkter onödiga och från kostnadssynpunkt alltför dyra vägrätningar förhindras och uttalar sin förväntan, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga sin uppmärksamhet.

Jag har med mina ord velat understryka denna utskottets förväntan.

I detta anförande instämde herr *Björkman*, *Gustaf Adolf*, och herr *Härdin*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som påyrkats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 16 och 17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till bidrag till handelshamnar och farleder för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

*Anslag till
handels-
hamnar och
farleder.*

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Nilsson* i Landeryd, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla ansett, att utskottets hemställan bort hava följande lydelse: »att riksdagen må till bidrag till handelshamnar och farleder för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor».

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Även vid denna punkt har avgivits en reservation. I statsverkspropositionen begäres på denna huvudtitel ett anslag på 600,000 kronor under rubriken »Bidrag till handelshamnar och farleder». Det är mot detta anslag, som vi reserverar i så måtto rikta oss, att vi icke anse tidpunkten fullt lämplig att igångsätta nya företag.

I propositionen anmäles, att av det begärda beloppet 300,000 kronor äro avsedda för slutförande av redan pågående företag, medan de återstående 300,000 kronorna däremot äro avsedda för påbörjande av nya företag enligt en plan som, om man skall döma av den redovisning, som lämnats i huvudtiteln, skall sluta på sammanlagt omkring 2,5 miljoner kronor. Det har synts reserverna, som om tidpunkten icke vore fullt lämplig att påbörja en ny plan på dessa arbetsområden. Det är ju på det sättet, att dessa arbeten äro ur ekonomisk synpunkt mycket litet räntabla och att det är på grund av andra omständigheter, som man utför dem. Det har då synts oss lämpligt att låta planen på nya arbeten vila något och reservera den till en tidpunkt, då sysselsättningsgraden på arbetsmarknaden är något mindre, i stället för att påbörja arbetena under nuvarande högkonjunktur, då det t. o. m. råder brist på arbetskraft. Beviljas dessa 300,000 kronor i år, så är det klart, att vi ha att vänta fortsättning nästa år, och på det sättet kommer arbetet för detta anslag att pågå för fullt oavsett konjunkturväxlingarna. Det är därför, som reserverna ansett, att man skulle skjuta något på den nya planen. Vi ha ingenting att erinra mot att den en gång kommer till utförande, men det är tidpunkten, som vi finna vara mindre lyckligt vald.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, som jag yrkar bifall till den reservation, som avgivits på den föredragna punkten.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Enligt propositionens redogörelse räknar man med att det för innevarande och nästa budgetår kommer att ingivas ansökningar om statsbidrag till ombyggnader och byggnader av handelshamnar och farleder till ett belopp av 8 miljoner kronor för nya företag. Nu har ju detta arbete fortgått under en följd av år. Det har alltså fortgått en kontinuerlig verksamhet med ombyggnad av hamnar och byggande och ombyggnad av farleder, och det är givet, att det varje år alltid är en del hamnar och en del farleder, som behöva byggas om. Under de senaste åren har det ju kommit medel för detta anslagsbehov såväl från huvudtiteln som även från anslaget till beredskapsarbeten, och på grund därav har man de sista åren kunnat anvisa något större belopp än vad som nu begäres. Nu begär statsrådet 600,000 kronor, av vilka 300,000 kronor skulle användas till bestridande av kostnaderna för redan igångsatta arbeten, medan 300,000 kronor skulle reserveras för nya företag. Reserverna däremot yrka, att icke några medel skola utgå för igångsättande av nya företag. Vi ansågo inom utskottet, att det var bättre, att arbetet fick fortgå även på detta område och att man gav möjlighet till igångsättande även av nya företag. På denna grund ha vi icke ansett oss kunna avstyrka den här framställda begäran utan föreslagit bifall till vad som i propositionen hemställts.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till handelshamnar och farleder. (Forts.)

Herr Berg, Robert: Herr talman! När man tar del av reservanternas synpunkter på hithörande område, så kommer osökt tanken, huruvida reservanternas verkligen ha satt sig in i vad tillkomsten och utvidgningen av handelshamnar och farleder betyder. Det är ju inte nog med att detta befrämjar handel och samfärdseln, utan det förhåller sig ju även så, att man i en hel del kommuner fortfarande dras med ganska omfattande arbetslöshet, vilken i ganska stor omfattning lindras genom dessa arbeten. Det är ju också uppenbart, att de kommuner, som kanske i och för sig ha behov av förbättringar av hamnanläggningar och farleder, likväl icke kunna åstadkomma dem därför att de kommunala utgifterna redan äro så höga, att kommunerna icke våga sig på den ökade utgiften.

Nu förhåller det sig ju så, att av detta belopp, 600,000 kronor, som statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet nu äskar, är hälften så att säga redan utlovad till sådana anläggningar, som äro påbörjade och kanske även i stor utsträckning fullbordade. Sålunda skulle ju för budgetåret 1937/1938 endast återstå ett belopp av 300,000 kronor. Det är ju i varje fall inte mycket för att möta de krav, som framställas från olika håll i vårt avlånga land. Kraven på bidrag från statsmakterna för dessa ändamål äro ju uppe i inte mindre än 8 miljoner kronor, och då förstår man ju, att med ett anslag av det belopp, som här är fråga om och av vilket hälften är så att säga redan förbrukat, kan det ju inte bli så mycket över till de landskommuner och städer, som satt i gång med dessa anordningar eller ämna göra det. I varje fall, herr talman, anser jag det anslag, varom det här är fråga, 600,000 kronor, vara det minsta möjliga, på samma gång som jag anser, att det är mycket berättigat och säkerligen från flera synpunkter kommer att fylla ett mycket viktigt ändamål.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Forslund: Herr talman! Jag vill endast framhålla, att skulle kammaren biträda vad reservanternas här yrkat, måste det innebära, att något arbete på det område, som avses i denna punkt, icke kan förekomma under det nya budgetåret, enär de 300,000 kronor, som skulle betalas till de redan igångsatta arbetena, avse sådana arbeten, vilka sannolikt icke alls komma att förekomma under nästa budgetår utan redan äro utförda. Således skulle det bli fullständig stagnation på detta område. Jag hoppas att detta icke skall bli kammarens mening.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 19—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till ersättning åt statens järnvägar för av Kungl. Maj:t medgivna lindringar i befordringsavgifterna för vissa resor för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 5.000 kronor.

Ang. anordnande av en riksdagaresa till övre Norrland.

Ang. anordnande av en riksdagsresa till övre Norrland. (Forts.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 28, av herr *D. Hansén* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 29, av herr *E. Lindberg* i Umeå m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för ersättning åt statens järnvägar för av Kungl. Maj:t medgivna lindringar i befordringsavgifterna för vissa resor höja det av Kungl. Maj:t å sjätte huvudtiteln upptagna extra reservationsanslaget för budgetåret 1937/1938 till 50,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Förevarande anslag tillkom på förslag av Kungl. Maj:t vid 1922 års riksdag, närmast för att bereda statsbanorna ersättning för järnvägstransporter i samband med studieresor, anordnade för riksdagens ledamöter. Dessutom var anslaget avsett för betalning av biljettkostnaden vid en del andra resor, exempelvis besök vid internationella kongresser, anordnade i Sverige. Tidigare hade ingen gottgörelse utgått till statens järnvägar för dessa resor av skilda slag.

Anslaget, som ursprungligen var uppfört med 50,000 kronor, har sedermera efterhand sänkts. För budgetåret 1936/1937 var — med utgångspunkt från senaste årens anslagsbelastning — ett belopp av 5,000 kronor anvisat, och Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att anslaget för budgetåret 1937/1938 oförändrat upptages med samma belopp.

På sätt av de väckta motionerna närmare framgår planlägges emellertid en ny riksdagsresa att äga rum instundande sommar. Med avseende å de kostnader för densamma, som böra bestridas från förevarande anslag, må erinras, att den av riksdagens ledamöter under sommaren 1929 företagna studieresan till Norrland föranledde utbetalningar från anslaget med cirka 42,000 kronor. Med utgångspunkt härifrån vill utskottet föreslå, att anslaget för nästkommande budgetår upptages till det av motionärerna angivna beloppet 50,000 kronor.

Med tillstyrkande alltså av förevarande motioner får utskottet, under hänvisning i övrigt till motionernas motivering, hemställa, att riksdagen må till ersättning åt statens järnvägar för av Kungl. Maj:t medgivna lindringar i befordringsavgifterna för vissa resor för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor.»

Herr Berling: Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt inte för att komma med något annat yrkande än utskottet kommit till men för att begagna tillfället att göra några erinringar med anledning av dessa ofta återkommande riksdagsresor. Jag har nämligen den uppfattningen, att hur vällovligt än syftet är med att bereda riksdagsmännen tillfälle att känna landets olika delar, och hur väl jag förstår att kännedomen därom skall kunna underlätta många viktiga frågors behandling i riksdagen, tror jag ändå för min del — och jag vet att den uppfattningen delas av många — att det sätt som hittills har praktiserats och som även nu föreslås icke är det allra lyckligaste. Här skickar man en gång vart åttonde eller tionde år i väg ett extratåg med ett par hundra riksdagsmän, som skola studera förhållandena i den ena eller andra landsändan. Programmet är nästan överlastat, man hinner knappast att se på de olika platserna, och denna massvisning, som det här är fråga om, kan utan tvivel aldrig ge det resultat, som har avsetts. Hur annorlunda skulle det inte vara, om riksdagsmännen hade tillfälle att i lugn och ro göra sina studier och själva få bestämma tidpunkten för sina resor. Jag förstår alltför väl, att det är en ömtålig sak för en riksdagsman att motionera om, och jag tror också, att det skulle vara lyckligast, om ett initiativ toges ifrån regerin-

Ang. anordnande av en riksdagsresa till övre Norrland. (Forts.)
gens sida. Om man varje år i budgeten toge upp ett anslag för riksdagsmännens studieresor efter normer, som riksdagen eller regeringen kunde bestämma, tror jag att man skulle få betydligt bättre valuta för de pengar som läggas ut för dessa resor.

Jag hade själv tillfälle att vara med på riksdagsresan för åtta år sedan, och jag känner väl till, hur det går till i verkligheten. Jag vill därmed inte ha sagt, att dessa resor med ett par hundra riksdagsmän skulle vara utan någon som helst betydelse, men jag är övertygad om att om man kunde komma till en annan ordning, skulle det också bli ett bättre resultat.

För närvarande är jag inte i tillfälle att komma med något annat positivt yrkande, och då jag gillar syftet med motionerna och utskottets hemställan, skall jag vid detta tillfälle nöja mig med denna erinran och en vädjan till regeringen att taga ett initiativ i den riktning, som här angivits.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Jag har för min del inom utskottet biträtt den motionsvis framförda önskan, att det måtte anordnas en norrlandsresa innevarande år. Jag vill passa på att säga, att jag inte delar den siste ärade talarens mening, att man, om jag rätt förstod honom, skulle på budgeten varje år uppföra ett anslag, som skulle vara tillgängligt för mindre grupper av riksdagsmän för att företaga dylika resor. Jag tycker nog, att skall det vara en resa, bör den ordnas ungefär som det är tänkt här.

Nu är det emellertid inte på det sättet, som kanske många tro, att dessa tvåhundra resenärer, som den siste talaren omnämnde, skulle hela tiden resa i ett sällskap. Under utskottsbehandlingen framförde jag för min del det önskemålet, att om anslaget beviljas, resan måtte i mycket god tid planläggas och att den måtte ordnas så, att resenärerna uppdelas i mindre grupper och denna planläggning och uppdelning ske så tidigt under den nu samlade riksdagen, att riksdagsmännen, när de äro här, kunna få taga del av denna plan och anmäla sig till den grupp, för vars resas ändamål och mål de ha största intresset. Det måste kanske bli så, att de på någon plats sammanträffa gemensamt, men meningen är, att en uppdelning skall ske i mindre grupper för att på det sättet resans ändamål — studiesyftet — skall kunna bäst tillgodoses. Detta önskemål ha motionärerna under hand lovat försöka tillgodose. Och jag tror motionärerna ha ordnat med någon kommitté, som just håller på med att utarbeta en sådan resplan. När det sker på detta sätt, så tycker jag att de betänkligheter, som den siste ärade talaren uttryckte, borde kunna vara hävda. Jag har endast velat lämna dessa upplysningar om diskussionen av resans planläggning under utskottsbehandlingen, och jag har för övrigt intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr von Heland: Herr talman! Jag instämmer i mycket av vad den förste ärade talaren anför. Jag ifrågasätter dock, om hans förslag om upptagande av ett anslag i budgeten för studieresor är det lämpligaste. Jag vågar i stället hemställa, att regeringen tar under övervägande, huruvida man inte skulle kunna tänka sig, att riksdagsmännen skulle kunna få fria resor på statens järnvägar. Om man inte anser, att de skulle kunna lämnas sådan frihet under hela året, skulle man åtminstone kunna tänka sig att detta skedde under riksdagshalvåret. Därigenom skulle man även kunna nå ett annat syfte. Det är väl nämligen så, att det är mycket lämpligt, att riksdagsmännen kunna komma ut så mycket som möjligt bland valmännen, och vi veta, att dessa resor ute bland valmännen äro rätt så påkostande. Jag tror därför, att det skulle

Ang. anordnande av en riksdagsresa till övre Norrland. (Forts.)
vara lämpligt, att detta riksdagsmännens biuppdrag att komma ut bland valmännen även underlättades genom sådana fria resor.

Jag har intet yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Jag vill inte låta herr von Helands uppslag stå oemotsagt. Herr von Heland angav ju själv syftet med sitt förslag, nämligen att komma ut bland valmännen. Ja, vi ha ju diskuterat frågan om fribiljetter åt riksdagsmännen förut här i kammaren, men det har alltid hävdats den uppfattningen, att några andra fria resor än de fria hemresorna under riksdagen icke borde förekomma i annan form än som en sådan riksdagsresa, som vi här behandla. Jag tror att det skulle väcka ganska stor misstämning, om riksdagsmännen skulle besluta att tilldela sig fribiljetter på statsjärnvägarna.

Herr von Heland: Jag förstår så väl en dylik inställning av en högerman, ty inom det partiet har man ju i allmänhet så pass goda tillgångar, att man utan vidare personligt offer kan resa mycket ibland valmännen. Men det finns även andra partier, där det inte finns sådana lätt disponibla tillgångar. Vi befinna oss i ett demokratiskt land, där man har olika politiska partier, och jag kan inte se något galet i att man underlättar för riksdagsmännen att komma ut och redogöra för de olika politiska frågorna ibland valmännen.

Men detta var endast ett bisyfte, som jag hoppades nå med mitt förslag. Huvudsyftet är naturligtvis att riksdagsmännen skola få komma ut och se på saker och ting i vårt avlånga land.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 44—51.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 52.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlå-
tande nr 7, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna un-
der riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartemen-
tet.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Lades till handlingarna.

Punkterna 32—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkten 37.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa kompletteringsarbeten vid statens bakteriologiska laboratorium; och nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående grunderna för bestämmandet av provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väck- *Om sänkning*
ta motioner dels om sänkning av portot för lokal postbefordran av brev, dels *av lokalportot*
ock angående viss ändring av gällande bestämmelser om brevbefordran mot *m. m.*
lokalporto.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner rörande lokalbefordran av post, nämligen

motionen nr 110 i första kammaren av herr *Holmström*, däri hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att portot för lokal postbefordran av brev skulle sänkas från 10 öre till 5 öre; samt

motionen nr 329 i andra kammaren av herr *Närlinge* m. fl., däri hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för en sådan ändring av poststadgan, att brevbefordran skedde mot lokalporto i alla de fall, då brev icke postbehandlades å mer än en poststation.

Om sänkning av lokalportot m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

1) att motionen I: 110 av herr Holmström, om sänkning av portot för lokal postbefordran av brev, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att motionen II: 329 av herr Närlinge m. fl., angående viss ändring av gällande bestämmelser om brevbefordran mot lokalporto, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr von Heland: Herr talman! När man läser utskottsutlåtandet, synes det som om man inom utskottet skulle anse, att generalpoststyrelsen arbetar på att skapa bättre förhållanden för landsbygdens postbefordran. De erfarenheter, jag har fått på senaste tiden, synas mig peka på att styrelsen icke har så stort intresse för landsbygden, och eftersom herr kommunikationsministern är här närvarande, vill jag peka på ett exempel.

Jag har fått en påstötning från Riksförbundet Landsbygdens folks sockenförening i Stigtomta i Södermanland. Där har tidigare funnits en poststation, som legat mycket bra till, försedd med telefon. Det blev under förra året ombyte av postföreståndare. Stationen flyttades då in i samma hus, där telegrafstationen är belägen, och därvid förlorade man telefonen på postkontoret. Man har gjort framställning från Landsbygdens folk, om inte generalpoststyrelsen skulle vilja vara så vänlig att åtminstone låta Stigtomta samhälle ha det lika fördelaktigt ställt som förut, så att de som bo rätt avlägset skulle kunna telefonledes komma i förbindelse med poststationen. Denna framställning har avslagits, trots att telefonstationen ligger i samma fastighet som postkontoret, och föreståndarinnan, som mycket gärna skulle önska en telefon, säger att hon för sin personliga del icke har råd att hålla sig med telefon. Mig synes detta icke vara ett bevis för poststyrelsens stora intresse för landsbygdens postbefordran, utan tvärtom bevis för motsatsen. Jag vädjar till kommunikationsministern, om inte herr kommunikationsministern ville överväga, huruvida inte liknande anspråk som jag här redogjort för äro synnerligen skäliga, och huruvida inte generalpoststyrelsen borde tillmötesgå dylika rimliga önskemål.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 269, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag).

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Falckenbergs järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten; och

nr 25, i anledning av väckt motion om revision av pensionsvillkoren för skogsvårdsstyrelsernas befattningshavare.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion angående införande av skyldighet för fastighetsägare att borttaga eller avkvista för grannfastighet besvärande träd, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion angående revision av lagen om ekonomiska föreningar i syfte att bättre tillgodose mindre andelsägars intressen. *Ang. revision av lagen om ekonomiska föreningar.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 125, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Alfred Andersson* och *Anderberg* anhållit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om lämpligheten av att genom införande av tvingande bestämmelser av innehåll, att medlem i ekonomisk förening ej skulle äga mera än en röst samt att val av styrelse och revisorer skulle äga rum med anlitande av proportionell valmetod, eller genom införande av andra bestämmelser skapa större garantier för att de mindre andelsägarnas intressen bleve bättre tillgodosedda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Andersson, Alfred**: Jag har inte begärt ordet, herr talman, för att göra något yrkande. Jag är snarare tacksam för den vänliga behandling, som utskottet ägnat denna motion. Jag skall dock med några ord deklarerat anledningen till densamma.

Det är ju, såsom redan i viss mån framgår av motionen, på det sättet, att samtliga jordbrukare, små som stora, med eller mot sin vilja måste gå in i dessa ekonomiska föreningar. Det är alldeles riktigt enligt min uppfattning, att man går den vägen, men det har på sina håll rests ett visst motstånd mot dessa föreningar, främst bland de mindre jordbrukarna. De ha på sina håll inte rätt förstått den stora betydelsen av dessa organisationer, och deras misstro är icke i allt oberättigad. Man borde inom de större jordbrukarnas led ha förstått de mindre jordbrukarnas uppfattning. Nu är det i regel så, att dessa ekonomiska föreningar skötas huvudsakligen av större jordbrukare. I vissa undantagsfall har man ju släppt in en mindre jordbrukare i styrelsen här och var, men jag förmenar, att om man hade observerat vad tiden kräver, så skulle man utan krav ha släppt fram en hel del mindre jordbrukare i ledningen för dessa företag. Därmed skulle de mindre jordbrukarna lättare ha förstått organisationens betydelse, och de skulle ju också lättare ha känt sitt ansvar i dessa föreningar. Nu ha småbrukarna ansett sig böra göra en liten framstöt på detta område, och i det syftet ha även väckts motioner, där man anhåller om en utredning för att komma fram till resultatet: en man, en röst, även i de ekonomiska föreningarna. Nu har ju utskottet hänvisat till en pågående utredning, och det är väl intet annat att göra än att avvakta resultatet av den.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om skyldighet för industri- och handelsidkande aktiebolag m. fl. företag att använda under goda ekonomiska tider uppkommen vinst till konsolidering av sin ekonomiska ställning. *Om konsolidering av industriföretagens ekonomiska ställning m. m.*

Om konsolidering av industriföretagens ekonomiska ställning m. m.
(Forts.)

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nr 174 i första kammaren av herr *Anton Pettersson* m. fl. och nr 383 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Rosta m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning av frågan, huruvida och i vilken omfattning åtgärder kunde vidtagas för åstadkommande av att industri- och handelsidkande aktiebolag och därmed jämförliga företag i ökad utsträckning använde sin under goda ekonomiska tider uppkomna vinst till konsolidering av sin ekonomiska ställning för att kunna möta en kommande lågkonjunktur.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Jag kan, liksom herr Alfred Andersson gjorde, när vi behandlade första lagutskottets utlåtande nr 20 i anledning av hans motion, säga, att jag är glad över det uttalande, som utskottet gjort med anledning av min motion. Jag skulle därför inte ha begärt ordet, om det inte förhållit sig så, att det är en mening i utskottets yttrande, som jag ställer mig litet betänksam emot. Det står nämligen i utskottets utlåtande, då det talas om att ärendet ligger under utredning, att »resultatet av utredningen, vilken numera omhänderhaves av lagberedningen, lär kunna emotses inom de närmaste åren». Jag är nämligen rädd för att man, när denna utredning är klar, återigen kommit in i en lågkonjunktur.

Denna motion är ju — det vill jag understryka — inte riktad mot industrien, vilket var och en kan förstå som satt sig in i detta ärende, utan tanken med densamma är att man skall försöka undvika ett upprepande av vad som inträffade under krigsåren här i landet, att vissa industrier utdelade 20, 25, 30 procent jämte gratisaktier för att några år senare kanske inte kunna lämna någon utdelning och inte ens kunna behålla sina arbetare. Det var ett förhållande, som jag tror, att vi alla måste anse icke var lyckligt. Under nuvarande goda tider skulle det mycket väl kunna ordnas så, att industrierna skulle kunna avsätta medel till en eventuell arbetslöshetsfond eller vad det må kallas, för att bättre kunna stå emot en eventuell lågkonjunktur.

Jag vill också påpeka, att det i någon tidskrift har sagts, att motionärerna vilja maximera utdelningen till 6 procent. Detta är ju alldeles felaktigt, då vi aldrig i motionen talat om att utdelningen skulle begränsas till den eller den procenten.

Jag vill sluta mitt anförande, herr talman, med att läsa upp ett uttalande i *Finanstidningen* av tekniske direktören i Asea, doktor Ragnar Liljeblad, vilket i stort sett understryker vad vi velat framföra i vår motion. Uttalandet lyder: »Hela meningen med en försiktig och konsoliderande avskrivningspolitik är ju att uppnå en i möjligaste mån jämn utdelning genom goda och dåliga tider. Att en sådan stabilitet hos bolaget är till alla parter förmån är ju mer än självklart. Den är till förmån för de anställda, som därigenom ha större säkerhet att även under de dåliga tiderna få behålla sin anställning och sina löneförmåner. Den är till fördel för samhället, som därigenom får en jämn skatteinkomst och ej frestas att under de goda tiderna leva högt på de lysande inkomsterna för att sedan stå tomhänt, när de onda tiderna komma. Den är slutligen av värde för de stabila aktieägare, som betrakta sina aktier som en stadigvarande placering. — Den enda part, som möjligen skulle ha en fördel av det nuvarande tillståndet, äro de rena aktiespekulanterna, vilkas spekula-

Om konsolidering av industriföretagens ekonomiska ställning m. m.
(Forts.)

tionsmöjligheter ju ökas med fluktuerande vinster och därigenom starkt fluktuerande aktiekurser. Men det är väl dock icke omtanken om dessa, som varit bestämmande för våra demokratiska lagstiftare, när de fixerat reglerna för aktiebolagsbeskattningen.»

Jag vill som sagt uttala den förhoppningen, att det inte skall dröja med denna utredning tills vi åter komma in i en lågkonjunktur, ty då är det för sent. Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Velandér: Jag skall, herr talman, för att vid denna sena timme begränsa debatten inskränka mig till föreliggande motioner, väckta av ett stort antal representanter för bondeförbundet i de båda kamrarna, och anknyta endast ett par reflexioner.

Det intresse, som i motionerna kommit till uttryck för ett så viktigt spörsmål som en ur olika synpunkter motiverad konsolidering av vårt näringsliv, är ju förtjänt av uppmärksamhet. Det gläder också åtminstone mig att denna framstöt från bondeförbundets sida har skett under åberopande av skogsindustrisakkunnigas uttalande i ämnet i deras under år 1935 avgivna betänkande. Det är nämligen så, att de sakkunniga i samband därmed starkt betonat betydelsen av att avdrag i beskattningshänseende medgivas i sådan utsträckning att av motionärerna åsyftade konsolideringssträvanden icke motverkas. De förorda sålunda en mera vidgad eller friare avskrivningsrätt än den för närvarande gällande och skatta alltså åt den tanken, att när det gäller att disponera tillgängliga medel för att genom avskrivningar åstadkomma en sund konsolidering av ett näringsföretag skall vad som på dylikt sätt disponeras icke bli föremål för beskattning. Jag skall inte närmare ingå på den frågan här i dag utan inskränka mig till att säga, att ett fullföljande i rätt sammanhang från motionärernas sida av skogsindustrisakkunnigas intentioner i nu antytt hänseende säkerligen kommer att vinna understöd från skilda läger såväl inom som utom riksdagen.

Jag utgår vidare, herr talman, ifrån att jag inte missförstått motionärernas uttalanden då jag däri icke inlagt den meningen, att de skulle ha velat antyda, att det inte pågår och inte har pågått en målmedveten konsolidering av näringsföretagen såväl under tidsskeden, som vi passerat, som det vi befinna oss i. Jag vill för min del säga, att så säkerligen är regel och att undantagen icke äro alltför starkt framträdande. Jag förutsätter också, att det just är dessa undantag, som motionärerna tagit sikte på.

För att belysa, hur det verkligen förhåller sig i detta hänseende, skall jag tillåta mig att anföra ett exempel. Inom landets kanske största trävarudistrikt, där jag är i någon mån hemmastadd, ha sålunda av de stora skogsindustriföretagen, d. v. s. trävaru- och cellulosabolagen, sedan femton år tillbaka inte mer än två lämnat någon utdelning till sina aktieägare — det ena endast under de två senaste åren och då till mycket låga dividender. Rörelseresultaten i övrigt ha helt disponerats för konsolideringsändamål, och ha sålunda aktieägarna, som representera kapitalinsatser till belopp, som räknas i flera tiotal miljoner kronor, därutöver icke fått ett enda öre i utdelning.

Jag tänker mig, att det inte är olämpligt att, särskilt under den tid, vari vi nu befinna oss — det råder ju högkonjunktur — något stanna inför dylika fakta, då benägenheten understundom är rätt stark att överskatta de vinstmöjligheter, som aktieägare och andra tillgodogöra sig. Jag har härmed icke påstått, att motionärerna gjort sig skyldiga till en sådan överskattning, ehuru dock ett yttrande från herr Anton Petterssons sida syntes peka i sådan riktning, nämligen då han sade något om att bolagen verkställt utdelningar eller

Om konsolidering av industriföretagens ekonomiska ställning m. m.
(Forts.)

vinster av upp till 20 och 25 procent. Jag vill inte bestrida, att detta i något fall förekommit, men beträffande de närings- och andra företag, som vi väl närmast ha att taga sikte på eller räkna med, äro sådana utdelningar fullkomligt okända.

Det är ett uttalande i motionerna, som förmodligen tillkommit av något förbiseende, i varje fall förstår jag det inte riktigt. Motionärerna tala nämligen om emission eller utdelning av gratisaktier, och de betrakta därvid, såvitt jag förstått, en sådan åtgärd såsom stående i motsättning till konsolideringssträvanden inom företagen. Jag är inte säker på att denna tankegång är riktig. Vad betyder nu en utdelning av gratisaktier? Jo, den betyder, att man använder däremot svarande medel på det sättet, att de bindas i företaget — de utdelas inte till aktieägarna, utan de stanna kvar hos företaget och konsolidera därmed dettas ställning, göra det oberoende av lånat kapital. Alltså kan en sådan åtgärd verka i en mycket sund konsoliderande riktning.

Jag skall i detta sammanhang inte gå vidare in på hithörande spörsmål utan inskränka mig till det sagda. I det läge, vari motionärernas förslag för dagen befinner sig, har jag själfvallet icke något annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av utsokningslagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. kostnaderna för hemtransport av avliden sjöman.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion angående bestridandet av kostnaderna för hemtransport av avliden sjöman, som varit anställd å svenskt fartyg.

Med föranledande av en inom andra kammaren väckt motion, nr 253, av herr *Hällgren* m. fl., hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning av frågan om hemtransport av avliden sjöman, som varit anställd å svenskt fartyg, och om bestridandet av kostnaderna härför samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Velander*, *Colleen* och *Gezelius*, vilka ansett, att utskottet, under åberopande av de skäl som av utskottet vid fjolårets riksdag anförts, bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Velander: Herr talman! Då jag inom första lagutskottet vid behandlingen av föreliggande ärende företrätt en från utskottsmajoriteten avvikande mening, skall jag tillåta mig att med några ord motivera denna mening.

Av utskottets utlåtande kunna vi inhämta, att en hel del förpliktelser i sjömannens, respektive deras anhörigas intresse åvila såväl fartygs redare som befälhavare. Det är ju för det första så, att sjöman liksom andra anställda skola på arbetsgivarens bekostnad vara olycksfallsförsäkrade, och utgår, i händelse att olycksfall medfört döden, livränta till vissa efterlevande jämte begravn-

Ang. kostnaderna för hemtransport av avliden sjöman. (Forts.)
ningshjälp intill ett belopp av 300 kronor. I fråga om sjöman åligger det därjämte enligt gällande sjömanslag fartygets befälhavare att ombesörja begravning av avliden sådan. För den händelse dödsfallet inträffat i tjänsten eller under det att sjömannen efter anställningens upphörande vårdas på redarens bekostnad, är redaren därjämte skyldig att svara för alla omkostnader för begravningen. Beträffande sjömans sjukvård åligger det redaren att bekosta sådan såväl under det sjömannen är i tjänst som ock efter anställningens upphörande under en tid av 6, respektive 12 veckor, beroende på om sjömannen vårdas inom landet eller på utländsk ort. Även en del andra förmåner tillkomma enligt gällande bestämmelser sjömännen. Mot detta förhållande har jag självfallet ingenting att erinra. Jag har endast avsett att konstatera, att man velat på ett särskilt sätt tillgodose sjömännen och deras anhöriga på grund av den särställning, som möjligen dessa sjömän i förhållande till andra anställda kunna anses intaga.

Här föreliggande motion av herr Hällgren m. fl. tar nu sikte på en utredning i syfte att å svenskt fartyg avliden sjöman, om vederbörande anhöriga så önska, skall på redarens eventuellt statens bekostnad hemforslas för begravning i hemorten. Motionens sålunda angivna syfte framstår säkerligen för oss alla såsom mycket behjärtansvärt. En önskan hos hemmavarande att få stoffet efter en utomlands avliden son eller make eller annan nära anhörig jordat i hemorten är ju blott alltför naturlig. Uppfyllandet av en sådan önskan är emellertid förbundet med utomordentliga svårigheter. Detta ådagalades bland annat vid fjolårets riksdag i samband med en då likaledes av herr Hällgren m. fl. väckt motion av enahanda innehåll som den nu föreliggande. I yttranden över denna motion av bl. a. kommerskollegium fastslogs, att en hemtransport av avliden person från vissa avlägsnare länder kunde stöta på fullständigt övervinneliga svårigheter, beroende på att bestämmelser kunde föreligga i det främmande landet, att begravningen skulle ske omedelbart efter dödsfallet med hänsyn till föreliggande smittofara eller svårigheten att anskaffa lägenhet för hemtransporten. Men det var också klart, att även av andra förhållanden än klimatiska och oavsett transportsträckans längd stora svårigheter vore förbundna med en dylik transport. Av sådan anledning diskuterades då möjligheten att begränsa rätten till hemtransport till att avse aska efter avliden sjöman, som undergått eldbegängelse. I detta hänseende — undergående av eldbegängelse — gäller emellertid här i landet, såsom känt, en särskild lagstiftning. Det kräves enligt denna särskilt tillstånd, och dylikt tillstånd meddelas icke annat än under vissa villkor och förutsättningar dels med hänsyn till den avlidne och dels med hänsyn till hans anhöriga. Då man inte kan kontrollera eller öva inflytande på, huruvida dessa villkor och förutsättningar iakttagas i det land, där sjömannen eventuellt avlider, ansågs emellertid, att man inte kunde reflektera på en sådan linje.

Utskottet är också enligt innehållet i utskottsutlåtandet fullt på det klara med att svårigheter av olika slag möta för hemtransport av avliden sjöman. Utskottet tröstar sig dock med att dessa svårigheter skola visa sig icke vara övervinneliga. Utskottet betonar även, att när det gäller att reglera denna rätt, rätten till påfordrande av hemtransport, ligger det säkerligen så till att en begränsning därav oundgängligen måste ske. Men i vilka hänseenden en sådan oundgänglig begränsning skall genomföras, säger utskottet, såvitt jag förstått, inte något om.

Utskottet har inte heller beaktat en synpunkt, som i detta sammanhang ligger nära till hands. När det gäller en hemtransport av på utländsk ort avliden person, kan man väl säga, att samma skäl kunna anföras därför, vare sig den avlidne är sjöman eller i livstiden befunnit sig på utländsk ort i annat ärende.

Ang. kostnaderna för hemtransport av avliden sjöman. (Forts.)

Vi veta ju, att vissa av våra betydande exportindustriföretag hålla en stab av montörer och andra yrkesmän i utlandet, och varför skola dessas anhöriga vara uteslutna från en rätt, som i fråga om sjömän å visst håll betraktas såsom självfallen? Man kan också säga, att dessa synpunkter kunna tillämpas även beträffande en svensk arbetare, exempelvis från Norrland, som uppehåller sig i Skåne, eller tvärtom, och att dennes anhöriga alltså böra beredas möjlighet eller rätt att på statens eller annans bekostnad i händelse av dödsfall få den avlidnes stoft hemtransporterat. Ett bifall till utskottets förslag måste sålunda vara ägnat att medföra vittomfattande konsekvenser. De ligger emellertid säkerligen så till, att i de flesta fall, där så är möjligt, redarna medverka till hemtransport utav utomlands avliden sjömans stoft, och det finnes exempel på att detta skett i fall, då stora svårigheter varit därmed förbundna. Man skulle då kunna tänka sig, att denna angelägenhet lämpligen överlämnas åt sjömannens anhöriga och redaren eller eventuellt åt sjömannens organisationer och rederisammanslutningarna att reglera. Det finns också exempel därpå att företrädare för dylika sammanslutningar trätt i förbindelse med varandra och kunnat ordna en angelägenhet av här ifrågavarande art.

Jag skall icke längre upptaga tiden. Jag vill endast tillägga, att det, såvitt känt, icke någonstans utomlands förekommit, att den här avsedda rätten vunnit laglig reglering, förmodligen just på den grund att det varit omöjligt att lagstifta därom. Då första lagutskottet med stark majoritet under fjolåret avstyrkte den då väckta motionen i ämnet av enahanda innehåll som den nu föreliggande, en ståndpunkt som då godkändes av första kammaren, och det sedan dess icke tillkommit några nya skäl eller omständigheter, kan jag icke finna fog för en sådan anpassning, att riksdagen nu skall övergiva den ståndpunkt, som för ett år sedan ansågs vara den riktiga.

Jag ber sålunda, herr talman, att i anslutning till det anförda få yrka avslag å den föreliggande motionen.

I herr Velanders yttrande instämde herr *Colleen*.

Herr Nordborg: Herr talman! Jag skall också be att få säga några ord i denna fråga.

Om man lägger pietetssynpunkter till grund för bedömandet, måste all utredning anses vara onödig, ty oberoende av vilka skäl man än anför, är ju saken ändå så klar, att den utan vidare kan bifallas. Men om man i stället låter praktiska skäl tala, blir det en helt annan sak. Även i det fallet anser jag dock, att en utredning är alldeles onödig. Ty sällan ha väl så många skäl anförts emot en motion som i detta fall — vilket man även från utskottets sida erkänt — och sällan har väl ett utskott så till den grad lämnat realiteterna och låtit hjärtat tala som vid behandlingen av motionen i fråga.

För egen del förstår jag, att man kan sympatisera med motionärerna, men jag är ändå tvungen att hålla mig till realiteterna. Ehuru den föregående ärade talaren har i sitt anförande återfört frågan till verklighetens värld, har jag ändå ansett det vara nödvändigt att deklarerera som min åsikt, att motionärernas förslag är omöjligt att i praktiken genomföra. Så många olika fall skulle nämligen uppstå att man rent av skulle kunna tala om orättvisor i de fall, då man inte skulle kunna ordna hemtransport på det sätt motionärerna ansett vara lämpligt. Jag vill även säga, att kommerskollegium i sitt utlåtande mycket tydligt har uttalat som sin mening att motionärernas förslag inte kan genomföras i praktiken. Som vanlig praktisk människa anser jag mig därför böra deklarerera samma ståndpunkt. Det är med beklagande jag gör det, ty jag förstår naturligtvis, att det är en hjärteangelägenhet för

Ang. kostnaderna för hemtransport av avliden sjöman. (Forts.)

många att ifrågavarande önskemål skulle kunna realiseraras, men då så icke kan ske, får man trösta sig med att något sådant inte heller genomförts i något annat land, såvitt jag vet. Skulle Sverige gå i spetsen med en lagstiftning i ifrågavarande avseende, skulle den medföra i många fall mycket kostsamma pålagor på vår sjöfartsnäring. Det finns nämligen inte förbindelser från alla världens håll och kanter direkt med Sverige, varför man skulle vara tvungen att gå omvägar och använda sig av omlastningar för att få hem dessa lik. Jag vill också såsom gammal sjöman påpeka vilket obehag man känner ombord å ett fartyg, när man har lik med ombord. Det är ju rentav ett ordspråk, att lik i lasten är någonting obehagligt. Dessa synpunkter kunna naturligtvis icke vara avgörande, då det gäller att taga ståndpunkt till frågan, men de böra i alla fall tagas i betraktande.

Nu kan det sägas, att de anförda skälen givetvis komma att övervägas vid en eventuell utredning. Det beror dock alldeles på vilka som få denna utredning om hand. Liksom utskottet, då det behandlat frågan, har låtit hjärtat tala i stället för att se till realiteterna, kan man också tänka sig, att utredningen kommer att utföras på samma sätt, och därför är jag för min del rädd för en sådan utredning och ber att få ansluta mig till herr Velanders yrkande.

Herr Schlyter: Den siste ärade talaren förklarade, att någon utredning i denna fråga vore överflödigt, då praktiska synpunkter, som han anförde, enligt hans mening bestämt talade mot att något framdeles skulle kunna göras i motionens syfte. Utskottet har naturligtvis övervägt alla synpunkter som här ha framförts både av herr Velander och av herr Nordborg, och det framgår av utskottets utlåtande, att dessa synpunkter blivit beaktade. Då utskottet icke desto mindre på anförda skäl hemställer om en allsidig utredning i den föreliggande frågan, räknar utskottet därvid bland annat också med att utredningen skulle komma att ge ett resultat, som icke, såsom herr Nordborg antog, behöfde bli en ny påлага för vår sjöfartsnäring. Utskottet tänkte sig möjligheten, att staten skall kunna på något sätt ingripa till förmån för de sjöfarandes hemmavarande anhöriga. Detaljerna i denna fråga anser jag knappast vid denna sena timme böra framdragas här i kammaren till genomgång, såvida icke den fortsatta diskussionen ger anledning därtill.

Den omständigheten, herr talman, att ett utskottsutlåtande förra året med en knapp majoritet gick i motsatt riktning och med mycket obetydlig diskussion i denna kammare följdes, medan andra kammaren följde reservationen till förmån för motionen, synes mig icke vara någon anledning varför riksdagen icke i år efter förnyat övervägande skulle kunna gå in för en allsidig utredning av det förevarande spörsmålet. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindley: Herr talman! Bara några få ord. Jag skall mer än villigt erkänna, att det föreligger stora svårigheter att realisera detta spörsmål. Det är givetvis besvärligt att kunna forsla hem ett lik efter en långt borta, t. ex. i Sydamerika eller på annan avlägset belägen plats avliden sjöman, men när det gäller kortare distanser, tycker jag inte det skulle vara absolut omöjligt att göra det. Om t. ex. en sjöman avlidit på ett fartyg i England och fartyget skall gå tillbaka igen till Sverige, borde man kunna forsla hem den avlidne med det fartyget för att begravas i svensk jord.

Jag kan nämna, att jag fortfarande har i minne en tilldragelse ombord på ett engelskt fartyg. Det var en ung norrman, som på natten hade lagt sig att sova på lastrumsluckorna. Lastrummet hade blivit rengjort och luckorna

Ang. kostnaderna för hemtransport av avlidne sjöman. (Forts.)
 voro avtagna för att torkas. Norrmannen störtade ned i lastrummet och blev svårt skadad. Jag vaktade honom medan han låg sanslös. Detta inträffade, medan fartyget var på väg från Alexandria upp till Svarta havet. Han avled emellertid av sina skador, strax innan vi kommo till Bosporen. Vad gjorde man då? Jo, man spikade ihop en låda av vanliga bräder, som funnos ombord på fartyget, och i denna låda stoppade man ned liket. Det togs i land vid Tjanak och grävdes ned precis som man gräver ned en hund; någon vidare begravning var det inte fråga om.

Man har nog allmänt en känsla av att den föreliggande frågan har stor betydelse, och nog borde den väl kunna föranleda, att en utredning göres beträffande hur det skulle kunna förfaras i dylika fall. Man kan naturligtvis inte begära sådana orimligheter från rederiernas sida som att t. ex. omflyttning till annat fartyg skall ske för hemtransport från andra hemisfären, men nog borde man väl i alla fall där det är möjligt söka ordna hemtransport på tillfredsställande sätt med tanke på de anhörigas önskemål. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindström: Herr talman! När vi förut i dag diskuterade en fråga, som gällde vissa förändringar i kyrkohandboken, hörde man från högerrepresentanter många uttalanden om hur värdefullt det var att bevara traditionsvärden och annat, som spelade roll av livsvärden för människorna. Nu, när det gäller att försöka bereda tillfälle att få hem stoftet efter avlidna sjömän för att jordas i fädernejorden, protesterar, såvitt man kan se, hela detta parti däremot. Är då icke det ett värde för människor, ett traditionellt och ett ideellt värde, att så kan ske? Det förefaller, som om det här skulle föreligga en mycket djup klyfta mellan den uppfattning, som man proklamerade vid föregående tillfälle, och den man gör sig till tolk för nu.

Herr Velander: Herr talman! I anslutning till herr Lindströms uttalande vill jag endast erinra om att i denna fråga högerpartiet i följd befann sig i sällskap med de andra borgerliga partierna och om än kanske icke flertalet så i varje fall ett stort antal socialdemokrater. Talesmannen i andra kammaren då för den ståndpunkt, som jag här förfäktat i dag, var ock socialdemokrat.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion angående utbytande av vittneseden mot en i högtidlig och bindande form avgiven försäkran eller förklaring;

nr 25, i anledning av väckt motion angående skyndsamt fullbordande av förut begärd utredning om viss rätt för pastoraten i avseende å placering av fonderade medel; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av banorna Ånge—Bräcke—Långsele, Bräcke—Östersund och Göteborg—Uddevalla jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. fortsatt
elektrifiering
av stats-
banorna.*

I en till riksdagen avlåten, den 5 februari 1937 dagtecknad proposition, nr 103, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till elektrifiering av banorna Ånge—Bräcke—Långsele, Bräcke—Östersund och Göteborg—Uddevalla för budgetåret 1937/1938 bland Utgifter för kapitalökning, under Statens affärsverksamhet, anvisa ett reservationsanslag av 12,000,000 kronor att utgå av lånemedel.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 210, av herr *Th. Nilsson* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 421, av herr *G. Karlsson* i Munkedal m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta höja i Kungl. Maj:ts proposition nr 103 begärda anslag till elektrifiering av banorna Ånge—Bräcke—Långsele, Bräcke—Östersund och Göteborg—Uddevalla från 12,000,000 kronor till 13,500,000 kronor för påbörjande av elektrifiering även av bandelen Uddevalla—Strömstad.

Vidare hade herr *C. Lindhagen* i en inom första kammaren väckt motion, nr 214, hemställt, att riksdagen ville 1:o) anslå medel till eller åtminstone begära skyndsamt förslag från Kungl. Maj:t till den internationella Bohusbanans terrassering från Skee station till Svinesund; 2:o) anslå medel till nämnda banas elektrifiering från Göteborg till Skee station; 3:o) anslå medel till elektrifiering i detta sammanhang även av bibanan Skee—Strömstad.

Slutligen hade herr *O. Osberg* i en inom andra kammaren väckt motion, nr 424, hemställt, att riksdagen måtte besluta elektrifiera Bohusbanan å sträckan Göteborg—Dingle och till ändamålet anvisa för budgetåret 1937/1938 så stort belopp, som erfordrades för elektrifiering av delen Uddevalla—Dingle, utöver de 12,000,000 kronor Kungl. Maj:t av riksdagen begärt till elektrifiering av banorna Ånge—Bräcke—Långsele, Bräcke—Östersund och Göteborg—Uddevalla enligt järnvägsstyrelsens kostnadsberäkning, och att beloppet måtte utgå efter samma grunder, som begärts av Kungl. Maj:t för här ifrågasatt elektrifiering.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 210 och 214 samt II: 421 och 424, motionen I: 214, i vad den avsåge utsträckt järnvägs elektrifiering, måtte till elektrifiering av banorna Ånge—Bräcke—Långsele, Bräcke—Östersund och Göteborg—Uddevalla för budgetåret 1937/1938 bland Utgifter för kapitalökning, under Statens affärsverksamhet, anvisa ett reservationsanslag av 12,000,000 kronor, att utgå av lånemedel;

b) att motionen I: 214, i vad den avsåge Bohusbanans terrassering mot Svinesund, ej måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompermåla, *Rahmn*, *Hörstadius*, *Persson* i Falla och *von Seth* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som de i ämnet väckta motionerna I: 210 och 214 samt II: 421 och 424 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Såsom av reservationen framgår föreligger här icke någon sådan principiell motsättning mellan majo-

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)

ritet och minoritet, att icke också minoriteten ansett, att dessa arbeten, som här äro i fråga, böra komma till utförande. Vad som skiljer är frågan. huruvida det här icke gäller ett arbetsobjekt, som kan framflyttas till en tidpunkt då konjunkturen icke äro så goda som nu. När vi för några veckor sedan behandlade de övriga stora anslagen under utgifter för kapitalökning till statens affärsdrivande verk, framfördes från vårt håll vissa betänkligheter mot de stora statliga kapitalinvesteringarna i affärsverken under nu rådande högkonjunktur. Vi hade emellertid på de då föredragna punkterna icke anmält något yrkande om nedsättning av anslagen, därför att det var så pass svårt att på sakliga grunder framställa yrkande om vad som kunde vara berättigat eller icke berättigat, eftersom ju anslagen syntes ur företagsekonomisk synpunkt vara försvarbara.

Vad som nu i den föreliggande propositionen och i utskottsutlåtandet föreslås är emellertid ett fullt fristående, självständigt företag, vilket således mycket väl kan uppskjutas till en annan tidpunkt. Enligt de upplysningar, som inhämtats vid föredragning inom utskottet, äro dessa arbeten icke betingade ur järnvägsdriftens synpunkt, utan det är en ren lämplighetsfråga när man vill sätta dessa arbeten i gång. De avse ju till största delen beställningar till den inhemska industrien, och de äro således synnerligen lämpliga att hålla i beredskap till tider av sämre konjunkturer. Det har inhämtats, att verkstäderna för närvarande arbeta under högtryck med alltjämt inströmmande rikliga order och i flerdubbla skift, och det synes oss då ur ekonomisk synpunkt mindre lämpligt att under sådana tider ytterligare med dessa beställningar öka påfrestningen på verkstäderna. Det arbete, som nu föreslås att igångsättas enligt den föreliggande propositionen, skall, när det blivit slutfört, kräva 20,900,000 kronor, men därutöver är att märka, att på grund av den föreslagna järnvägs elektrifieringen vattenfallsstyrelsen måste utföra vissa arbeten, som kosta cirka 2 miljoner kronor. Dessutom har telegrafverket vissa utgifter för igångsatta arbeten å tillsammans 2,600,000 kronor. De tidigare utförda elektrifieringsarbetena ha varit försvarliga även ur räntabilitetssynpunkt, men de nu föreliggande arbetena måste sägas visa svagare räntabilitet. Det är klart, att man inte får förbise betydelsen av dessa arbeten för de orter de närmast beröra, men det visar sig, att den tidsvinst man gör i körtid på den elektrifierade järnvägssträckan är relativt obetydlig, jämförd med de vinster som uppnås genom de nu snart slutförda, tidigare beslutade företagen. Härtill kommer, att om man går in för det arbete, som har lagts in såsom ett led i en ännu större plan, nämligen planen på stambanans elektrifiering ända upp till Boden, ter sig det beslut, som nu kommer att fattas, såsom ganska vittutseende.

Såsom skäl för den framställning, som göres, åberopas nu två huvudskäl och, om jag så må säga, ett biskäl. Det första skälet är, att riksdagen i fjol begärde i skrivelse en utredning om statsbanornas fortsatta elektrifiering. Detta är riktigt. Riksdagen skrev i fjol och begärde en utredning i det avseendet, men riksdagen skrev icke, att utredningen skulle företagas skyndsammast möjligt, och därför synes det mig att man inte hade bort forcera denna utredning så att man inte under utredningens gång kunde ha haft tillfälle att tillräckligt beakta den konjunkturutveckling på det ekonomiska området, som har ägt rum.

Riksdagens skrivelse i fjol innehöll dock en passus i detta avseende, som enligt min mening i år icke har tillräckligt beaktats. Det står nämligen i riksdagsskrivelsen att vid denna utredning måste dock självfallet mot de övriga i skrivelsen anförda synpunkterna vägas elektrifieringsarbetenas användbarhet såsom arbetsobjekt, lämpliga att stå i beredskap i mån av ett in-

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)

trädande ogynnsammare konjunkturläge. Detta står i riksdagens skrivelse i föl, och jag förmenar, att man inte tillräckligt har beaktat innehållet i detta moment av skrivelsen.

Som ett annat huvudskäl för detta företags igångsättande anför nu utskottet, att statens järnvägar har en tekniskt väl utrustad organisation för dessa elektrifieringsarbetens utförande, vilken också har nått en mycket hög grad av fulländning och arbetar mycket snabbt och mycket bra. Det skall inte bestridas, att denna organisation är i tekniskt avseende högt uppdriven. Man säger emellertid vidare, att denna organisation måste upplösas, om icke nya arbeten igångsätts. Samma skäl kan man ju anföra för många andra områden, och inte skall man väl fortsätta ett arbete, bara därför att en organisation skall uppehållas?

När vi för en stund sedan diskuterade vissa anslag under sjätte huvudtiteln, fingo vi veta, att bilskattemedlen nu till den grad krympa ihop, att betydligt mindre belopp nu än förut står till förfogande i länsfonderna för vägarbetens utförande, för halv- och helpermanentbeläggningar o. s. v., och vid föredragning i statsutskottet meddelades det från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att villkoren för tillstånd till halvpermanentbeläggning av vägar komma att skärpas med hänsyn till denna nedgång i bilskattemedlen. Detta leder till att vägstyrelserna och de entreprenörer, som arbeta på vägväsendets område och som även ha teknisk personal och teknisk utrustning, icke kunna få användning för en hel del av sina maskiner samt få bereda sin tekniska personal sysselsättning på andra områden, och liknande blir förhållandet vid företag inom vägstyrelsernas egen regi. Det skulle således inte vara något säreget som skulle inträffa, om statens järnvägar skulle få göra på samma sätt.

Hur stor är då den personal, som det här gäller? Ja, i propositionen redovisas på sid. 20 detta på följande sätt: »För utförandet av statens järnvägars egna arbeten för här ifrågavarande elektrifieringar erfordras en arbetsstyrka, som sommartid uppgår till cirka 500 man men som vintertid måste minskas till omkring 150 man.» Det framgår härav att man redan nu vid dessa arbeten måste räkna med en ganska stor variation i arbetsstyrkan från 150 och upp till 500 man, och de 150 man, som angivas såsom det lägsta antalet, äro väl inte alla så högt tekniskt utbildade. Det föreligger således redan nu en variation i arbetsstyrkan under sommar- och vintertid, och den tekniska färdigheten tappas väl inte bort om man uppskjuter dessa arbeten till en ur ekonomisk synpunkt lämpligare tidpunkt. Framför allt tappas väl inte den färdigheten bort hos ledningen och arbetsbefälet, vilka förmodligen också sysselsätts med andra arbeten inom statens järnvägars verksamhetsområde.

Sedermera har man såsom ett skäl för bifall till framställningen anfört, att vederbörande järnvägsförvaltning har träffat ett provisoriskt avtal om leverans av materiel till ett värde av något över 11 miljoner kronor samt att priset på materiel under senaste tiden varit i stigande och nu representerar ett högre värde än vid den tidpunkt då materielleveransen avtalades. Jag anför redan nu dessa synpunkter, som icke återfinnas i reservationen, då jag vet, att de komma att framföras under debatten. Det är riktigt, att sådana provisoriska avtal hava träffats, och det finner jag vara välbetänkt, men jag vill anmärka, att redan vid den tidpunkt, då dessa avtal träffades, hade en viss prisstegring inträffat. Vidare vill jag anmärka, att dessa avtal icke omfatta hela det materielparti som behövs för arbetets utförande, ty hela anläggningskostnaden enligt det föreliggande anslaget uppgår till 20,900,000 kronor, vari naturligtvis ingå arbetskostnader och dylikt. Men det behöver dock anskaffas ytterligare materiel, och det finns ingenting i handlingarna som anger, att

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)
några sådana avtal träffats rörande vad som skall utföras för 2,000,000 kronor genom vattenfallsstyrelsen eller 2,600,000 kronor i telegrafverket.

I utskottsmajoritetens motivering återfinnas några ord som, i det sammanhang de stå och så som de äro inpassade, måste betecknas såsom överord. Utskottet börjar nämligen sitt yttrande med att säga, att det vill framhålla »som betänkligt, om statens järnvägars allmänna bantekniska utrustning i stort skulle kvarstå på ett stadium, motsvarande anspråken under de första decennierna av detta århundrade». Vidare skriver utskottet, att »ej heller de svenska järnvägarnas utveckling torde utan samhällsekonomiska risker kunna hållas tillbaka».

Jag har fått mig tillsänd en tidskrift, som heter »Affärsekonomi», och med anledning av detta utskottsmajoritetens sätt att skriva kan jag inte underlåta att citera vad som i denna tidskrift på ett ställe förekommer. I en artikel i denna tidskrift vill man nämligen göra gällande, att statens järnvägar icke tillräckligt utnyttjar och beaktar andra möjligheter till att öka persontrafiken än genom elektrifiering och den säger: »Statens järnvägar ha ju under det senaste decenniet genomfört mycket omfattande elektrifieringsarbeten, så att i sommar sammanlagt 3,353 km. eller c:a 45 % av dess hela järnvägsnät komma att vara elektrifierade. I praktiken betyder detta, att c:a 80 % av hela S. J:s trafik är elektrisk.»

Inför dessa uppgifter tycker jag, att utskottsmajoriteten har tagit till väl kraftigt i sitt sätt att uttrycka sig om nödvändigheten av dessa arbetens utförande. Alla veta vi, att det har pågått och alltjämt pågår en mycket stark prisstegring just på det materiel som det här gäller och att beställningar på dylik materiel strömma in ideligen. Jag tror, att det skulle vara psykologiskt välbetänkt och välgörande, om staten, som är en mycket stor beställare, sade ifrån, att den inte vill vara med längre, just med anledning av de höga konjunkturen som nu råda. Det skulle säkerligen något stävja den spekulation, som förekommer, och den psykologiska effekten därav skulle säkerligen ökas, om staten också sade ifrån, att till och med de beställningar, som gjorts, kunna skjutas undan någon tid. Det skulle också verka ganska föredömligt för kommuner och andra offentliga institutioner, om staten på det sättet ville verka återhållande i prisstegringen. Det kan inte vara riktigt att i tider som de nuvarande staten i stället för att minska sina investeringar ökar dem och på det sättet bidrager till en tillspetsning av konjunkturen.

Reservanterna ha fått ett visst stöd för sin uppfattning i departementschefens egna uttalanden på sid. 28 i propositionen, där han säger: »Såsom i det föregående framhållits hava elektrifieringsarbetena visat sig äga särskild betydelse från arbetslöshetssynpunkt, enär de äro ägnade att i relativt stor omfattning bereda arbetstillfällen såväl direkt genom själva banarbetena som indirekt genom beställningar hos den inhemska industrien. Med hänsyn härtill skulle det kunna ifrågasättas, om icke dylika arbeten böra sparas till tider, då mindre god arbetstillgång är rådande.» Med detta uttalande inleder departementschefen själv sitt yttrande till statsrådsprotokollet i detta ärende, men därefter väger han fördelar och nackdelar mot varandra och kommer fram till det förslag, som har avlämnats.

Jag ber om ursäkt, att jag nu talat så länge i denna fråga, men jag måste få säga vad jag har att säga i denna punkt, även om tiden är långt framskriden. Reservanterna inse till fullo betydelsen av dessa arbetens utförande för de orter, som därav äro berörda, vilket vi också givit till känna i vår reservation på sid. 9. Men även dessa orter böra ju kunna känna sig tillfredsställda genom att veta, att det icke föreligger någon principiell meningssmottättning mellan utskottsmajoriteten och reservanterna rörande arbetenas igångsättande,

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)

i annan mån än att reservanternas endast avse ett uppskov med arbetenas utförande till en gynnsammare tidpunkt, ett uppskov, som vi ha funnit utan olägenhet skulle kunna äga rum.

Herr talman! Jag yrkar avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Man kan inte gärna bedöma denna fråga enbart med hänsyn till den nu rådande konjunkturen eller med hänsyn till den sysselsättning, som detta arbetes utförande skulle ge åt en mängd personer, som kanske eljest inte hade så god tillgång till arbete. Man måste se frågan i samband med den allmänna utvecklingen, framför allt då på kommunikationernas område. Mångenstädes i världen försiggår nu en betydande utveckling särskilt inom järnvägsväsendet, man elektrifierar, man ger möjligheter till snabbare förbindelser och förbättrar på det sättet järnvägarnas kapacitet. Vi ha också här i landet sedan lång tid tillbaka bedrivit en elektrifiering av våra mera betydande järnvägslinjer.

Den föregående ärade talaren gjorde heller ingen invändning mot själva arbetets utförande, utan den gällde allenast frågan när och i vilken takt arbetet skulle utföras. Men jag vill påpeka, att när herr Johansson i Fredrikslund förordar, att vi inte skola sätta dessa arbeten i gång, så förbiser herr Johansson, att det icke är fråga om att sätta ett nytt företag i gång, utan huruvida vi skola avklippa en redan fortgående elektrifiering av våra järnvägar. Det är på det sättet frågan skall ses. Vilka fördelar vinna vi genom att uppskjuta dessa företag? Jag kan inte se, att vi vinna någonting nämnvärt, men vi förlora åtskilligt, även ekonomiskt. De här till elektrifiering föreslagna linjerna komma ju att ge en tillfredsställande ränta på kapitalet, varför man inte kan tala om några egentliga utgifter från statens sida. Om arbetena däremot uppskjutas, är det sannolikt att kostnaderna för deras utförande sedermera komma att bli åtskilligt större. Om de kontrakt, som nu genom kungl. järnvägsstyrelsen äro avslutade med åtskilliga leverantörer för elektrifiering av dessa järnvägar, skulle annulleras, så skulle man gå miste om åtskilliga rent ekonomiska fördelar. Om man nämligen i dag skulle sluta kontrakt för de leveranser, som tidigare överenskommits, skulle man få betala åtskilliga hundra tusen kronor mer. Detta är uppgifter som lämnas av generaldirektören i järnvägsstyrelsen och hans närmaste man vid besök hos statsutskottets fjärde avdelning när detta ärende handlades.

Dessutom upplyste dessa herrar att vi, om vi nu skulle avbryta arbetena, skulle få avskeda en hel del arbetare, för vilka det inte är lätt att finna nytt arbete ute i marknaden. Vi få då också inställa förberedelser, som äro vidtagna, en hel del verktyg och maskiner måste uppställas och kunna kanske taga skada under den tid de icke komma till användning. Även på det sättet kan staten åsamkas kostnader.

Från åtskilliga synpunkter kan det därför ifrågasättas, om det nu vore klokt att gå till ett uppskov med elektrifieringen av de föreslagna bandelarna. Och redan med vad som nu är föreslaget kommer en väsentlig minskning att äga rum i fråga om arbetstakten i jämförelse med de föregående åren. Budgetåret 1931/1932 anslogs över 27 miljoner kronor till järnvägs elektrifiering, följande år över 26 miljoner, och så har det fortgått de följande budgetåren. För nästa budgetår begäres endast 12 miljoner — visserligen skulle hela arbetets utförande kosta något över 20 miljoner kronor, men det anses endast behövas 12 miljoner för nästa budgetår.

Det är alltså endast en kontinuerlig drift, som ifrågasättes, och jag kan inte inse annat än att även från ekonomisk synpunkt bör denna verksamhet

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)

fortsättas. Därtill kommer ytterligare ett motiv, och det kanske inte är det minst vägande i vårt avlånga land. Genom elektrifieringen av dessa järnvägar förbättras kommunikationerna särskilt för övre Norrland, där man har så långa avstånd. Man förkortar restiden betydligt genom de snabbare tågen, och det betyder icke så litet för alla dem, som bo i en långt avlägsen landsända.

Dessutom framhålles särskilt från de representanter, som äro bosatta i Norrland, att det är där vi ha kraftkällorna. När nu elektrifieringen genomförts i de södra delarna av landet, skola då inte de få komma i åtnjutande av samma förmåner? Och när det kan försvaras från ekonomiska synpunkter och när det kan försvaras från arbetssynpunkt, då kan jag inte inse att man bör förvägra dem denna förmån.

Det är starka skäl som tala för att man nu fortsätter det arbete, som påbörjats. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Gabrielsson, Frändén, Berglund, Asplund, Hansén, Jonsson, Carlström, Bergqvist, Per Andersson* och *Sten*.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Den reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande, uppfattar jag mera såsom en följreservation till den principreservation, som lämnades vid ett tidigare tillfälle, då vi hade att behandla statsutskottets förslag angående anslag till kapitalökning. Jag skulle till och med ha ansett det vara ganska förvånansvärt om herr Johansson skulle ha underlåtit att vid detta tillfälle avgiva en reservation, när man tidigare från högerhåll intog en så bestämd ståndpunkt rörande anslagen till arbeten vid affärsverken.

Jag anser därför också att diskussionen i dag inte behöver bli så vidlyftig i detta ärende. Jag vill endast ge uttryck för den meningen, att jag fullt och helt förstår att de människor i skilda delar av landet, som ännu inte kommit i åtnjutande av den förmån, som en elektrifierad järnväg medför, anse att strävandena böra gå ut på att fortsätta arbetet med elektrifiering av våra banor. Och vi ha faktiskt i så stor omfattning låtit detta arbete fortskrida, att det nog nu är ganska svårt att tänka sig möjligheten att tvärt klippa av det. Man får i stället räkna med att vi få fortsätta ett stycke längre än vad hittills har skett och kanske också längre än vad som föreslås i den proposition, som behandlas i statsutskottets föreliggande utlåtande. Det har i propositionen framhållits, att om riksdagen icke nu skulle uttala någon särskilt avvikande mening hade man från Kungl. Maj:ts sida tanke på att i framtiden också ta under omprövning frågan om en alltmer utökad elektrifiering av banorna särskilt i Norrland, så att man till slut skulle kunna knyta an till de bandelar, som ligga ovanför Boden. Av de många instämmanden, som nyss från Norrlandsbänkarna gjordes i andre vice talmannens anförande, kan man dra slutsatsen att det är ett kärt önskemål som uppfylles om så kan ske.

Jag tror vidare att man med den reducering, som här faktiskt göres i fråga om elektrifieringens omfattning, icke heller förfar på något sätt oriktigt med tanke på beaktande av sådana intressen och synpunkter, som herr Johansson här anförde, nämligen att man skall söka utföra den fortsatta elektrifieringen med sikte på en viss anpassning efter konjunkturförhållandena. Det föreligger i år verkligen en stark reducering i jämförelse med den ordning, som tidigare tillämpats, och detta lämnar ju det bästa beviset för att i en vågdal i konjunkturen, då ökade arbetstillfållen med nödvändighet behövas, har man också tagit till anslagen på detta område något kraftigare.

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)

Vidare förklarade herr Johansson, att en del av materielen nu hastigt ökar i pris. Men herr Johansson får ju inte glömma bort den mycket viktiga omständigheten, att ett bibehållande av ångdriften också kommer att medföra en mycket kraftig stegring i kostnaderna på grund av de ökade bränslepriser, som numera äro att notera. Och man befarar att man på den punkten kommer att få räkna med betydligt högre belopp än vad som legat till grund för den beräkning i fråga om finansieringen, som från järnvägsstyrelsens sida blivit framlagd.

Enligt min mening är det således det slut, som utskottet kommit till, som är att rekommendera. Jag har, herr talman, intet vidare att tillägga.

Herr Lindhagen: Reservanterna tyckas ha som enda utgångspunkt för att man skall skjuta upp elektrifieringen av dessa järnvägar, att det skall göras, när arbetslöshet inträffar. Icke får man behandla rikets kommunikationsfrågor på det sättet som ett slags nödhjälpsarbete. Ty kommunikationerna behövas just för det pulserande livet i våra olika och mera avlägsna bygder i synnerhet. Det är snarare just för kommande arbetslöshetstider av betydelse — förutom den förmånen att man kan öka rörelsen och få kommunikationerna bättre — att man begagnar sig av högkonjunkturen och genomför så småningom de här petita för att sedan ha dem färdiga till ytterligare hjälp för lågkonjunkturen. Så får man väl i alla fall räkna.

När det nu talas om inverkan på arbetslösheten som det förnämsta att beakta i detta sammanhang, få vi också tänka på att för närvarande råder en synnerlig arbetslöshet i mellersta och i all synnerhet norra Bohuslän. Då är det väl av betydelse, att vi komma denna arbetslöshet till hjälp omedelbart och utan att avvakta hela vårt lands arbetslöshet.

Man finner även i dessa papper den ständigt återkommande klagan från Bohuslans representanter över att det är lika eländigt där nu som förut. Och jag har frågat mig: är det nog med att hoppas, att man genom elektrifieringen, på samma gång man tillgodoser rörelsen överhuvud taget, kan befordra ökade badorts- och sommarvistelser med resor i trakterna för den nödlidande stenarbetarbefolkningen? Det kan möjligen göra något litet, men det gör väl inte mycket just i den branschen och allra minst i nordligaste Bohuslän, dit den nu tillämnade elektrifieringen icke kommer. Därför har jag förut både petitionsvis och motionsvis ifrågasatt, att man skulle använda dessa kommunikationsmedel, som vi nu äro inne på, under denna budget, för att skaffa denna befolkning ett verkligt effektivt och under flera år varaktigt nödhjälpsarbete. När man här har räknat med alla möjliga försök till utvägar och funnit på de mest konstgjorda experiment, som man måst övergiva, skall man då i dessa tider tveka att åstadkomma det verkligt effektiva nödhjälpsarbete, som kan erhållas? Det sker om man fullföljer banan från Skee genom att terrassera den fram till Svinesund. Dit skall den ändå komma — det står skrivet i stjärnorna — och riksdagen förklarade så tidigt som 1898, att den beviljade pengar till banan just därför att den var en internationell bana, och den fick icke göra några krokvägar i Bohuslän. Den skulle gå så rakt in i broderlandet så snart som möjligt.

På samma gång som vi nu kunna skaffa ett effektivt nödhjälpsarbete åt denna befolkning, som verkligen behöver det, vinna vi ock en annan fördel. Vi äro då framsynta, vi förverkliga äntligen vad våra förfäder på slutet av 1800-talet menade med hela denna bana. Vi skjuta fram den till Svinesund, och då pockar den där så mäktigt vid sundet, att den korta sammanknytningen med norska statsjärnvägarna kommer mycket tidigare. För varje tidsvinst, som vi få på detta sätt, uppnå vi också tidsvinst för den önskade sammanknytningen. Då kommer ju liv och rörelse där uppe, det blir ännu mera fulländat, och Svine-

Ang. fortsatt elektrifiering av statsbanorna. (Forts.)
sund med sin naturskönhet och sina vattendrag och allting sådant kan bli föremål för en ganska stor utveckling.

Om det i alla fall dröjer något i Norge på grund av vissa förhållanden och Haldens motstånd, kan man ju sedan tillbygga banan ända upp till Svinesund och göra den färdig för hela denna hitintills försummade landsända. Vad kan icke även därmed åstadkommas vid Svinesund av rörligare liv, även innan banan gått över sundet!

Denna sak är så självklar och ändå kan man icke få någon rätsida på den. Det måste vara något konstigt i alla fall, som man skall hitta på tillika. Och jag förstår, herr talman, att det nu inte lönar sig för mig att yrka bifall till denna terrassering. Ej heller lönar det sig att bara för chimären badortslivets höjande yrka bifall till att redan nu elektrifiera från Uddevalla ända till Strömstad.

Det oundvikliga kommer i alla fall. Och då får man nöja sig med denna början, som i alla fall är åtskilligt att hålla på.

Därför, herr talman, har jag intet yrkande att göra, men jag hoppas, att riksdagen i varje fall underlåter att gå på reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Bara några ord! Herr statsrådet har naturligtvis i viss mån rätt, när han betecknar den här föreliggande reservationen som en följdreservation, men egentligen är den icke en följdreservation utan ett led i en bestämd linje. Den hävdar den uppfattningen, som jag uttalade redan vid behandlingen av kapitalanskaffningen till statens affärsdrivande verk, att under en högkonjunktur bör man icke mer än nödvändigt investera statligt kapital, som nu tycks vara fallet. Vi fingo den gången, när vi framförde denna vår synpunkt, anmärkning därför att vi inte hade gjort något yrkande om avslag eller nedsättning på några punkter. Vi motiverade varför. Här ha vi däremot kunnat framföra yrkande om avslag därför att detta är en fri och självständig sak, och jag kan icke se, att det är riktigt, som herr andre vice talmannen säger, när han förmenar, att om man icke beviljar detta, så klipper man av elektrifieringen på en mycket lång framtid. Det är icke vår mening. Det ha vi reserverter tydligt uttalat. Ännu mindre förstår jag herr andre vice talmannen, när han förmenar, att kostnaderna skulle bli högre, om det sker ett uppskov med arbetet. Det skulle tyda på att herr andre vice talmannen förväntar en mycket lång period av högkonjunktur.

När herr Lindhagen gör erinran om att detta icke är något lämpligt nödhjälpsanslag eller ett led i bekämpande av arbetslösheten, vill jag bara i korthet hänvisa herr Lindhagen till att själv läsa på sid. 28 i propositionen nr 103 departementschefens eget uttalande i frågan.

Reservanterna ha här velat framföra sin mening om denna kapitalinvestering, och även om det icke blir någon resonans hos dem, som ha majoriteten i dag, kan det ju hända, när det har gått någon tid, att den ekonomiska utvecklingen blir sådan, att den kan ge oss rätt. Därför ha vi icke kunnat underlåta att framföra våra synpunkter.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kamraren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 266—270 och 273 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Jag får med stöd av § 55 riksdagsordningen hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden för de vid dagens sammanträde avlämnade kungl. propositionerna måtte utsträckas till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Herr *Andersson, Nils*, väckte en motion, nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till föreningen för skidlöpnings främjande i Sverige för ytterligare utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 5, till Konungen i anledning av vissa i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1937/1938 under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden, nr 104—109, för kommitterade för tryckfrihetens vård.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 120, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 35 bifölles även av andra kammaren.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Hansén* för tiden den 1—den 5 nästkommande april.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet; och

nr 50, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om upphävande av 46 § 3 mom. förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande tillämpning i vissa fall av bestämmelserna i lagen den 30 juni 1934 (nr 444) om ändring i vissa delar av lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension; och

nr 27, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av skada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.;

lagutskottets memorial nr 1, i anledning av remiss från båda kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett i Haag den 27 mars 1931 dagtecknat protokoll angående erkännande av den fasta mellanfolkliga domstolens behörighet att tolka i Haag avslutade konventioner i internationellt privaträttsliga ämnen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion om den stora arrendatorsklassens tryggnad och frigörelse samt de talrika ofullständiga jordbrukens komplettering med tilläggsjord genom lag;

nr 25, i anledning av väckt motion angående arrendators rätt till ersättning av jordägare för täckdikning, vartill statsbidrag utgått; och

nr 26, i anledning av väckt motion angående tillförsäkrande åt vissa arrendatorer av husrum och vedbrand på livstid från förut arrenderad fastighet; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande undervisningsplaner i ämnet svensk historia.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 19 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 271, angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.;

nr 272, angående lönereglering för personalen vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset m. m.;

nr 274, angående lönereglering för lärarpersonalen vid navigationsskolorna;

nr 275, angående reglering av den vid försvarsväsendet anställda sjuksköterskepersonalens avlöningsförmåner m. m.; samt

nr 280, angående anslag under åttonde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförstärkning m. m.

Justerades protokollen för den 13, 15 och 16 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 116, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa kompletteringsarbeten vid statens bakteriologiska laboratorium.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 124, till Konungen angående verkställd omröstning över högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 266, angående socialstyrelsens organisation m. m.;

nr 267, angående omorganisation av vissa läroverk i Göteborg; och

nr 268, angående omorganisation av Chalmers tekniska institut m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 269, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas (utlänningslag).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 270, angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.; samt

nr 273, angående vissa anslag till polisväsendet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Andersson, Nils* väckta motionen, nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige för ytterligare utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 8 och 50, bevillningsutskottets betänkande nr 18, bankoutskottets utlåtanden nr 26 och 27, lagutskottets memorial nr 1, andra lagutskottets utlåtanden nr 24—26 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 271, 272, 274, 275 och 280.

Herr **Norman** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får med stöd av § 55 riksdagsordningen hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden för de vid detta sammanträde avlämnade kungl. propositionerna måtte utsträckas till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckta motioner om upprättande av en lånefond för rationalisering av mindre jordbruk;

nr 37, i anledning av väckta motioner om anslag till Sveriges rävvuppfödarens riksförbund för försöksverksamhet på pälsdjursuppfödningens område;

nr 38, i anledning av väckta motioner om statsbidrag för anläggande av hemträdgårdar i Norrland;

nr 39, i anledning av väckt motion om anslag till bidrag för de svenska trädgårdsodlarnas deltagande i 1937 års nordiska trädgårdsutställning i Köpenhamn;

nr 40, i anledning av väckt motion om anslag till fraktlindring för svensk-fångad färsk fisk;

nr 41, i anledning av väckt motion om anslag till Föreningen för fiskpropaganda i Göteborg;

nr 42, i anledning av väckt motion om anslag till bidrag för uppförande av nya veterinärbostäder i veterinärdistrikt;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lindring i köpevillkoren vid försäljning av viss kronoegendom m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.